

„Érted vagyok”

(Exodus 3,14)

Közösségi
és családi
folyóirat

XII. évf. 1. szám
2001. február
125,- Ft

Végzetes „izmusok”
az egyházban

Vallás és erőszak

Az egyház jövője

Pál apostol
alapdöntése

Interjú
György Lajossal

Moha-mese

Kereszt:
az egyetlen remény

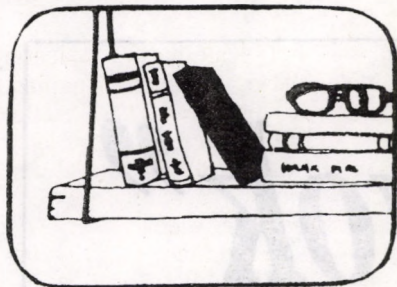
Jézus humora

Nagy utazás
az „elég” világába

Vasárnapi
elmélkedések

Környezetvédelem

Walbert Buhlmann

Három végzetes izmus az egyházban

II. János Pál pápa minden alkalmat megragad arra, hogy pellengérré állítsa – joggal! – a kommunizmust, a kapitalizmust és a konzumizmust (a fogyasztói szemlélet- és életmódot), és „bűnös struktúráknak”, az emberlét megrontásának nevezze őket, mivel nem biztosítják eléggé a tulajdonképpeni emberi méltóságot. Azonban az egyházban is létezik három végzetes izmus (ideológia), melyek nem felelnek meg a keresztények méltóságának és a II. Vatikáni zsinat szándékainak, és így végső soron ezek felelősek az egyházban uralkodó rossz hangulatért és konfliktushelyzetekért. Ezek is „bűnös struktúrák”.

Centralizmus

Első helyen áll a római centralizmus. Az 1870-es I. Vatikáni zsinat erős központi hatalommal látta el az egyházat: a pápa tévedhetetlenségével és egyetemes hatalmával minden egyház fölött. Nem szabad azonban megfedkezünk arról, hogy akkoriban alighogy elfogadták a dogmát (eléggé sajátos módon!). Garibaldi csapatai meghódították Rómát, következésképpen félbeszakadt a zsinat. Az egyházi tanításnak tehát csak az egyik oszlopát emelték magasba, azután viszont *egyoldalúan megerősítették a pápa egyházi hatalmát, mintegy ellensúlyozandó világi hatalmának elvesztését.* Százéves késséssel aztán a II. Vatikáni zsinaton fölépítették a második oszlopot is, intenzíven szólva a püspökök hatalmáról, a helyi egyházakról, a kollegiális vezetési stílusról. Ennek ellenére **jelenleg akkora centralizmust alkalmaznak, mint még soha az egyház történelmében,** ami persze a tömegtájékoztató eszközöknek köszönhetően a kommunikáció kitágulásából is fakad.

Nem kétséges, hogy manapság, amikor a katolikus egyház az egész földre kiterjed, sokkal inkább szüksége van, mint valaha az egység olyan jelére, amely mindent összetart. Ez annál is inkább igaz, mivel sok más keresztény egyház is nagyobb egységre vágyik, és esetleg kész is lenne Róma püspökét az egység jelének elfogadni. De *Róma jelenlegi abszolutisztikus vezetési stílusa elrettenti őket, és ezzel súlyosan megterheli az ökömenét is.* A római kúria tehát nagyon ügyetlenül gyakorolja fontos egységteremtő funkcióját.

A centralizmus többek között a **teológiai professzorok ellenőrzésének módjában nyilatkozik meg.** A római kúria korábban a teológiai iskolákra és a püspökökre hagyta a vitás teológiai kérdéseket, és csak szükséghelyzetekben avatkozott be. Ma azonban Róma úgy véli, rögtön ki kell mondania a döntő szót, és az eltérő véleményeket kiterjedt besúgórendszer segítségével kell regisztrálnia. Bárhol is kap valaki

meghívást valamely teológiai tanszék-re, Róma előbb átvilágítja. Ettől függ, kap-e engedélyt a tanításra. Mintha az illető ország püspökei nem rendelkeznének megfelelő lelkiismerettel és ítélőképességgel.

Még súlyosabban nyom a latban a **püspöki kinevezések centralisztikus módja,** amellyel mellőzik a helyi egyházakkal folytatandó dialógust. A pápa persze *megteheti,* hogy az I. Vatikánium alapján így nevez ki püspököket, de a II. Vatikánium alapján *nem illenek* többé így eljárnia.

Miközben Róma bizonyos kérdésekben, pl. a nők pappá szentelését illetően, makacsul utal a hosszú ellentétes hagyományra, más területeken könnyedén teremt új hagyományokat és struktúrákat, ha érdekeit az szolgálja. A freiburgi dogmatikatanár, *Gisbert Greshake* ki meri jelenteni, hogy azok a püspöki kinevezések, amelyek figyelmen kívül hagyják a helyi egyházak kívánságait, nem csupán a zsinati kijelentéseket teszik üres szavakká, hanem éles ellentétben is állnak a csaknem 1200 éves hagyománnyal. Az „Apostoli konstitúciók”, az ókor legnagyobb egyházi jogi gyűjteménye arról tanúskodik, hogy „püspökké olyan férfit szentelnek, aki minden tekintetben feddhetetlen, és akit az egész nép választott meg”. Nagy Szent Leó pápa úgy rendelkezett, hogy „senkit se szenteljenek föl a helyi egyház akarata és kívánsága ellenére, nehogy az a számára nem kívánatos püspököt megvesse vagy gyűlölje, s a vallási élet így kárt szenvedjen benne”. – „Lehetetlen, hogy ami az első évezredben jogi volt – nevezetesen hogy a püspök kánoni beiktatásának érvényességéhez megkövetelték a nép, a papság és a metropoliták választását, ill. beleegyezését –, az a második évezredben hirtelen ne legyen többé jog”, írja *Greshake*.

Még egy harmadik példa a centralizmusra: A vatikáni kúria szisztematikusan úgy rendelkezik, hogy rajta kívül **semmilyen más egyházi testület nem hozhat általános jelentőségű határozatokat, sem az egyházközségi képviselő-testületek, sem az egyházme-**

gyei lelkipásztori tanácsok vagy papi szenátusok, de még egy nemzeti vagy nemzetközi zsinat sem. Az utóbbinak tulajdonképpen a legfőbb fórumnak kellene lennie, és a pápával együtt ennek kellene meghoznia a döntő határozatokat az egész egyház számára. A püspökök azonban gyakorlatilag csak a kívánságaikat fejezhetik ki és ajánlásokat tehetnek. Azután minden a pápa, ill. a kúria kezébe kerül, amely ismét elsimít mindent az egyházjog adott keretei között.

Mint tudjuk, VI. Pál pápa foglalkozott azzal a gondolattal, hogy határozati joggal ruházza föl a püspöki szinódust, és pápaválasztó testületté is teszi. Ezt a merész ötletet azonban, amely tökéletesen megfelelt volna a II. Vatikáni zsinat egyház-szemléletének, a kúria ismét kibeszélte a habozó pápa fejéből, *II. János Pál pápa* pedig inkább az ellentétes irányba halad. De facto *leértékeli a püspöki szinódust, viszont fölértékeli a bíborosi kollégiumot,* amelyet már több alkalommal összehívott, hogy ott beszélje meg az égető egyházi kérdéseket. Míg a püspöki szinódus a delegált püspökök révén valamelyest szavatolná a helyi egyházak beleszólási jogát, a bíborosi kollégium a központi egyházi megfontolások és súlyozások tipikus terméke, ugyanis csak a pápa által kinevezett férfiak vannak benne, tehát egy monarcha (egyeduralkodó) kreatúrái, akiknek az a dolguk, hogy fölerősítsék az ő hangját.

A római centralizmus problémáját **nagyobb összefüggésben** is látnunk kell. Rómát páni félelem tölti el a szabadegyházak, a „szekták” terjedésétől. E félelem ellenére terjeszkedésük egyre nagyobb, s a tekintélyi centralizmust tükröző római ellenintézkedések ezt csak még jobban elősegítik. Ez a centralizmus tehát kontraproduktív – akár csak az USA több évtizedes kom-

munizmusellenes harca, amikor is az antikommunista rendszerek támogatásával épp az ellenkező eredményt érte el. A szegények fölkelése alól csak a több igazságosság, nagyobb szabadság és minden népréteg beleszólási jogának bátor követelésével lehetett volna kihúzni a szőnyeget.

Legalizmus

A második baj a könyörtelen legalizmus, a tisztán törvényi gondolkodásmód. XXIII. János pápa „Mater et magistra”-nak, anyának és tanítónak nevezte az egyházat. Mind a kettőnek kell lennie, de a hangsúlyon múlik a dolog. A II. Vatikáni zsinatig az egyház mindenekelőtt szigorú tanító és törvényhozó volt. Minden zsinaton dogmákat állított föl, kiközösítéseket osztogatott, tévtanokat ítélte el, a fegyelmre épített. A Roncalli-pápa világos útmutatást adott megnyitó beszédében a legutóbbi zsinatnak, hogy ne fogalmazzon meg dogmákat, ne ítéljen el tévtanokat, hanem egészítse ki a szigorú tanító képét annak a jóságos és szelíd anyának a képével, aki támogatja útjukon az embereket, megértést tanúsít irántuk és lelkipásztori segítséget nyújt nekik.

A hivatalos egyház ennek ellenére igen hamar ismét visszaesett a törvényhozó és a szigorú nevelő szerepébe. Mégiscsak sajátos dolog, hogy Róma megtűri az evangélium megcsonkítását, és maga is kivételeket tesz, méghozzá szisztematikusan. Bármely területen tegyük is a tipikusan evangéliumi kijelentések mérlegére a római kúria gyakorlatát, **megrettenve kell megállapítanunk az evangélium rendszeres áthágását.**

Jézus szombaton is gyógyított, mivel belátta, hogy nem az ember van a törvényért, hanem a törvény az emberért (Mt 12,1-14). A római kúria azonban *pardont nem ismerve az egyházjogi, a vegrehajtási és a liturgikus előírások (rubrikák) ezreire épít.*

Jézus a pásztor modelljét hagyta az egyháza (Jn 10,11-16; Lk 15,3-7). De azok a papok meg néha püspökök is, akik „pásztorálisan”, vagyis pásztori gondossággal cselekszenek, konfliktusba kerülnek a római kúriával. A sok példa közül csak Jacques Gaillot francia püspök esetét emeljük ki. Reakciós csoportok rossz szemmel nézték nem-hagyományos pásztorális gyakorlatát. Amikor ezért kihallgatást kért a pápától, hogy megbeszélje vele a pásztori hivatallal kapcsolatos felfogását, Rómában nem fogadták.

Jézus megtiltotta tanítványainak, hogy esküt tegyenek (Mt 5,33-37). De az új egyházjogban az „eskü” címszó

alatt pontosan 30 olyan esetet találunk, amelyek megkövetelik az esküt az egyházban. Nem is szólva az új engedelmességi fogadalomról, amelyet papoknak, püspököknek és professzoroknak kell letenniük a pápa számára.

Jézus óvta tanítványait attól, hogy címekre törekedjenek, minthogy csak egy atyánk van, természetesen Isten, és mi mindannyian testvérek vagyunk (Mt 23,8-10). Rómában azonban mind a mai napig hozzátartozik a hivatalos kúriai stílushoz, amint nap mint nap olvasni lehet az Osservatore Romanóban, hogy *kinosan különbséget tesznek pontosan hét címbe felosztott fokozat között a „tisztelteméltó” nővérektől és a „főtisztelendő” atyáktól kezdve a „méltóságos” rendfőnökök és „monsignorikon” keresztül az „excellenciás” püspök urakig és az „eminenciás” bíboros urakig, nem feledkezve meg természetesen a „Szentatáról”.*

Mindezt még részletesebben ki lehetne fejteni, de elemzésünk mindig ugyanarra a szomorú eredményre jutna: *Bármelyik evangéliumi alapgagatartást vesszük is nagyító alá, és vetjük össze azt a római kúria gyakorlatával, szöveg ellentmondásra bukkanunk. Ez súlyos dolog. Anélkül hogy az egyes prelátusok lelkiismeretét meg akarnánk ítélni vagy el akarnánk ítélni őket, úgy tűnik, a római kúria általában evangéliumellenesen viselkedik. Persze a laikus keresztények élete is mutat hiányosságokat, de azok gyöngöseségből fakadnak. A kúria azonban elvi alapon, önelégültségből és meggyőződésből cselekszik így. Vagy elvakultságból? Aki rámutat erre a helytelenségre és „kritizálja” az egyházat, arra hamar rásütik, hogy rosszindulatú az egyházzal szemben. A laikus keresztényektől folytonosan őszinte lelkiismeretvizsgálatot várnak el. A hivatalos egyháztól azonban nyilvánvalóan nem lehet megkívánni, hogy komolyan vegye saját bűnvallomását, melyet a liturgiában nap mint nap elmond.*

Érthető, ha sok keresztény bosszankodik a hivatalos egyház miatt, és nem kevesen azt mondják: „Jézus igen, egyház nem!” Csak, sajnos, egy kalap alá veszik az egyházat és a hivatalos egyházat. Kézenfekvő, hogy evangéliumi módon járva el, komolyan vegyük önmagunkat mint egyházat. Ha Jézus és az ő evangéliuma egyre inkább megfakul is Róma hivatalos egyházában, Jézus új hitelességgel ajándékozza meg sok női és férfi tanítványát. Ez ad reményt arra, hogy lehetséges a „kisdéd nyáj” egyháza (vö. Lk 12,32), amely megvan legalista struktúrák nélkül is, és sokékt, világossággként és kovászként hat a világban „az Úr napjáig” (1Tessz 5,2).

A német Katolikus Akadémia egyik 1991-es tanulmányi napján, amelynek témája a kor szellemi-vallási helyzete volt, Eugen Biser vallásfilozófus úgy vélte, *nem az ateizmus és a szekularizmus felelős a katolikus egyház jelenlegi válságjelenségeiért, hanem „az egyházon belüli hangulati visszaesés”.* Szerinte csak a „belső tanítóra, Jézus Krisztusra” vetett tekintet teszi világossá, „hogy a kereszténység nem rendcsináló hatalomgyakorlás, hanem segítségnyújtás az élethez, nem azt jelenti, hogy alávetjük magunkat egy szabályrendszernek, hanem éppenséggel szabadságot jelent, és hogy a hit nem köteleesség, hanem egyedülálló kedvezmény és az elképzelhető legnagyobb boldogság ebben az életben”. Ezzel szemben az egyházon belül „szinte egyetlen éjszaka alatt a bizalmatlanság, a gyanúsítások és a félelem légköre alakult ki”. A fegyelmi intézkedések azonban „a tekintélyi kormányzatok módszereikhez tartoznak, és nem lehetnek elfogadott viselkedési formák abban az egyházban, amely úgy gondolja, hogy a szeretet elvére épül”.

Világossá vált tehát: a római kúria minden gond nélkül kivételt tesz az evangélium alól – **de az egyházjog alól nincs kivétel!** Ezt meg kellett tapasztalnia pl. a Német Püspöki Karnak is, amikor 1985-ben sürgetve kérte Rómát, hogy pasztorális szükség és kellő teológiai megalapozottság esetén a 767. kánon 1. §-a ellenére változatlanul prédikálhasanak laikusok is a liturgiában. A római kúria azonban nyers nemmel válaszolt. A püspököknek így akartuk ellenére és a laikus teológusok nagy botránkozására érvényesíteniük kellett a tilalmat.

A svájci püspökök a legalizmus és a pasztorális szükség ugyanezen feszültségét tapasztalják. A római kúria leértékelően a „különleges svájci esetről” beszél, és megszüntetendőnek tartja azt, mivel ott állítólag nem veszik tekintetbe az egyházjog egyes paragrafusait, pl. a bűnbánati liturgiákon általános feloldozást adnak, nyitott papi szemináriumokat tartanak fenn, továbbra is megengedik a laikusoknak a prédikálást. Haas püspök, e legalizmus szélsőséges képviselője, képes órákon át hallgatni a papi tanácsok lelkipásztori megfontolásait és követeléseit. Csak ül, mosolyog, s a végén gyakorlatilag mindig ugyanazt a választ adja: „Az Önök megfontolásai kézenfekvőknek tűnnek, de az egyházjog nem engedélyezi őket.”

Konzervativizmus

A harmadik baj a teológiai konzervativizmus. *Karl Rahner* mondta egyszer, hogy a római Hittani Kongregáció bár korrekt, de steril módon kezeli az igaz hitet: egyszerűen ismételteti a régi formulákat, de nem nyújt segítséget a mai embernek a hit útján. **A római kúria évszázadok óta ténylegesen ellenáll minden teológiai újításnak**, amikor egyes professzorok megkísérik, hogy ne csak ismételgessék, ami mindig is mondatott, hanem újrafogalmazzák a kor embere számára, és amennyire lehetséges, összhangba hozzák a tudományok eredményeivel. Az ilyen professzorokat mindig is elmozdították, könyveiket a tiltott művek listájára tették. A II. Vatikáni zsinat föltárta és helyesbítette ezt a konzervatív vonalat. De nem sok sikerrel, amint ma már nyilvánvaló.

A római teológia most megint úgy csinál, mintha mi sem történt volna; túlságosan gyorsan azonosul a „tanítóhivatallal”, és az egyetlen legitím teológiaként tünteti föl önmagát, holott tudnia kellene, hogy a teológiát mint tudományt nem kebelezheti be egyetlen hatóság sem, hogy különböző iskolákkal, kezdeményezésekkel, módszerekkel és eredményekkel kell számolni, mert mindig úton vagyunk a hitben. A teológia annál vonzóbb lesz, minél több kis lépést teszünk a teológiai „világűrbe”, jól tudván, hogy csak akkor érünk a „túlpartra” és jutunk el a teljességbe, amikor Istennél leszünk és „úgy foguk őt látni, amint van” (1 Jn 3,2). Az aggályos lelkeknek nem kell részt venniük az ilyen teológiai úrutazásokban, nyugodtan gyalogolhatnak tovább a szilárd talajon. A szakembereket azonban nem szabad beszűkíteni a római vonal „biztos tanítására”.

Mellesleg nem elég pusztán hivatkozni a zsinati szövegekre. *Hogy hűségesek maradassunk a zsinathoz, meg kell azt haladnunk, és szándékait kell követnünk*. A zsinat a maga három évével hatalmas tanulási folyamatot jelentett a püspökök számára. A végén képesek voltak megszavazni olyan dolgokat, amelyeket az elején nem lettek volna képesek elfogadni. Képzelmük csak el, hogy ez a zsinat 18 évig tartott volna – mint a tridenti! Akkor a püspököknek igen sok új teológiai belátást és lelkipásztori helyzetet kellett volna tudomásul venniük, és velük kapcsolatban állást foglalniuk. Mivel a püspökök ezt már nem tudták megtenni, nekünk kell folyamatosan megtennünk, és tovább járnunk azt a zsinat által megszabott utat, amelyet a püspökök nyitottak meg. A Roncalli-pápa jelszava, az „aggiornamento” („maivá

válás”) érvényben marad és tartós tanulási folyamatot követel meg, amint bármely élő szervezetnek is folytonosan meg kell újulnia, ha nem akar elpusztulni. Ennyiben a zsinat nem „az egyház jelene”, ahogy Ratzinger bíboros mondta, hanem inkább „az egyház tegnappja”, amely azonban alapvető jelentőségű marad a mindenkori ma számára.

Ha tehát a vatikáni kúria a zsinat után ismét olyan tradicionalistává és egyúttal olyan hatalmassá vált, fölvetődik a kérdés: **Milyen szerepet játszik ebben a jelenlegi pápa?** Az egység végső jeleként szívesen kelti azt a látszatot, hogy fölötte áll a pártoknak és valamiképpen elkülönül a kúriától. *Bernhard Häring* is megpróbálta védelmébe venni őt: „A pápa nyitottabb, mint közvetlen környezeté.”

Én valamelyest más véleményen vagyok. Természetes, hogy ő, aki annyi beszédet mond és annyi utazást tesz, nem tudhat mindenről, ami a kúriában zajlik. A korábbi szokástól eltérően nem is hivatja magához hetenkint a különböző kongregációk („minisztériumok”) prefektusait megbeszélésre, hanem csak akkor, ha sürgető szükség van rá. Ennek ellenére **a kúria alapirányultságát személyesen a pápának kell tulajdonítani**. Végül is ő nevez ki minden csúcshivatalt, mégiscsak ismernie kell őket. Ő a hangadó. Túlságosan is erős személyiség ugyanis ahhoz, hogy egyszerűen hagyja magát átjárszani.

Ebben az emberben igen erősen jut kifejezésre a kettősség jelensége: Erős kijelentéseket tesz a politikai elnyomás és a gazdasági korrupció hatalmasságai ellen, egyidejűleg azonban óvja a felszabadítási teológia művelőit, hogy ne korlátozzák az üdvösséget a társadalmi-gazdasági és politikai felszabadításért folytatott küzdelemre. Bátorít a vallásokkal folytatott dialógusra, egyúttal azonban óva int, nehogy az a misszió helyébe lépjen. Ezt a kettősséget világosan ki lehetne mutatni pl. *Redemptoris missio* kezdetű, 1990-es enciklikájában.

Továbbá totálisan más szerepet játszik kül-, ill. belpolitikájában. *Külpolitikájában*, amikor az emberiség szószólójává teszi magát – s ezt gyakran és szívesen teszi –, szinte páratlan elkötelezettséggel és illetékeséggel áll ki a béke és az igazságosság, az emberi méltóság és az emberi jogok mellett. Ez világszerte tekintélyt kölcsönöz neki. *Belpolitikájában*, amikor az egyház érdekében szól, könnyen átsiklik a keresztények egyházon belüli jogain, és a konzervatív, tekintélyi és monarchikus egyházképnek hódol. Ebben nyilvánvalóan erősen meghatá-

rozják lengyel tapasztalatai és származása. Ott még egy tömör egyházat élhetett meg, egyfajta „Isten államát”, egy darab „szent középkort”, ahová a reformáció és a racionális felvilágosodás sosem vonulhatott be, ahol mindenben a püspököké volt a döntő szó, ahol évszázadok óta védelmezték a hitet a törökökkel, a poroszokkal és az oroszokkal szemben, ahol nem inogtak meg a hitben és nem is vitatkoztak róla. A pápa szeretne a Nyugatra ráerőltetni valamit ebből a felvilágosodás nélküli hitből, ebből a feudális egyházból. A jövő majd megmutatja, sikerül-e neki, képes-e visszaforgatni a történelem kerekét.

Zárszó helyett

A három bemutatott izmus messzemenően felelős az egyházban jelenleg uralkodó rossz közérzetért. *Nem kevés keresztény válik a nesztelenül terjedő rezignáció áldozatává, és vonul belső emigrációba*. Aki elszánja magát erre a végső lépésre, annak magának kell vállalnia érte a felelősséget. Az embernek jó oka lehet ilyesmire. De ami engem illet, nem tudom jóváhagyni, mivel ezzel ráhagynánk az egyházat azokra a tradicionalista csoportokra, amelyek az európai felvilágosodás, a demokrácia és az emberi jogok ellen harcolnak. Ezek a körök nyíltan – annak érdekében, hogy zavartalanul érvényre juttathassák reakciós elgondolásaikat – azt kívánják, hogy az egyház „rebellisei” végre lépjenek ki az egyházból, és csatlakozzanak az ókatolikusokhoz. De éppen ezt a szívességet ne tegyük meg nekik! Ezért érvényben van *Georg Denzler* professzor szava: „**Nem kilépni az egyházból, hanem föllépni az egyházban!**”

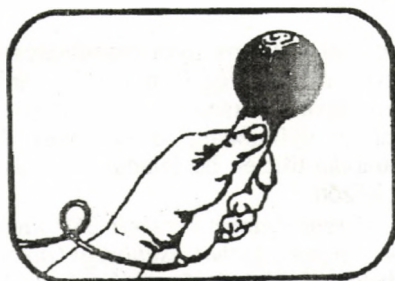
De hogyan lépünk föl ebben az egyházban?

A kivonatolt ismertetést készítette:

—n—s.

Forrás: W. B., *Zivilcourage in der Kirche*, Graz, 1992, 73-86.

A Szerző, akinek már több írását közöltük, 1916-ban született, kapucinus szerzetes, misszionárius; 1954-1970 között a missziótudományok tanára Fribourg egyetemén, 1970-1982 között a kapucinus missziók általános titkára Rómában, számos kitűnő könyv írója: ismételtelen beutazott minden kontinenst, s ma „a csend házában” él a svájci Arth-ban.

„Hiteles püspökökké kell válnunk”

Tiltakozás a római centralizmus ellen. A kollegialitás a döntő!

Thomas Seiterich-Kreuzkamp interjúja **Thomas Gumbleton** detroiti segédpüspökkel

Ön detroiti segédpüspök. Mi jellemzi az egyházmegyéjét?

Egykor erősen meghatározta a „working class”, az ipari munkásság. A munkások nagy része katolikus volt; akkoriban „munkásosztály-egyházat” alkottunk. De ez az utóbbi harminc évben veszendőbe ment az autóipar struktúráváltozása folytán. A detroiti püspökség legtöbb katolikus ma már a középosztályhoz tartozik. Olyan munkavállaló családok ezek, akik korábban a belvárosban laktak, de aztán továbbképzéseken vettek részt, s ma mérnökök, technikusok és szakmunkások – olyan emberek, akik az autó-metropolisz zöld elővárosaiban építettek maguknak házat. Én azonban püspökként mégis a belvárosban maradtam, tehát Detroitnak abban a részében, amely – akárcsak Észak-Amerika legtöbb nagyvárosában – a feltörekvők kivonulása után totálisan elszegényedett. Ott lakom, és az igazságosságért és a békéért folytatott küzdelmem mellett egy 300 lelkes egyházközség plébánosaként dolgozom. Plébániánk naponta 300 ingyenebédet főz azoknak a munkanélkülieknek és hajléktalanoknak, akik nem kapnak szociális segílyt az államtól. Az egyházközség fiatalabb tagjainak többsége álláskereső. Közülük sokan gyermeküket egyedül nevelő anyák. Vannak aztán olyanok, akiknek a kis nyugdíja nem elég ahhoz, hogy elköltözzenek, továbbá egyre több dél-amerikai bevándorló család. Ezek a *latinok* aztán új lendületet hoznak a püspökségbe.

Ön reformpüspöknek számít. Egyáltalán megreformálható-e a katolikus egyház?

Egyházunkat meg kell reformálni. Az egyháztörténelem egyik alapfelismerése: „Ecclesia semper reformanda.” Az egyházat mindig reformálni, mondhatnánk úgy is: krisztianizálni kell. Az egyháznak egyszerűen szüksége van a reformra, hiszen hibákkal rendelkező emberek által meghatározott intézmény, bűnösök közössége. A Biblia felszabadító üzenete kívánja meg az egyház megtérését és megújulását. Hiszen ebben állt a *II. Vatikáni zsinat* (1962-1965) grandiózus, bátor és egyúttal reményteljes lépése: új, meghívó formát adni az egyháznak, és megnyitni a jelenre, a modern emberrel alkotott eleven kortársi közösségre.

Kik a reform hordozói, megvalósítói?

Tapasztalatom szerint többnyire az egyházon belüli kis-csoportokból indul ki a megújulás. Ezek a tudatos keresztény nők és férfiak intenzív kapcsolatban állnak a Szentlélekkel és Jézus szellemével, amely nem alszik ki az egyházban. Ok komolyan veszik a felszabadító üzenetet, radikálisan válaszolnak rá, mégpedig elkötelezett életükkel – például a peremre szorítottak oldalán. Új utakat keresnek, nagy személyes kockázatot vállalva. Zarándokközösséget alkotnak az eddig-még-nem-volthoz vezető úton. Az egyház reformja ilyen nőkkel és férfikkal kezdődik, ilyen úti-közösségekkel, a föld különböző pontjain. Egy-egy teológiaprofesszor olykor fölkapja az egyik vagy másik ilyen kezdeményezést, írásos formát és megérvelt

átürőerőt kölcsönöz neki. De az egyházi reform munkájának nagyobbik részét az egyház gyöker-kezdeményezései végzik. Nem tesz semmit, hogy ezek gyakran csak kis csoportok. A döntő az, hogy világszerte sok ilyen öntudatos csoport van. Ok komolyan veszik elkötelezettségüket és Istenről szerzett tapasztalataikat – és sok helyen indítják el alulról a megújulást.

Ön a püspökök közti reformot követeli. Mit jelent ez konkrétan?

Igen. Kidolgoztuk a „*Call to credibility*”-t, a „hitelességre felhívást”. Ennek érdekében összefogtak azok az USA-püspökök, akik szoros érintkezésben állnak a néppel, és ezért reformirányultságúak. Megállapítottuk ugyanis, hogy azoknak az embereknek, akik a leghűsebben követik Jézus felszabadító üzenetét, a hivatalos egyház kudarcélményeket és csalódásokat okoz, s ez azzal fenyeget, hogy elveszítik reményüket. Sok ilyen elkötelezett hívó szemében a hierarchia, a pápa és a püspökök nem hitelesek. Ezért foglaltuk össze egy dokumentumban, hogyan tehetnének hitelesebbé az egyházat mi, püspökök.

Kik a szerzői és aláírói az Önök reformfelhívásának?

Körülbelül 40 püspök írta alá ezt a felhívást. A szöveget egy 8-12 püspökből álló munkabizottság fogalmazta meg. A hónapokon át tartó szerzői munkában a következők vettek részt: *Remberth Weakland* érsek (Milwaukee), *Ray Lucker* püspök (New Ulm, Minnesota), *Frank Murphy* püspök (Baltimore), *Ken Untener* püspök (Saginaw, Michigan), *Walter Sullivan* püspök (Richmond, Virginia), *Joseph Sullivan* püspök (Brooklyn/New York), én és még mások.

Mit tartalmaz az Önök hitelességre felhívása?

Az alap gondolat és az első, amiről szó van: Emlékeztetjük a püspököket arra, hogy kollégiumot alkotnak. Tehát arról a teológiai kérdésről van szó: Mit jelent a püspöki kollegialitás, és mekkora súlya van? Mi, szerzők, hangsúlyozzuk, hogy ez egyike a legdöntőbb pontoknak, amelyekben múlik, hogy az egyház reformja előrehalad-e és sikeres lesz-e – vagy pedig nullára fekéződik. A kollegialitás azt jelenti: Minden püspököt egy helyi egyház, s ugyanakkor a világméretű, teljes egyház számára szentelnek föl és biznak meg feladattal, és mindegyikük nemcsak helyi egyházáért felelős, hanem ugyanúgy a világegyház fejlődéséért és kultúrájáért is. Ebből következik: A püspök egy kétirányú forgalmat lebonyolító utcáért felelős. Foglalkozását nem egyirányú utcán gyakorolja, tehát Rómától a nép felé, és ezzel kész. Nem, minden püspöknek mindkét irányba kell haladnia. A saját püspökségétől a római centrum felé kell mennie, és – saját egyházmegyéjének hit- és élettapasztalatai alapján – meg kell próbálnia befolyásolni az ottani eseményeket. Tehát saját emberei szószólójának és ügyeik harcosának kell lennie Rómában. Aztán rá kell lépnie a visszafelé vezető útra, a centrumtól a saját régiója felé. És amilyen mértékben a püspökök betöltik kettős kommunikációs feladatukat, olyan mértékben válunk

majd ténylegesen egyetemes és világot átfogó, „katolikus” egyházzá.

De ha a püspökök csak a Rómából kiinduló egyirányú utcán haladnak, ha mindent a pápának és kúriájának kell eldöntenie, és a püspök már csak postásként vagy az emberek lecsitítójaként működik ezen a fölülről lefelé tartó „egyirányú utcán”, akkor a katolikus egyház legyengül és hiteltelenné válik. Valódsága veszendőbe megy. Hiszen Róma, a centrálé nem adhat útmutatásokat az egész, oly különböző világnak, ha nem áll nyitott eszmecserében a bázis embereivel. Ily módon olyan római nyilatkozatokat adnak ki, amelyek egyszerűen nem vihetők át a gyakorlatba, és nem beláthatók a németországi, Fülöp-szigeteki vagy például észak-amerikai keresztények számára. Ha Róma nem figyel oda érzékenyen a világ hívő népének hangjára, akkor nem is szólhat hitelesen és meggyőző erővel a világszerte élő emberekhez.

Őn a sebes pontra teszi az ujját. Kritizálja-e Ön a jelenlegi, II. János Pál alatt működő egyházi vezetést?

Mi megállapítjuk, hogy a püspökök kollegialitását, amelyet a II. Vatikáni zsinat olyannyira kiemelt, különösen az egyházzal szemben, *Lumen gentium* kezdetű dokumentumban, II. János Pál 1978-as hivatalba lépése óta egyre inkább kicsinyítik és mellőzik.

A pápa Péter-tiszte inkább kommunikatív, mint parancsoló tisztség, és ezt a Péter-tiszte nem lehet tartósan jól gyakorolni a püspökökkel való igazi és őszinte kollegialitás nélkül. Nem funkcionálhat önmagától.

Az említett 40 USA-püspök azt mondja: Ha Péter jól gyakorolja hivatalát, akkor meghívja magához püspök-kollégáit, odafigyel rájuk és ezután megfogalmazza az eredményeket – így válik az egyház hitelessé a maga centrumából kiindulón. Ha ez megtörténnék, akkor az egyház tanítása meggyőzőbb, a pápa szerepe világosabb és feladata elfogadhatóbb lenne.

De ha a kúria és a pápa azon van, hogy folyton domináljon, minden részletkérdést eldöntsen, állandóan a legfőbb tekintéllyel regnáljon és beavatkozzék az egyedi döntésekbe bárhol a világon, akkor az egyház intézményének hitelessége süllyedőben van.

Elküldték-e Rómába az Önök „hitelességre felhívását”?

Nem küldtük el a dokumentumot a Vatikánnak. De biztos vagyok abban, hogy olvasták és gondosan tanulmányozták. (Nevet.)

Publikálták-e az Egyesült Államokban?

Részletek jelentek meg a *National Catholic Reporter*-ben. Magát a dokumentumot sosem jelentettük meg, hiszen az az USA püspöki konferenciájának keretében 280 tagjához szól. Mi, szerzők, a nyitott püspökök között köröztük a szöveget. Arra kértük őket, hogy aláírásukkal álljanak a *Call to credibility* mögé. És az USA teljes püspöki konferenciáján bemutatottuk a dokumentumot, ösztönzőként ahhoz, hogy meginduljon a vita püspöki konferenciánk és munkamódszereiről reformjáról.

A döntő mozzanat, amint már említettem, a kollegialitás. Erről először

amerikai püspöktársainkkal akartunk nyílt beszélgetésbe kezdeni. Ezért nem ment el a szöveg Rómába. Ugyanis meg vagyunk győződve arról: szükség van arra, hogy az USA-püspökök jobban és nyíltabban, az öntudatos és őszinte kollegialitás alapján töltsék be feladatukat, mint egyenlők az egyenlők között.

Az USA püspöki konferenciájának kerekén 280 tagja van. Az Önök negyvenes csoportja tehát kisebbséget alkot.

Így van. Hiszen az a helyzet, hogy sok püspök úgy fogja föl a hivatalát, mintha ő csak a pápa delegátusa lenne. Képileg szólva: Túl sok püspök – és nem csupán az USA-ban – egy világkonferenciára szoruló, ellentmondásra jogosulatlan, alárendelt fiókvezetőjének tartja magát, akinek legfőbb előljárója a Vatikánból mindent kijelöl. A püspöki kar ezen püspökei számára aztán minden e körül a kérdés körül forog: „Hogyan tudnám rávenni egyházmegyéim híveit arra, hogy úgy táncoljanak, ahogy a Szentatya füttyül?” Még hozzá úgy, hogy belülről el is fogadják azt. De hát ebben egyáltalán nem merül ki egy püspök feladata! A püspöknek magáévá kell tennie egyházmegyéje közös ügyeit, és tolmácsolnia kell azokat a központnak, a pápának és püspökkollégáinak, és nem teheti meg gondolat nélkül mindazt törvénné az emberek számára, ami a pápától jön.

Meg tudná ezt világítani egy aktuális példán?

Természetesen. Az USA püspöki karának legutóbbi teljes ülésén, 1996. júniusában *A papságról* szóló (*Ordinatio sacerdotalis* kezdetű) pápai dokumentumot kellett megvitatnunk. Ez a tanító irat többek között azt rögzíti, hogy a nők „örökre” ki vannak zárva a papságból. Az egész világegyházban sok rosszkedv és vita támadt emiatt. Erre föl *Joseph Ratzinger* bíboros, a Hittani Kongregáció prefektusa megjelentetett egy Választ a kétségre (*Responsum ad dubium*). „Kétségnek” nevezte azt a kérdést, hogy a szóban forgó pápai dokumentum tévedhetetlen-e, amikor nem mond a női papságra. Ratzinger kongregációja gyakorlatilag tévedhetetlennek minősítette a pápai iratot. Ez az egész világon számos éles vitát váltott ki köztünk, püspökök között. Nyilatkozatával a Hittani Kongregáció fölhevítette a vitát. Am a teológusok mindenütt a világon föl-tették az ellenkérdést: Milyen feltételek mellett és miféle meghallgatások és beszélgetések után rendelhet el egyáltalán valamit „tévedhetetlenül” a pápa? Sok teológus és püspök álláspontja ez volt: Csak a Hittani Kongregáció véli úgy, hogy a női papságra kimondott »nem« „tévedhetetlennek” számít, de Ratzingernek ez a véleménye még messze nem teszi „tévedhetetlen” tanbeli megnyilatkozásá a pápai iratot. Ez az indulatos konfliktushelyzet arra ösztönzött minket az USA püspöki konferenciájában, hogy megvitassuk: Hogyan kezeljük a pápai dokumentumot? Hogyan reagálunk a hívők tiltakozásaira? Hogyan álljunk azok elé a felháborodott nők és női teológusok elé, akik mélyesen hivatottnak érzik magukat a papságra? Akadtak köztünk olyan püspökök, akik szégyellték magukat a pápa nevében, hogy ennyire megsértette a nőket.

A vita így zajlott le: A hozzászóló főpásztorok többsége azon az állásponton volt, hogy nem az a szakmánk, hogy közvetítsük a pápának híveink kritikáját. Csupán az a feladatunk, hogy úgy juttassuk el a pápai iratról szóló pápai dokumentumot a hívekhez, hogy az emberek ne lázadozzanak.

Nézetem szerint itt a püspöki hivatal beteges lekicsinyléséről van szó, amibe sajnálatos módon sok főpásztor belebonyolódik.

Ámde: Hogyan is volt ez az egyház életének kezdetén? Ha Pál azt mondta volna: Az én szakmám arra korlátozódik, hogy a pogánykeresztényeknek meghirdessem, amit Péter apostol a zsidó tisztasági előírásokról mond, és gondoskodjam arról, hogy a pogánykeresztények a lehető legkészségesebben tartsák magukat a körülmetéléshez és a zsidó tisztasági előírásokhoz, akkor sosem jött volna létre a katolikus egyház, hanem éppenséggel zsidókeresztény egyház maradt volna. De – hál’ Istennek – Pál nem ilyen kishitűen fogta fel a feladatát. Nyíltan szembeszállt Péterrel – amint erről a Galatákhoz írt levele beszámol –, és érvényre juttatta a tisztasági előírások alóli felszabadítást. Katolikus egyházunk kezdetén tehát Pál bátor, az evangélium ügyéhez igazodó ellentmondása áll. De sok mai püspök, sajnos, elfelejtette ezt. Nyíltan megmondom, én nagyon kedvelem ezt a részt a Galata-levelemben, második fejezet, tizenegyedik vers, amely elbeszéli ezt a Pál és Péter közötti drámai vitát. Mert beszédes jele ez annak, hogy az egyház lényege nem a parancsolás és az engedelmesség, hanem a kommunikáció.

Sajnos, mi más helyzetben vagyunk: Sok püspök kimerül a hűségnyilatkozatokban, gyakran utaznak Rómába, megcsókolják a pápa gyűrűjét, és nem felnőtt, felelős püspökökként viselkednek, hanem inkább simulékony alvezérekként. Csakhogy a pápa és a püspökök közti helyes viszony nem az, ami a vállalatigazgató és a körzetvezető között, vagy a parancsadó tábornok és az alárendelt tiszt között van, sőt még az apa és fia közti viszony sem. Nem. Ez nem az az egyház,

aminek lennie kellene. És ezért tesszük a hangsúlyt annál határozotabban a kollegialitásra.

Az Önök „nyitása” csak a püspökökre korlátozódik?

Nem. A *Call to credibility*-ben kifejtjük, hogy Jézus Lelke az egész egyházban működik, és ezért a pápának és a püspököknek a néppel szoros érintkezésben kell tevékenykedniük. Oda kell figyelniük az emberek hit- és élettapasztalatára, és arra, amit a bázison élő emberek javasolnak. Van egy hatásos jelenet a *Számok könyvében* (Mózes 4. könyve, 11, 10-30): Mózes konfliktusba keveredik az izraelitákkal és feszültsége támad Istennel. Végül Isten enged Mózesnek: beleegyezik, hogy kiárássa Lelkét 70 férfira – de a konfliktus ezzel nem ér véget. A végén Mózes azt kívánja, hogy Isten „árássa ki Lelkét az egész népre”. Csodálatos történet ez, amelynek számunkra, katolikusok számára is van mondanivalója a nők papsága körül folyó vitában. És Jézus értelemszerűen azt mondja az utolsó vacsorán: Nem taníthatok meg nektek mindent, de eljön majd a Lélek, és fölteszi nektek a kérdéseket és megadja a válaszokat. Isten Lelke az egész egyházban működik, ezt érzem az emberekben, tapasztalataim alapján erről mélyen meg vagyok győződve 1968. május 1-e, püspökké szentelése napja óta. És ezért nem vagyok pesszimista sem, ami az egyház jövőjét illeti. Jézus szabadító Lelke működik az egyházban, lent is, meg fönt is.

Gyakorlatilag lehetséges-e fölülről jövő változás?

Hát persze! VI. Pál pápa a testvéri együttlétet, a valódi kollegialitást gyakorolta a püspöki szinódusokon (1969, 1970, 1971, 1974, 1977), amelyeket a kollegialitás eszközeiként hozott létre. Mi, püspökök, nyíltan beszámoltunk és vitatkoztunk a dolgokról; nem rögzítették eleve az eredményeket. A pápa mint senior, mint első az egyenlők között megfogalmazta és aláírta az eredményeket, amelyeket a földkerekség püspökei összehordtak. A kollegialitás e kultúrájának azonban vége szakadt II. János Pál 1978-as hivatalba lépésével. Olyan nyersen, hogy sok püspök időközben arra jutott: semmi értelme Rómába utazni, tiszta időpocsékolás. Manapság delegáltakat hívnak meg Rómába; ezek jelentéseket adnak le, de minden, amit tehetnek, hogy javaslatok listáját nyújtják be. Már nem maguk fogalmazzák meg a közös dokumentumot. Minden javaslat a pápánál landol, aki aztán kis idő múltán közzétesz egy szinódusi dokumentumot. Abban aztán talán benne van, amit a püspökök a szinóduson előadtak, talán nincs. Ténylegesen egy pápai dokumentumról van szó, és nem a püspöki szinóduséről. Ennélfogva fönnáll annak a veszélye, hogy a pápa és a püspökök közti kollegialitás, illetve a püspökök egymás közti kollegialitása tönkremegy. Továbbá úgy áll a dolog, hogy a pápai személyzet megfélemlíti az odautazó püspököket, nehogy túlságosan nyíltan beszéljenek. Hiányzik a nyílt beszéd szabadsága, amely mind a *Második Vatikáni Zsinatot*, mind az 1978 előtti püspöki szinódusokat jellemezte.

Thomas Gumbleton püspök 1930-ban született hatodikként egy kilencgyermekes, ír-német munkás családban. Fáradozó-ai elsősorban a testvéri egyház megteremtésére irányulnak. Detroitban, ahol tizenkét éve gondoz egy afro-amerikai egyházközséget, a rasszizmus ellen is harcol. Egyik alapítója és 16 éven át elnöke az USA Pax Christi mozgalmanak. 1983-ban egyik szerzője az amerikai püspökök atomfegyverellenes körlevelének. A jézusi tanítványságról alkotott nézetei arra ösztönzik, hogy ismételten erőszakmentes ellenállást tanúsítson, pl. az USA nevadai atombázisán. Legutóbb 1995 nyarán tartóztatták le, amikor a detroitai nyomdászok sztrájkjában az állásukért küzdő munkásokkal együtt erőszakmentesen eltorlaszolta a gyár egyik kapuját. Ferences egyszerűségben él.

Forrás: Publik-Forum, 1996/20

Georg Baudler

Vallás és erőszak

„Verjetez agyon mindent, ami utatokban áll: az aggastyántól a csecszopóig, sőt az ólak állataiig minden életet ki kell oltani!” Isten ezzel bízta meg Mózeset. Ezt kell neki megparancsolnia az izraelitáknak. Elolvasható mindez Mózes 5. könyvének törvénygyűjteményében (20. fejezet). Szó szerint ez áll ott: „... az itt lakó népek városaiban, amelyeket Istened, az Úr add neked örökségül, ne hagyj életben egy lelket sem” (16. v.). Ennek megfelelően József könyvének 11. fejezete így számol be a kánaánita városok meghódításáról: „Kardéle hányta őket, kiirtotta a benne levő élőlényeket mind, nem maradt meg egyetlen élő sem” (11. v.).

A bestia Isten megteremtí a bestia embert – saját képmására? Vagy fordítva áll a dolog, ahogy a filozófus, Ludwig Feuerbach vélte: A bestia ember teremt magának egy bestiális Istent, „akinek olyan az ereje, mint a vadbivaly szarva... Felzabolja a vele ellenséges népeket, szétmorzsolja csontjaikat... Elhever, fekszik, mint egy vadállat” (4Móz 24,8-9)? Egy biztos: Az ember mindig istenének képmása, annak képmása, ami életében a legnagyobb értéknek számít.

A létet és identitást adó vadállati erőszak határozza meg a fasiszta csoportosulások életérzését, egykor és ma. Bruno Bettelheim, az ismert pszichológus vizsgálata szerint az USA-beli fiatalok bandái a brutális, agresszív erőszakalkalmazást „gyors, csaknem mágikus útnak tartják a hatalomhoz és a tekintélyhez”. A német ifjúság-szociológus, Ferdinand Sutterlüty azt írja *Hogyan válnak a fiatalok erőszakossá?* c. tanulmányában: „Másokat megalázni, fenyegetni és legyőzöttként látni – mindez közvetlen vonzást gyakorol rájuk, és értéknek számít a szemükben.”

Hogyan közvetíthet a vadállati erőszak csaknem vallásos önértékképzést az embernek? Az ifjúság-szociológiában a uralkodó magyarázati típusok határozottan szűklátókörűek: A fiatalok erőszakossága ugyanis nem *csupán* reakció társadalmi változásainkra. Nem is *csupán* az általános elterjedt értelem- és tájékozódásvesztés egyik következménye. A

magyarázat mélyebben rejlik, és sok szociológus ama megfigyelésében villan fel, hogy *a fasiszta erőszak-mentalitás logikája azonos a vérbosszú logikájával*. Ebben az ősrégi, a föld minden népénél megtalálható intézményben eredetileg nem az igazságos kiegyenlítés értelmében vett megtorlásról van szó. Ha a Bibliában ismételt az olvassuk: „szemet szemért, fogat fogért”, akkor ez már egy későbbi jogfejlődés eredménye. De Lámeknek, Káin utódjának történetében még látható az erőszakos bosszú *archaikus háttere*: Lámek azzal próbál *imponálni* két feleségének, Adának és Cillának, hogy azt mondja magáról: „Embert ölök, ha megsebez, gyermeket is, ha megüt. Ha hétszeres a bosszú Káinért, hetvenhétszeres lesz Lámekért” (1Móz 4,23-24).

Ezzel kapcsolatos aktuális megfigyeléseket ír le Stephanie Schwander-Sievers a mai Észak-Albániáról készített tereptanulmányában: az erőszakos kommunista rendszer összeomlása után itt ismét terjed a vérbosszú-mentalitás. Egy vérbosszú által fenyegetett család büszkén kijelenti: „Erősek vagyunk. Ha egyet megölnek közülünk, mi tizet ölünk meg közülük.” A szociológusnő arról is beszámol, hogyan veszíti el „arcát”, „becsületét” az a család, amelyik nem teljesíti bosszú-kötelességét, vagyis nem gyakorol véres erőszakot. Vadállati erőszakkal ölni és ölni tudni – ez adja annak *a csoportnak* a létét, identitását, „becsületét”, amelyhez tartozom, s amelynek létéből és becsületéből magam is részesedem. *Egyénként* semmi sem vagyok. A csoport minden, a csoport adja az én értékemet is. Ezért *a csoport „becsülete” a legfőbb érték*.

Hogyan jön létre az effajta gondolkodásmód és érzület, amely – amint a vérbosszú jelensége mutatja – az emberi történelem legsötétebb mélységeibe nyúlik vissza, és ezért csak onnan kiindulva értelmezhető megfelelően? Hogyan történhet meg, hogy az ember nevű élőlény, amely evolúciója szerint az afrikai szavannák menekülő- és zsákmányállata, a vadállati erőszak gyakorlásában látja

létét, becsületét, identitását, legfőbb (vallási) értékét?

A választ a tényleges vadállatok körében lehet megtalálni. Miért játszanak olyan jelentős szerepet a népek mítoszaiban az oroszlánok, párducok, medvék, leopárdok és tüzet okádó sárkánykigyók? Még az ókori Görögországban is azt mesélik Dionüszosz előgörög istenségről, hogy esküvel szövetségelt követői kultuszukban saját kezükkel tépik szét a vadászattal elejtett vadat, eksztázisuk csúcán azonban saját gyermekeiket is, s a húst mohón elnyelik.

A híres román vallástudós, Mircea Eliade oly módon foglalja össze a világszerte adott vallástörténeti leleteket, hogy azt csaknem az újkori fasiszta életérzés és a mai szkinhed-bandák mentalitásának leírásaként lehet olvasni: „Úgy viselkedni, mint egy vadállat, mint egy farkas, egy medve, egy leopárd, annak a jele, hogy *az ember mintegy istenné válik*. Az elementáris vallási tapasztalat síkján a vadállat egy magasabb létformát jelenít meg.” Hogyan történhet meg ez? Miért képvisel a vadállat isteni létformát?

Nagyjából négy millió éve történt, hogy az első, emberhez hasonló lények, a hominidák egyenesen járva s hamarosan már ásó bottal és kőkéssel felszerelve, elhagyták a visszavonuló őserdőt, és kimentek a szavannákra, ahol a vadállatok különösen könnyen elejthető zsákmányává váltak. Sem olyan gyorsak nem voltak, mint az antilopok, a vadlovak vagy más menekülő állatok, sem veszélyes tépőfogakkal, karmokkal, szarvakkal vagy más védekező fegyverrel nem voltak felszerelve. E korból származó csontleletekből arra lehet következtetni, hogy a vadállatok rendszeresen megölték a hominidákat. *A vadállat volt a korai ember sorsa*. De nemcsak halált hozott számára, hanem közvetve táplálékot is. A hominida ugyanis gyűjtögető és dögevő volt, s ha valamely vadál-

lat leterítette zsákmányát, majd jólakott belőle, a maradék pompás és létfontosságú fehérjetartalmú étel volt a hominida számára. Amint a leletekből rekonstruálható, kőeszközökkel gondosan lenyesegette a csontokról a húst, sőt a csövescsontokat fel is törte, hogy hozzájusson a bennük található velőhöz.

De valamikor alapvető változás következett be abban, ahogyan a hominida a vadállathoz viszonyult. Már nem a közvetett táplálékadót látta benne, hanem csupán a kegyetlen halálhozót. *Tudatküszöb alatti halálfélelmét s minden frusztrációját kivetítette a vadállatra.* Az ásóbotot lándzsaként, a kőkest szakócaaként használta. Így felfegyverkezve, harcba lépett a „szörnyeteg” ellen. Tapasztalata ismételtén azt mutatta: a vadállat áll a tápláléklánc végén, ezért „halhatatlan”. *Vele rivalizálni, annak „lépcsőfokára” állni annyit jelentett, mint elhagyni a halandó zsákmányállat státusát, és megszerezni az isteni és potenciálisan halhatatlannak tekintett vadászok és harcosok státusát.* Ily módon bizonyos fókig le lehetett győzni a halálfélelmét, az emberi egzisztencia legmélyebb ismertetőjegyét. A vadállati harcban megsebesülni és meghalni nem veszteség, hanem a „becsület” – értsd az ölési hatalom – növekedése a csoport és annak halhatatlansága számára. A csatában elesett harcost a walkürok rögtön a walhallába, az istenek lakhelyére viszik, ahol az élet ünnepi lakomák és harci játékok közepette a vadászok státusában folytatódik (analóg ezzel világszerte minden vadász-, harci- és férfi szövetség pátozas).

A csatában bekövetkezett halál, a *hősi halál áldozati halál.* Megalappozza, megerősíti és szavatolja azoknak az embereknek az *isteni státusát*, akikért az illető meghal. Jézus halálának mint az isteni lét státusát közvetítő áldozati halálnak az értelmezésében is hatékony ez a gondolkodási minta. A Trobriand-szigetéről és Nyugat-Afrikáról mondják, hogy ott a vérbosszú végrehajtója azzal is eleget tehet bosszú-kötelezettségének, hogy saját mellébe szúrja tört, hiszen ezzel is csoportjának (vadállati) ölési hatalmát, értsd „becsületét” dokumentálja: annak isteni vadász-státusát. Amikor 1943-ban Sztálingrád elvesztése után Josef Goebbels „totalis háborúra”, vagyis kollektív öngyilkosságra hívta föl a

német népet, s a köréje gyűlt párttagok frenetikusán éljenezték őt, megállapította: „A német nép örömteli szívvel áldozza fel magát.” Az ő szemében a „nemzetiszocialista nép” maga kiemelkedő vadász-státusát dokumentálta még a pusztulásban is. De aztán az amerikaiak Hirosimában megmutatták, hogy az ő vadász-státusuk mégiscsak erősebb.

A tanulság mindebből: *Alapjaiban kell átalakítanunk gondolkodásunkat.* A törvény és a jog döntően hátterbe szorította, de nem képes belülről legyőzni a vérbosszú-mentalitást, amint ezt nemcsak a mai fiatalok jobboldali radikális erőszakosságai mutatják, hanem a halálbüntetés fenntartása is Amerikában és a világ sok államában. Legyőzni csak tudatunk megváltoztatása képes, *s ezt vallásilag kell megalapozni, mert – amint megmutattuk – a fasiszta erőszak-mentalitásnak archaikus, vallási gyökerei vannak.*

De vajon éppen a Bibliára alapozott, keresztény vallási nevelés képes-e erre? A bevezetőben idézett bibliai szövegek nem vadállati istenként dokumentálják-e a bibliai Istent – s az embert az ő képmásaként? A teológiának és a bibliai didaktikának jobb és más ötletre van szüksége, mint hogy csupán e szövegek keletkezéstörténetére mutasson rá. Ma jól tudjuk: a Biblia által ábrázolt mésszárflások így nem történtek meg. Izrael törzsei meglehetősen zajtalanul és békésen szivárogtak be a gyéren lakott Palesztinába. Az idézett szövegek inkább a fogság korában súlyosan próbára tett nemzedékek kegyetlen fantáziájából erednek. Ez történelmileg menthetővé és pszichológiailag magyarázhatóvá teszi őket. A bennük megrajzolt istenképet mégis véres vadállatiasság jellemzi. Ennek a megállapításnak semmi köze az antijudaizmushoz. A vadállati isten itt mintaszerűen képviseli az egész emberiség egy bizonyos tudati síkját.

Kultúrkörünkben azonban hogyan tekintsünk ilyesmit didaktikusan értékes, a gyerekek, fiatalok és felnőttek által egyaránt pozitív módon fogadandó, „szent” írásnak? Ez csak akkor lehetséges, ha az egy évezred alatt keletkezett keresztény-bibliai szöveggyűjteményt a vallási tudat emberiség-történeti fejlődésének vázolt hátterében értelmezzük. Ebben az esetben két dolgot dokumentálnak ezek a szövegek. Egyfelől: a vadál-

lat-isten (a bibliai *El Saddai*), az „erőszakos isten” eredetileg Izrael népének gondolkodását is meghatározta. Eleinte újból és újból ennek az istennek az árnyékában értelmezték történelmüket. Másfelől azonban sok más szövegben éppoly világossá válik, hogy izraeli szerzők végül *legyőzték* a vadállat-istent, és rátaláltak egy másik, felszabadító istentapasztalatra.

A bibliai ember – folyton megújuló – küzdelmet folytatott egy barátságosan feléje forduló és felszabadító istenarcért, s ez a küzdelem tükröződik az *El, Jahve* és *Abba* istennevekben. Ebben a vallási-irodalmi hagyományban *Jahve* szövetségi isten révén – akivel az ember beszélhet, és akivel küzdhet a helyes útmutatásért (*tóra*) – az ember még legrosszabb sorstapasztalataiban is megtalálhatja a kivezető utat félelmének és erőszakosságának kivetítéséből.

Teljes mértékben az Izrael hagyományában gyökerező názáreti Jézus mellett tapasztalhatja meg az ember „mennyei Atyaként” Istent. Ez az Isten „felkelti napját jókra és gonoszokra, esőt ad igazaknak és bűnösöknek”. Mint ilyen biztosan nem szólít fel többé arra, hogy egy meghódított városban vadállati módon minden életet kiirtsunk. *Ez az Isten sokkal inkább azt kívánja, hogy szeressük ellenségeinket, és imádkozzunk azokért, akik üldöznek minket (Mt 5,44-45).* Ennek az Istennek a képmásaként az ember megszűnik vadállatnak lenni, és emberré válik.

A Biblia és a kereszténység csak egy ilyen történelmi-dinamikus istenfelfogás esetén járulhat hozzá ahhoz a tudati változáshoz, amely *alapjaiban és belülről* győzi le az archaikus, vallási megalapozású és jellege szerint fasiszta erőszak-mentalitást. A mai helyzet ismét effajta változásra szólít fel minket.

Forrás: Publik-Forum, 2000/16

A cikk eredeti címe: A fasiszta erőszak a vadállat-istennek hódol. A Szerző az Acheni Műszaki Főiskolán a katolikus teológia és a didaktika professzora; legutóbb 2000. októberi számunkban közöltük Jézus és a pokol c. írását.

Szent Ambrus és a(z) (állam)hatalom

A lexikon adatai szerint Ambrus, a négy legnagyobb tartott nyugati egyházatya egyike, valószínűleg 339-ben született Tierben a praefectus praetorio Galliarum fiaként, s 397. április 4-én halt meg Milánóban. Apja korai halála után államférfiúi pályára szánják, s ennek megfelelő neveltetésben részesítik, majd Emilia és Liguria konzuli tisztviselője lesz. Az ariánus milánói püspök 374-es halála után a város püspökévé választják, jóllehet katechumen lévén még csak meg sincs kereszteleve. „Ettől kezdve minden gondolata és rezdülése az egyház szolgálatának szolt. Munkájának és életének célja az egyház egysége és tisztasága; így válik élharcosává az egyház igazhitiségének és egységének az eretnekségekkel és szakadásokkal szemben, az egyház egyedüli jogosultságának a pogányság utolsó reakcióival szemben, és az egyház önállóságának az államhatalommal szemben. Kora nyugati egyházának vezető alakja; a védtelenek védelmezője, az árvák atyja. Végső nyughelyre, saját rendelkezése értelmében, bazilikájának oltára alatt talált.”

„Élharcosa az egyház önállóságának az államhatalommal szemben.” Így is lehet mondani. Ha azonban szemügyre vesszük, mit is jelentett ez részleteiben és valójában, megdöbbentő és elgondolkodtató kép tárul elénk. Kövessük hát nyomon ennek az „élharcnak” legfontosabb állomásait.

Legkésőbb 378/79-ben szoros kapcsolatban találjuk Ambrust Gratianus császárral, akinek De fide Gratianum c. fontos írását ajánlotta. Ebben található az a fontos kortörténeti és üdvöségteológiai, ám egyúttal politikai súllyal is bíró megjegyzés, hogy a gótok betörése a Duna déli vidékére Isten akarta büntetés az ott uralkodó ariánus eretnekség miatt. A Gratianusra gyakorolt befolyás hamarosan gyümölcsöt hoz, az uralkodó megérti, mi a dolga: a toleráns sirmiumi rendelet hatályát megszüntetik egy Milánóban kiadott *eretnekrendelet* javára, amely különösen az újrakeresztelés ellen irányul. Szem előtt kell tartanunk, hogy egyidejűleg Keleten is megjelennek I. (Nagy) Theodosius első eretnektörvényei.

Már H. Lietzmann kiemelte azt a rafinált ügyességet, amellyel Ambrus eljár az Aquilejai zsinaton a két ariánus püspök, Palladius és Secundianus ellen, akik nyilvánvalóan jóhiszeműen és valódi tárgyalókészséggel jelentek meg – cserébe a zsinat résztvevőinek nagy többsége eretneként ítélte el őket. A zsinati akták világosan mutatják, hogy a frissen kiadott eretnekrendelet alapján *fenyegetésekkel és lelkiismereti kényszerrel* léptek föl a két ariánus ellen, akiknek nem állt rendelkezésére az a keleti, ill. további illíriai püspökök által nyújtott fedezet, amellyel korábban hitegették őket. Palladius joggal veti Ambrus szemére, hogy megakadályozta egy általános, vagy legalábbis keleti küldötték részvételével is megtartott zsinat létrejöttét. Minden ellenvetés hiábavaló: a zsinat eredményeit bemutató s a császárhoz intézett levéllel kéri, és el is érik az eretnekek letételét. (Érdemes emlékezetünkbe idéznünk, hogy az Arles-i zsinat kánonjai

már 314-ben [!] feltételezték, hogy a letett püspököket az állami hatóságok eltávolítják, azaz száműzik, nehogy rendbontókká váljanak...)

Ambrus közbelépésére Gratianus 382-ben. *eltávolítatja a római szenátusból a Victoria-oltárt*, a győzelem istennőjének szobrát (Később, már II. Valentinianus idején Symmachus szenátor kérvényezi az oltár visszaállítását. Az idős szenátor kérvényére azonban nem is az ifjú császár, hanem Ambrus válaszol, igen energikusan utasítva vissza a kérelmet.)

Egyik (17.) levelében Ambrus leveli álarcát a fiatal, mindössze 13 éves II. Valentinianus előtt, és többé-kevésbé körülírva azt követeli, hogy *a császár vesse alá önmagát* és akaratát az egyházi kívánalmaknak.

Ez a tendencia még leplezetlenebbül érvényesül az ún. bazilika-vitában. A császár, II. Valentinianus – anyja megbízásából – 385 márciusában a falakon kívüli, ún. kapubazilika (Basilica Portiana) átadását követeli ariánus istentiszteleti célokra. Ha ez megtörténik, Ambrusnak akkor is maradt volna elég temploma a városban. A parancs átvételére a palotába kéretik Ambrust, aki *titkos információkból* nyilvánvalóan tudott már a császári igényről, mielőtt a palotába ment volna. Különben miképp lehetne megmagyarázni, hogy a tárgyalások alatt *összecsődült a nép*, hogy segítségére legyen püspökének? A konzisztórium olyannyira veszélyesnek látta az így keletkezett helyzetet, hogy *visszavonták a templom átadásának parancsát*, és kérték Ambrust, nyugtassa meg a tomboló tömeget.

Egyébként még azt is kétségbe lehet vonni, hogy a bazilika-vitában mindig csak „az erőszakmentesség

erejével” folyt-e a „védekezés” Ambrus részéről. Bár önmagát és klérusát kivonja a felkelésből, de a széles néptömegeket és a hívei közé tartozó magas állású személyiségeket nem, s végül *még a tömeget megnyugtani is vonakodik* – amire pedig néhány nappal korábban kötelezettséget vállalt –, kijelentvén, hogy nem ő lázította fel a tömeget, és csak Isten képes azt megnyhíteni – ha akarja. De aztán nem elégszik meg ezzel a passzív vonakodással, hanem maga is *aktívvá válik*, amikor a császármót (II. Valentinianus anyját) „új Évaként”, „Jezabelként” vagy „Heródiásként” kritizálja, megszervezi Milánó lakosságának ellenállását, s még ellenfelei, az (ariánus!) katonák és tisztek körében is „propagandát” folytat, egészen odáig menően, hogy *kiközösítéssel fenyegeti meg őket*. Sikerül is hatást gyakorolnia. A császári jegyző ugyan még egyszer kérdőre vonja, kihallgatja és „zsarnokként” pellengérez ki Ambrust a saját katedrálisában, de a kormányzat végül enged, Ambrus megtarthatja a vitás templomot.

A tulajdonképpeni harc kitörése előtt (ti. II. Valentinianus, ill. anyja, Justina császárnő kurzusváltást akart végrehajtani az arianizmus irányában!) Ambrus Milánóban *szinódust tartott alárendelt püspökeivel*, akik egységesen mögéje álltak. Ezáltal és gyülekezetének befolyásolása által megerősödve – például, amint már 385-ben is, *aranyat osztott szét a szegények között*, akik ily módon világosan láthatták a különbséget az egyház „szeretetpolitikája” és az állam tisztán „hatalmi politikai” intézkedései között – határozottan szembeszállt a legkomolyabb támadásokkal is, példának okáért *megtagadta az engedelmességet* azzal a felszólítással szem-

ben, hogy vallási dialógus céljából jelenjen meg a konzisztórium és a császár előtt. (Ez egyenlő volt a fel ségsértéssel, s Gratianus vagy a korai Theodosius idején nem merte volna megtenni...).

Immár teljes világossággal tanúskodik Ambrus lelkületéről, mozgatórúgóirol és módszereiről a *kallinikum* eset (388). Az Eufratész melletti város keresztény püspöke egy tumultus során felszólított a zsidó zsinagóga kifosztására és felgyújtására, szerzetesek hordái pedig egyidejűleg lerombolták a valentiniánusok egyik közelben álló templomát. Egyéb büntető intézkedések mellett I. Theodosius császár elrendeli, hogy a vétkes püspök állíttassa helyre a zsinagógát. Mire Ambrus rögtön levelet intéz a császárhoz, amelyben *szépiügeti az esetet*, és – elhagyva a valóság talaját – egyenesen *taszító módon polemizál a zsidóság ellen*. Az izraeliták elleni állásfoglalása fölülmúl minden addigi zsidóellenes polémiát, még Ágoston negatív megnyilatkozásain is messze túltesz, és elárulja, hogy itt még jobban engedi, hogy elragadja őt hitbéli fanatizmusa, mint az ariánusok és a pogányok elleni harcban... Újból sikerül neki összhangba hozni személyes felháborodását a politikai okoskodással és az egyházi számítással. *Az egyház fenntartások nélküli védelmére szólítja föl a császárt*, mondván, „mint katolikus császár nem támogathatja Isten igaz egyházának ellenségeit” (értsd: a zsidókat), mivel Theodosius „minden sikerét Krisztusnak köszönheti” (!). Végül *nem riad vissza attól, hogy követeléseit fenyegetésekkel támogatssa meg*: A büntető parancsok végrehajtása úgymond képtelenné ten-

né őt, Ambrust arra, hogy továbbra is bemutassa a császárért a szentmiseáldozatot. – Ambrus azonban nem elégszik meg ezzel az írásbeli tiltakozással. *A következő istentiszteleten* nyílt támadást intéz császár ellen, aki egyébként már elhatározta az ítélet enyhítését, *megszakítja az eucharisztikus liturgiát, és csak azután hajlandó folytatni, hogy Theodosius teljes amensziát ígért* a vétkes püspök és a lázongó szerzetesek számára.

Utolsó példaként lássuk a *390-es eseményeket*. – Az év tavaszán Thesszalonikában a néptömeg megölte a magister militumot. I. Theodosius szigorú büntető ítéletet hozott a város ellen: a császári csapatok hatalmas vérfürdőt rendeztek a cirkuszban összegyűlt, mit sem sejtő nép körében: 7000 ember maradt ott holtan. *Ambrus a császár nyilvános egyházi vezeklését követeli*, mivel szerinte nem lehet másképp helyrehozni a bűnt. Egyidejűleg *kiközösítéssel fenyegeti meg a császárt* arra az esetre, ha nem mutatkoznék készség a bűnbánatra... Theodosius ténylegesen vezeklőként, császári jelvényei nélkül jelenik meg a templomban, és könnyek között vallja meg bűnét a közösség előtt. Ambrus *megelégszik ezzel az egyszeri nyilvános megalázkodással* – ami ellentétben állt a súlyos bűnök esetén szokásos bűnbánati gyakorlattal –, és *már 390 karácsonyán ismét az eucharisziában részesíti a császárt*. (Másfél évezred múltán Pinochetnek már ennyit sem kell majd tennie...) A császár és a püspök viszonya ettől kezdve ismét normális és messzemenően barátságos... (Ambrus hatalmi tébolya kielégült, mondhatnánk – az evangélium

nem számít. Mi az, hogy nem számít? Szóba sem kerül!)

Teljességgel érthető, hogy ekkortájt véglegesen megszilárdult Ambrus befolyása. A császári kancellária ettől kezdve ontotta a pogányság ellen hozott rendeleteket, aminek hamarosan meg is lett a hatása. Alexandriában Theophilosz patriarka vezetésével a „keresztény” tömegek lerombolták a Szerapisz-templomot, ugyanezen város géniuszának templomát pedig kocsmává alakították át. Athénban Mária-templommá alakították át a Parthenont – és így tovább.

Arcadius és Honorius, *Theodosius fiai* (apjuk halála után) immár könnyedén kapcsolódhatnak az apa valláspolitikájához. *Törvényekkel* – mindenekelőtt az eretnekek elleni törvényekkel – támogatják a katolikus államvallást, és ezáltal bizonyos fokig Ambrus ama követeléseit ültetik át még inkább a gyakorlatba, hogy a katolikus egyháznak vallási és *jogi védelemben* kell részesülnie (elsősorban vagyoni helyzetét illetően!), és hogy a császárnak szükség esetén az egyház fölé kell terjesztenie *a világi hatalom karját*.

„Minden gondolata és rezdülése az egyház szolgálatának szólt.” Így is lehet fogalmazni. Századunk egyik legjelentősebb egyháztörténésze, H. Fr. v. Campenhausen azonban ismételen Ambrus egyes politikai intézkedéseinek vagy állásfoglalásainak *gátlástalanságát* hangsúlyozza, s rámutat arra, hogy Ambrus éppoly nagy súlyt helyezett a „tömegpszichológiára”, mint az egyének „megdolgozására”, *tevékenysége mögött pedig a katolikus egyház egyeduralmi igénye rejtőzött*. H.-J. Diesner pedig megállapítja, hogy Ambrusban *kétségtelenül jó adag volt a despotából és a „lázítóból”, aki az egyházon belül is, de lehetőség szerint messze annak határain túl is diktálni akart*. Vajon messze tévelygünk-e az igazságtól, ha úgy véljük, az „egyházszolgálat” szép köntösében annak az embernek mértéktelen – bár meglehet, önmaga számára sem tudatos – hatalomvágya *bíjt meg, aki rendkívüli tehetséggel „ujja köré csavarta” a Római Birodalmat?*

Gergely G. András

Forrásművek:

Art. Ambrosius v. Mailand. Lexikon für Theologie und Kirche, Freiburg, 1957.
H.-J. Diesner, Kirche und Staat im ausgehenden vierten Jahrhundert. Ambrosius von Mailand, Berlin, 1964.
Vanyó László, Az ókeresztény egyház és irodalma, Budapest, 1980.

Az egyház jövője

„Úr lesz a Jézus mindenütt...” – ez az egyház bizonyos jövője. De ez „eszkatologikus” jövő. Az oda vezető út kiszámíthatatlan azért, mert Isten az egyháznak is, mint minden embernek, szabadságot adott engedelmességre is, meg engedetlenségre is. Az egyház mindkét lehetőséggel bőven él. Most az a kérdés, hogy a következő időkben több lesz-e az engedelmesség, mint az engedetlenség.

„Az egyháznak Jézus a fundamentuma...” Azon fordul meg az egyház jövője, hogy erre a fundamentumra építkezik-e, és hogy mit épít erre a fundamentumra. Szokatlan módon közelítem meg most ezt a problémát.

Jézus a Krisztus – ez volt az első keresztény hitvallás. „Jézus Krisztus tegnap és ma és örökké ugyanaz” (Zsid 13,8). Ennek az Igének a fényében nem lehet különbséget tenni a „történeti Jézus” és a „dicsőséges Krisztus” között. Nem lehet, és mégis kell, mert „csalárdabb a szív mindennél” (Jer 17,9), és ez érvényes a vallásos szívre, sőt a megtért, újjászületett szívre nézve is. A dicsőséges Krisztus fényében elhalványodott a názáreti Jézus személye. Ez érthető, mert ez a (kíméletlen) igazság: könnyebb a dicsőséges Krisztust imádni, mint a názáreti Jézust követni.

Jól tudom, hogy ez így teológiai képtelenség, de azt meg a zajló egyházi életben tapasztalom, hogy ez a ketősség létezik. Gondoljunk erre a ketősségre: A dicsőséges Krisztus földi helytartója a római pápa. (Micsoda fényesség, pompa, ezüst, arany, bíbor, Vatikán „állam”... Ez illik a mennyei Krisztushoz.) A másik oldalon: A názáreti Jézus földi helytartója a kalkuttai Teréz anya és a hozzá hasonlóan szolgálók névtelen sokasága. (Mennyi alázat, szegénység, emberiség, valószínű segítség...!) Azt is hajlandó vagyok elfogadni (nem könnyen), hogy ez a kétféleség igazában együttesen alkotja az *una sancta ecclesiam*, az egy egyetemes egyházat, de abból nehezen tudnék engedni, hogy igaz emberi mivoltában a názáreti Jézus a Krisztus. Nehezen tudom elképzelni, hogy ez a mindig ugyanaz a szelíd és alázatos Jézus az idők végén miként fog fehér lovon visszajönni, és térdig vérben gázolva miként fogja a nagy igazságszolgáltatást (ítéletet, bosszúállást?) angyalok segítségével levezényelni.

Az apostoli hitvallás sem mond semmit arról, hogy Jézus keresztthalálával megváltotta világot. Csak arról szól, hogy eljön ítélni eleveneket és

holtakat. Eszerint a történelem végső kicsengése az ítélet lesz, és nem Isten szerzetének kozmikus győzelme? „Isten lesz minden mindenekben” (1Kor 15,28)!

Minden bizonykodás ellenére az a valóság, hogy a gyakorlati egyházi életben Jézus rovására lett Krisztus a Krisztus. Ha ez így marad, nem sok jót várhatunk az egyház jövőjétől. A „semper reformari” (mindenkori reformáció) egészséges iránya: Vissza a názáreti Jézushoz, és az őt bennünk és közöttünk megelevenítő Szentlélek által előre az Isten országában való munkálkodásra.

Kemény fogalmazás: A krisztológia emberi spekuláció, a názáreti Jézus viszont történelmi valóság. Ő az egyház reális és erős fundamentuma. Őreá, az igazi Kősziklára lehet és kell az egyháznak építkeznie (1Kor 3,11).

Ahol valóságosan folytatódik Jézus jelenben is zajló munkássága (a bűnbocsánat átélte elnyerése, éhese, mezítelenek, betegek, foglyok gondozása), ott dicsőül Krisztussá Jézus. A hatékonyan munkálkodó Szentlélek teszi Úrrá és Krisztussá Jézust. Ahol pedig Úrrá lett Jézus, ott újszerűen oldódnak meg az egyház problémái. Az ilyenféle problémák:

1. A hierarchia problémája. – Ott nincs pápai, püspöki és általános klerikális hatalom. Üres frázis az, hogy ezek a klerikusok „első az egyenlők között”. A klérus gazdagsága, pompája, hatalma (skodása) lehet „krisztusi”, de nem lehet „jézusi”.

2. Pénzügyek. – Nem vagyok híve az egyenlőségek, de csak a „Krisztus” uralmának jegyében lehet fenntartani az egyházi szolgák közötti kiáltó és igazságtalan különbségeket. Ha valóban Jézus volna az Úr, nagyon másként rendeződnének az egyház pénzügyei.

3. Iskolaügy. – Világméretben (és gyakorlatilag Magyarországon is!) nő az analfabéták száma. Ahol „Krisztus” az Úr, ott lehet intézményeket szervezni az „angolkisasszonyok” és egyéb „fizetőképess” gyerekek nevelésére, és lehet a felekezeteknek versengeniük az elitképzés területén. Ha Jézus szót kapna, bizonyára ott kezdené, hogy mindenki (a cigánygyerek is!) tanuljon meg írni-olvasni. (Én is jól tudom, hogy egyházunk történetének legszebb fejezete a reformációval együtt indult és századokon át nagyszerűen valóra váltott „iskolaprogram”. De ami ma történik, az nem ennek egyenes vona-

lú folytatása, hanem „toronyépítés” a Jézus által is szükségesnek tartott előrelátás nélkül. Lásd: Lk 14,28-30. Szabad-e külföldi testvéreink szívesen adott és az állam nem szívesen adott pénzére támaszkodva nagyvonalú „iskolapolitikat” erőszakolni?)

4. Nacionalizmus. – Ahol „Krisztus” uralkodik, ott a nacionalizmus védekező-támadó jellegű. „Deutschland über alles!” (Németország mindenekfölött!) A Bibliából kivehetően Jézus számára ez a téma egészen másként vetődött fel. (Lásd viszonyulását a szamaritanusokhoz vagy a római megszállókhoz!) „Aldjátok azokat, akik titeket átkoznak” (Mt 5,44)!

5. Teológia. – Genf városában Kálvin János korában a „dicsőséges Krisztus” parancsolt és teremtett rendet (agresszív, diktatórikus módon). Szervét Mihály máglyahalálát nem lehet kimagyarázni, akár valóban nyomós érvekkel sem lehet igazolni. A bűn elhatalmasodása indokoltá teszi a „kard” forgatását (Róm 13). De ez a tevékenység csak nagyon áttételes módon lesz Jézus és az ő tanítványainak ügyévé. Elképzelhető „keresztény demokratikus” politikai párt szervezése, de nem képzelhető el „jézusi” politikai párt alapítása.

6. Biblia. – Jelenleg a „bibliai teológia” tudománya nem más, mint Mózes, Illés, Dávid, Pál..., illetve Ágoston, Kálvin János... teológiai gondolatainak a „mixtúrája” (keveréke). Ha Úr lenne Jézus e területen is, akkor abszolút módon Ő állna mindenek fölött, és azután Őbenne kerülné mindenki az őt megillető helyre.

7. Üdvösség. – Ha Jézus volna az Úr az egyházban, nem engedné, hogy a teológusok olyan higgadt eleganciával vitázzanak az emberiség túlnyomó többségére váró – „igazságos” – örök kárhatról. Ha van (volna) örök kárhat, arról csak könnyek között volna szabad beszélni. Történetkritikai tanulmányaim alapján hitelesebbnek tartom azt, hogy Jézus sírt Jeruzsálem felett, mint azt, hogy...

Farkas József

Az 1999 karácsonyan elhunyt Szerzőnek – akiről Boldog boldogtalan-ság c. írásával emlékeztünk meg 2000. áprilisi számunkban – ez az utolsó, befejezetlen írása. Megjelent az általa évtizedeken át szolgált gyülekezet hírlevelében, a Nyitott ajtó 2000. pünkösdi számában.

Sárdy Péter

„Senki emberfiától nem kértem tanácsot”

Pál apostol alapdöntése

A kereszténység nem vezethető le egyetlen kezdetből, Jézus istentapasztalatából. Jézus mellett létezik az Újszövetségben még egy ember, aki azal az igénnyel lépett föl, hogy közvetlenül Isten hívta meg és bízta meg, nevezetesen Pál.

Senki sem csodálkozik azon, hogy két ember különbözőképpen látja Istent és a világot. Ha azonban a kereszténység magas igényére gondolunk, amellyel azt állítja, hogy *kötelező erővel és tévedhetetlenül* ismeri életünk értelmét és célját, akkor jó okunk van arra, hogy alaposabban megnézzük, vajon a kereszténység két „forrása”, vagyis Jézus és Pál valóban összhangban áll, vagy legalábbis összeegyeztethető-e. Kérdésünk tehát így hangzik: Honnan vette Pál a maga megbízatását?

Az *Apostolok cselekedetei* leírja, hogyan tért meg Pál *Damaszkusz* közelében. Az ifjú fanatikusan, aki „fenyegetéstől és öldökléstől lihegett” (9,1) Jézus tanítványai ellen, egyszer csak jelenést élt meg ott, és ezt hallotta: „En vagyok Jézus, akit te üldözöl” (9,5). Az *Apostolok cselekedeteinek* szerzője mindenesetre arról ismert, hogy kedvét lelta a mesélésben. Ezt a Krisztus-jelenést is egyenesen háromszor meséli el, más-más formában (ApCsel 9,1-9; 22,5-21; 26,9-16), és közben történetileg alig hihető részletekről is „beszámolt”, úgyhogy már nem ismerhetjük föl, mi történt meg valóban, és mi az, ami csak irodalmi kifejezőeszköz. Szorítkozzunk ezért arra, amit Pál maga közölt leveleiben. Persze az ilyen önközléseket olvasva nem szabad elfelejtenünk, hogy a szóban forgó „tanú” saját ügyében szól.

Pál, hogy apostolként igazolja magát, azt írja (1Kor 9,1; 15,8; Gal 1,11-16), hogy „látta Jézust, a mi Urunkat”, és a Feltámadott „mint mindenki közül az utolsónak, megjelent” neki. De csak néhány szűk szövből értesülünk arról, hogy Isten meghívta őt, és hogy ő aztán senki emberfiától nem kért tanácsot. Csak általánosságban írja le a lényegét: „Isten kinyilatkoztatta nekem Fiát”, és azt, hogy evangéliumát „Jézus Krisztus kinyilatkoztatása révén” kapta.

Egy valami mindenképpen biztosnak látszik: Pál egyszer megélt valamit, ami egész addigi gondolkodását teljesen megváltoztatta. Eddig az óráig

üldözte Jézus követőit, mostantól meg volt győződve arról, hogy eddigi ellenségét, Jézust Isten föltámasztotta és győztesnek igazolta. Ugyanerre a meggyőződésre jutott „feltámadásának” többi „tanúja” is. Ma már nem tudjuk megállapítani, hogyan keletkezett Pál meggyőződése, de feltételezhetjük, hogy misztikus élmény volt. Valódságát eléggé bizonyítja, hogy hatására Pál élete lényegesen megváltozott.

Mi az, ami a misztikus élményekben természetes, és mi az, ami „istenit”? Jó okkal feltételezhetjük, hogy az effajta élményt bizonyos emberi előkészület előzi meg, és valamilyen emberi földolgozás követi. Noha Pál előkészületéről nem olvasunk semmit, megpróbálhatunk legalább magatartásából és ennek megváltozásából néhány visszamenőleges következtetést levonni. A Galatákhoz írt levelében rendelkezésünkre áll saját kommentárja (1,13-14). Ott azt írja, hogy „mértéktelenül üldözte Isten egyházát, és igyekezett megsemmisíteni”. E viselkedés indoklásaként aztán hozzáfűzi: „A zsidó törvény iránti hűségben fölülmultam legtöbb kortársamat népem körében, és a legnagyobb buzgósággal szálltam síkra atyáim hagyományáért”.

Szavai szerint tehát Jézus követőiben a „törvény” ellenségeit üldözte, mégpedig saját buzgóságából fakadóan, nem pedig, mondjuk, valamilyen hivatalból eredő feladatként. Azon emberek közé tartozott, akiket a mai pszichológusok fanatikuskoknak neveznek. Ezért feltételezhető, hogy lelkében is harcolnia kellett a törvény (még nem tudatos) elvetése ellen, és kifelé irányuló buzgósága mindenekelőtt e „belső ellenállás” leküzdését szolgálta. Meggyőződésének ellenségeivel szembeni dühöngése nagy lelki feszültség jele volt – olyan inség jele, amely megváltásra várt. Csak később, a Galatákhoz írt levélben volt képes korábbi lázadását tudatosan is megfogalmazni: „Mielőtt eljött a hit, a törvény fogságában voltunk” (3,23), de ez a hit sem szabadította meg őt teljesen: gondolatai még utolsó, a Rómaiakhoz írt levelében is – mintegy megbabonázottan – e törvény körül köröztek!

Ezért aztán feltételezhetjük, hogy megtérési élményében Pál azt élte át, hogy megszabadult e „törvény” leirha-

atlan lelki nyomásától. Jézust, akiben addig a törvény ellenségét látta, hirtelen „Isten dicsőségében”, vagyis győztesként pillantotta meg. Pál apostol későbbi magatartásán mérhetjük le, hogy ez a leirhatatlan látomás mennyire változtatta meg és mekkora energiával töltötte el Sault, az ifjú farizeust.

E számunkra közelebről nem ismert megtérési élmény után Pálnak – akárcsak korábban Jézusnak – azal a fontos feladattal kellett megbirkóznia, hogy megértse és szervesen beépítse életébe a megéltet. Mivel a nagy belső tapasztalat nem határozza meg világosan ezt az életbe való átültetést, szükséges hozzá, hogy az ember mérlegeljen minden konkrét lehetőséget, amelyek persze igencsak versenghetnek egymással, sőt ki is zárhatják egymást. Az effajta helyzetet kísértésnek lehet nevezni, amely döntést követel. Pál leveleiben azonban semmiféle kísértésre nem találunk utalást megtérésevel kapcsolatban. Vajon döntő kísértései tudattalanok maradtak számára? Ebben az esetben azt is elmulasztotta, hogy megbirkózzon velük, nem tisztázta motívumait, és alapvető döntését előkészület nélkül hozta meg. Pál központi helyzete miatt akkor az egész kereszténységnek mindmáig lakolnia kell mulasztása miatt. Annak a „jó keresztény” feltevésnek ugyanis, hogy Isten tévedhetetlenül mozgatja profétáit (mint egy bábjáték figuráit), semmi alapja sincs, mert a tapasztalat azt mutatja, hogy az „üdv történet” messzemenően tévedékeny emberek szabad döntéseiből tevődik össze!

Járjunk hát utána, hogyan volt képes Pál átültetni az életbe nagy belső tapasztalatát. *Alapdöntését* ő maga így írja le (Gal 1,11-20):

„Kijelentem nektek, testvérek: az az evangélium, amelyet hirdettem, *nem emberektől* származik; hiszen én nem egy embertől vettem át vagy tanultam azt, hanem Jézus Krisztus kinyilatkoztatása révén kaptam... Amikor Isten, aki *engem már az anyaméhben kiválasztott* és kegyelmével meghívott, jóságában kinyilatkoztatta *nekem* a Fiát, hogy *én* a pogányok között hirdessem őt,

akkor *senki emberfiától nem kértem tanácsot*; nem is mentem fel rögtön Jeruzsálembe azokhoz, kik előttem voltak apostolok, hanem Arábiába mentem, és aztán ismét visszatértem Damaszkuszba. Három évvel később fölmentem Jeruzsálembe, hogy megismerjem Kéfást, és tizenöt napig maradtam nála. A többi apostol közül senkit sem láttam, csak Jakabot, az Úr testvérét. Amit itt írok nektek, Isten tudja, nem hazugság.”

Hasonlítsuk össze ezeket a sorokat azzal, ahogyan Jézus dolgozta föl a maga nagy tapasztalatát! Az a közlés, amelyet ő kapott, szintén „nem embe-
rektől” származott, és „ő sem kért tanácsot senki emberfiától”, mivel a Lélek kiűzte őt a pusztába. De ezzel vége is a közös mozzanatoknak!

A „Te vagy az én fiam” szavakban Jézus Isten leírhatatlan közeledését élte meg, de ezt nem vonatkoztatta minden vizsgálat nélkül önmagára. A Lélek kivezette a pusztába, ahol „megkísérte-
tet”, azaz alapdöntésének meghozatala előtt mindent alaposan megfontolhatott. Kész volt arra, hogy lemondjon egész addigi gondolkodásmódjáról, amely Keresztelő János révén Isten ítéletére összpontosult. A kísértések folyamán belátta, hogy az önmagáért és a saját sikeréért való aggodás nem állhat meg az előtt az Isten előtt, akivel élményében találkozott. Az Istenbe vetett bizalom által véget vetett ennek az aggodásnak, mégpedig oly módon, hogy figyelmét elterelte önmagáról, és egy végtelen Te-re irányította. Ezen előkészület után így hangzott tudatosan megvizsgált döntése: „Nem én, hanem *Te, Atyám!*”, illetve: „Nem én (egyedül) vagyok a fiú-ságra kiválasztva), hanem *mi* (én, testvéreimmel és nővéreimmel együtt)!”

Ezzel szemben Pál egy „mennyei közlésből” azt tudta meg, hogy Isten igazolta az ember Jézust, akit ő addig hite ellenségének tartott. Mi lehetett volna kézenfekvőbb számára, mint hogy ezt a közlést közvetlenül Jézusra vonatkoztassa, és mostantól kezdve mindent megtegyen annak érdekében, hogy ezt a Jézust és üzenetét valóban és egyre jobban megismerje? Ehhez egyetlen út vezethetett volna, éppen az, hogy „emberektől kér tanácsot”, vagyis elmegy az apostolokhoz, akiket ez a Jézus tanúiként kiválasztott és tanított. Ez azt az alapvető döntést követelte volna, hogy „*Mi, Jézussal együtt!*” Pál valószínűleg meg sem vizsgálta ezt a lehetőséget, mivel önmagára vonatkoztatta mindazt, amit megélt. Azt gondolta: „Ha Isten *nekem* nyilatkoztatta ki Fiát, akkor *engem* már az anyaméhen kiválasztott!” Tehát nem a testvéri „mi”, hanem saját „én”-je mellett döntött, és valószínűleg még csak eszébe sem jutott, hogy

ez kísértés lehetne! Főnt idézett mondatai félreismerhetetlenül önmaga körül köröznek. Nem kérdőjelezte meg saját fanatikus buzgóságát, amely addig üldözővé tette, sőt a megélt jelenést is e buzgóság szolgálatába állította, amennyiben habozás nélkül arra szóló küldetesként értelmezte, hogy Jézus a pogányoknak hirdesse.

Miért határozott úgy minden megfontolás nélkül, hogy senkitől sem kér tanácsot? Attól félt talán, hogy az megingatja bizonyosságát, hogy föl kell ébrednie önközpontúságából? És honnan tudta, mit kell hirdetnie a pogányoknak? Szemmel láthatóan meg volt győződve arról, hogy egyáltalán nincs mit tanulnia, mivel Isten neki, a kiválasztottnak, már eleget mutatott meg, vagy fog még megmutatni. Nyilvánvalóan érdektelennek tartotta mindazt, amit a többi apostol Jézustól, a Mestertől tanult vele járva-keelve, hiszen ő, Pál, *már tudta*, mit jelent Jézus halála és feltámadása. Eszébe sem jutott, hogy fölülvizsgálja saját bizonyosságának alapjait. Számára egyszerűen nem létezett már olyasmi, amit emberektől tanulhatott volna meg! A Korinthusiakhoz írt első levelében (2,1-16) önmagát „Lélekkel betelt” emberként írja le, akit „senki sem képes megítélni”, és megismétli alapdöntését: „Azért jöttem, hogy Isten tanúságtételét hirdessem nektek. Mert *úgy határozottam*, hogy nem tudok közzétenni semmi másról, csak Jézus Krisztusról, mégpedig mint a Megfe-
szítettről.”

Tehát magányosan meghozott döntése volt, hogy a földi Jézus szavait és tetteit, s ezzel az eredeti „jó hírt” figyelembe sem veszi, és csak Jézus halálának jelentőségéről beszél! Nyilvánvalóan úgy vélte, hogy csak ő részesült „Isten evangéliumában az ő Fiáról”, és ezt gondatlanul „az én evangéliumomnak” nevezte (Róm 2,16; 16,25). Így hát ennek az „ő” evangéliumának nem is az volt a rendeltetése, hogy Jézus szavait és tetteit tartalmazza, hanem annak a titoknak a kinyilatkoztatását, amely örök időktől fogva kimondatlan volt, de Isten most *neki* kinyilatkoztatta. Azt írja: „Mi [= én] Isten elrejtett bölcsességének titkát hirdetjük... Mert Isten számunkra [= számomra] tárta föl azt a Lélek által. A Lélek ugyanis mindent megvizsgál, még Isten mélységeit is... Mert ki foghatja föl az Úr gondolatait? Ki oktathatná őt? *Mi [= én] azonban birtokában vagyunk [vagyok] Krisztus gondolatainak*” (1Kor 2,7-16). Feltűnő, hogy Pál ebben a szövegben nem tesz különbséget önmaga és Isten Lelke között. Nem látott okot önvizsgálatra, csak a saját Pneumájára hallgatott, és képes volt megesküdni („Isten tudja, hogy nem hazugság”), hogy megterési élménye után már senkire nem hallgatott.

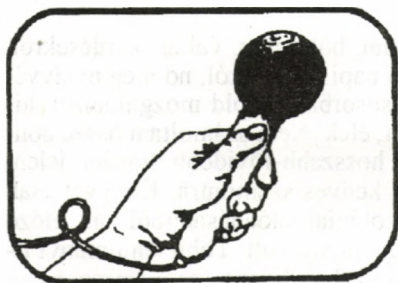
Pál alapdöntése tehát abban állt, hogy „senki emberfiától nem kér tanácsot”, vagyis életét és minden energiáját belső megtérés nélkül, addig nézeteinek fölülvizsgálata nélkül, rögtön egy „hivatás” szolgálatába állítja.

Összevetettük Pál e döntését Jézus döntésével. Most megkérdezhajjuk, voltaképpen mit mulasztott el Pál. Viziojának valódiságát természetesen nem vizsgálhatta fölül, de kritikusabban kellett volna utánajárnia annak, mi köze ennek az élménynek az életéhez. Csak azért jött ez a látomás, hogy megerősítse őt kiválasztottságában? Miért nem gondolt az üldöző megtérésre, „dühítőlihegő” szívének átalakítására? És valóban megtérés volt-e ez, ha még a gondolatára sem jutott el annak, hogy a valódi Jézus szelleme iránt érdeklődjék? Ha rájött is, hogy üldözői buzgósága hamis volt, az mégiscsak szorosan összefüggött vallási meggyőződésével! Nem kellett volna fölülvizsgálnia azt, mégpedig olyan emberek segítségével, akik a győztes Jézusnál tanultak?

Ahelyett, hogy ilyen kézenfekvő kérdéseket tett volna fel magának, ez a vakbuzgó ember *csak menetirányát változtatta meg hirtelen, belső magatartását és egész teológiáját azonban megtartotta.* De hogy lehetett ennyire biztos a dolgában? Ha később tudta is, hogy „a lelkeket meg kell különböztetni” (1Kor 12,10), saját alapdöntését illetően nem volt már képes semmilyen kérdést megengedni.

Sosem fogjuk megtudni, egyáltalán lehetséges volt-e számára, hogy önkritikus kérdéseket tegyen fel. Talán egyszerűen túl hatalmasok voltak „kinyilatkoztatásának” tartalmai, és akkoriban még elképzelhetetlen volt a kritikus állásfoglalás a tudattalan effajta betörésével szemben! Számára a „Lélek” betörése pozitív volt, ezért elég oka volt arra, hogy a „szent lelket” lássa benne, és bevesse érte az életét. Senki sem állíthatja tehát, hogy Pál bárkit is meg akart volna téveszteni. Ez azonban korunkban már nem elég, mert mi kötelesek vagyunk a ma lehetséges tudati síkon gondolkodni. Még Pálról is.

A Szerző matematika-, fizika-, filozófia- és teológiai tanulmányok után 32 évig tanárként dolgozott Németországban, és ma is ott él. Fenti írása részlet németül írott könyvéből, amely hamarosan megjelenik magyarul is az Elpidia Kiadó gondozásában.

„Erős elkötelezettséget érzek a világ megmentésére.”

Daniel Quinn

Borozás Pirossal

Két-három havonta fölkeresem **Dr. György Lajos** kutató orvost, mozgalmi nevén **Pirost**. Többnyire gyalogosan veszem célba a déli vasúti hidra vezető töltés jótékony zaj- és forgalomcsillapító árnyékában elterülő villanegyed egyik kertesi családi házat. Több család él itt együtt, Lajos és Ottilia a földszinten fogad, a falakon Gross Arnold metszetei, a polcon a világirodalom klasszikusai, a sarokablakok közt Lajos elnyűhetetlen, öreg számológépe, amelyről a **GAIA Sajtószemle** legfrissebb példányait szoktam elektronikus formában átvenni. A néhanapján kölcsönös adatcserét hamar befejezzük, s a gép elnyugtatója után a lényegre térünk, egy palack jó vörösbort kortyolgatunk lassan, és beszélgetünk a világ dolgairól.

Ez év október 23-án is így tettünk, s ezúttal megkértem Lajost, szedje rendszerbe ötletszerű beszélgetéseinket. Minden bizonnyal sokkal több kérdéskört érintettünk az elmúlt tíz évben, az „Érted vagyok” olvasóinak ezúton csak egy rövid válogatást nyújthatok át, remélem, hogy a legfontosabbokról.

Mennyi idős vagy?

1926. április 26-án születtem, Budapesten.

Milyennek láttad a világot, amikor ismerkedni kezdted vele?

Nem nagyon emlékszem a kezdetekre, nem gondolkodtam túl sokat a világon. Többé-kevésbé materialista voltam, és biológus szerettem volna lenni. Volt egy nagyszzerű természetrajz-tanárunk, ebben alighanem őt követtem. Akkor még azt hittem, hogy a világ megismerhető. Azt is hittem, hogy fel lehet építeni valamiféle igazságos, kizsákmányolásmentes rendszert. Azt gondoltam, hogy Jézus kommunista volt, de a (nagy) egyházak elfordultak tőle (kivéve a paraguayi jezsuitákat, az anabaptistákat és néhány kis csoportot).

Milyennek látod most a világot?

Győzött a Vaspata (*Jack London* regénye), bár remélem, csak átmenetileg. Az igazságosság, méltányosság és egyenlőség a pártoknál és a nagy egyházaknál kivétel nélkül csak szólam maradt, igazságos rend csak kicsiny közösségekben létezhet. Az ősi közösségek valaha működtek, a mai társadalmak haldokolnak. Ez a kultúra el fog pusztulni, mert a pénzbirodalom összeomlóban van. Csak kis csoportokban maradhat meg egy csekély része.

Milyen lényeges változások történtek a világban az elmúlt 50–60 évben?

Győzött az anyagelvűség, a tudomány, az önzés. A hagyomány „korszerűtlenné” vált. A „korszerűtlen” ma divatos szó. Hiába jó egy régi gyógyszer, csak az korszerű, amin az ipar sokat keres. (Kivétel persze akad.) Már visszafordíthatatlanok a változások, az éghajlat összezavarodott, az ózonlyuk növekszik, az őserdők és a fajok pusztulnak, egyre inkább Dallas-szemléletűvé válik a világ. A többség lenézi a szerény, családjához és kultúrájához ragaszkodó embert, azt mondják rá, hogy maradj, és menjen vissza a fára. Az agy mosás minden témakörben általános eljárás lett, s a politikától, közélettől visszahúzódo emberek sem ússzák meg, a fogyasztás növelését sulykoló reklám úton-útfélen őket is eléri.

Hogyan változott a te szemléleted?

Felismertették velem a bajok gyökereit, okait, és küzdök ellenük. Igyekszem homokot szórni a nagy gépezet kerekei közé.

Milyen korszakokat látsz a saját életedben?

Nem mindig veszi észre az ember, hogy egy korszak véget ért. Először nekem is a tanulás, a szakma- és munkahely-választás feladatait kellett megoldanom. Ezzel egyi-

dejüleg politizáltam (erős baloldali elkötelezettséggel), családot alapítottam. Azután következett a kiábrándulások kora: a tudományból, a baloldali rendszerből. Nagyon erősen hatott rám Aurelio Peccei egy könyve (*One Hundred Pages for the Future*: Pergamon Press, 1981), és a Római Klub tevékenysége. Peccei azt mondta, hogy bajok vannak a világon, és ezeken csak a fiatalok tudnak segíteni. Lefordítottam a könyvet, és csak fiataloknak adtam a fénymásolt példányokat. Ez bizony szamizdat volt a javából, a 80-as évek első felében. Ehhez az újfajta gondolkodáshoz nem illeszkedtek korábbi politikai és bölcséleti nézeteim, ezért kiüresítettem magamat, és keresni kezdtem a zöld gondolkodás bölcséleti és politikai alapjait.

Térjünk még vissza a pályaválasztásodhoz. Kinek, kiknek a hatására kezdted nyelveket tanulni, mikor döntötted el, hogy kutatóorvos leszel?

Szerettem a francia nyelvet, sokat olvastam, pl. Voltaire-t. Az angol később jött. Ahogy már említettem, pályaválasztásomban döntő volt természetrajz-tanárunk, Zalányi Béla lelkesedése, aki néhány érdeklődővel külön is foglalkozott, gyakorlati „kutatómunkát” végeztetett velünk. Például: babokat kellett mérnünk, s a normál eloszlási görbét, a Gauss-görbét felrajzolni. Én tényleg mércekeltem, mások lerajzolták az enyémet. Növényeket kellett gyűjtenünk, így elég jól megtanultuk a rendszertant. Biológus akartam lenni, de 1945-ben a TTK romjaiban hevert, az orvosin jobb tanárok voltak: Szentgyörgyi, Mansfeld, Issekutz. Beiratkoztam az orvosira, de soha nem akartam gyakorló, kórházi orvos lenni. Először bementem az Élettani Intézetbe, majd a Gyógyszertani Intézetbe, azután ott maradtam.

Milyen szerepe volt a gondolkodásod alakulásában annak, hogy családos vagy, gyermekeid, unokáid vannak?

Nem tudom, hogy volt-e, van-e szerepe ebben. Nagyon lassan tanultam meg a lélektanból, hogy a nevelő bába, aki előhossa a képességeket a gyerekekből (Szókratész). Erre apám adott példát. Amikor megkérdeztem őt, hogy van-e Isten (úgy 7–8 éves lehettem), azt felelte: „Majd te eldöntöd, fiam”. Nagyon lassan jöttem rá a nevelés titkaira. Mérei Ferentől tanultam (előadott nekünk, vezetőknek a MADISZ-ban), hogy az embereket az erős oldaluknál kell megfogni. Nem a hibáikat kell felróni, hanem a jó tulajdonságaikat kell dicsérni, azt kell megerősíteni. Szerencsére a gyerekeim ifjúkorában nem volt otthon televízió, így természetes volt, hogy beszélgetünk is egymással. Figyeltem saját döntéseiket, de sokszor nem jól válaszol-

tam. Nem voltam eléggé semleges, mert akkor is megdicsértem vagy megbíráltam őket, amikor nem kellett volna. A fiam szörnyű verseket írt – nekem soha sem hitte el, hogy mit sem érnek. A lányom egyszer felírta – általános iskolás korában – a hexametilentetramin szerkezetét, ezért túl nagy dicséretet kapott tőlem. Vegyésznek ment, egyetlen ilyen kis élmény hatására.

Mikor kezdte el fiatalokkal foglalkozni?

A MADISZ-ban könyvtáros voltam, s mindig volt körülöttem két-három kisebb fiú. Az egyetemen a gyakorlati csoportban a hallgatóimmal jó kapcsolatban voltam, később már a kutatómunkában is voltak fiatal tanítványaim, egy alkalommal aspiránsom is. Azután jött a mozgalom, egy ifjúsági környezetvédő mozgalom, majd a humánökológia szakon az ökofilozófia oktatása. Ezeket 5–8–12 hallgató látogatja, ennyi emberrel még tudok kapcsolatot teremteni.

Kik voltak a tanítói a környezettudatos gondolkodás kialakításában?

Buddha, Asóka, Aurelio Peccei, Henryk Skolimowski, Fritjof Capra, Edward Goldsmith, Donella Meadows, Erich Fromm és itthonról Karátson Gábor, Czákó Gábor, Simonyi Gyuszi és az egész Bokor-szellemiség, s nem utolsó sorban a feleségem, Otília.

Mióta szerkeszted a GAIA Sajtószemlét, mi a célod ezzel, és milyen szempontok alapján állítod össze?

Először csak a klubunk, későbbi egyesületünk (ELTE Természetvédelmi Klub – Egyetemes Létezés Természetvédelmi Egyesült) jelszavának megfelelően — Tájékozódni, tájékoztatni, hatni — bibliográfiát akartunk csinálni. Az akkori sajtóban kevés zöld jellegű írás volt, ezért itt lehetett teljességre törekedni. Sok minden titok volt, sok mindent úgy kellett kinyomozni. 1983-ban alakultunk, azóta szerkesztem a Sajtószemlét. A GAIA nevet csak a nyolcvanas évek közepén adtuk neki. Az ötletet, hogy ezt rendszeresen kellene csinálni, Pásztor Erzsinek, az akkori klubvezetőnek köszönhetjük. Akkoriban a Selyemgombolyító kapta a Szemlét, ott dolgozott Simonyi Gyuszi, ő küldte el hozzám Farkas Istvánt, hogy vegye fel velem a kapcsolatot. Ő is szemlézett, Gyuszi is (rK néven), majd egyre több külföldi lapot, könyvet szereztünk, és rengeteg dolgot lefordítottunk. A GAIA-ban jelentek meg először magyarul az előbb említett szerzők tanulmányai.

A válogatásban egyetlen szempontom van, lehetőleg legyen benne mindenféle tárgykör, ami persze a gyakorlatban nem megy. Szinte alig van benne szó az emberi települések problémáiról, savas esőről. Ez az önkéntes munkatársak érdeklődési körén fordul. A leggyakrabban előforduló témák: gyarmatosítás, gazdaságtan, bölcsélet, genetika.

Mióta tanítasz humánökológiát, és mi a szakterületed?

Négy éve tanítom, ezeknek az előadásoknak az anyagából most született egy könyv. (Lásd: „Érted vagyok” 2000. augusztus, 15. o.) Jelenleg az általános rendszerelmélet foglalkoztat, idén már arról is beszélek, jövőre még több lesz ebből a tananyagban.

Nagyon sok cikket és sok könyvet írtál, melyek a legfontosabbak számodra?

Mindig az a legfontosabb, amit éppen írok, vagy tervezek. Lehet az egy kis, pár soros „Szerintem” az Élet és Tudományban, vagy a „Jelentés a gyarmatról” egy újabb része – ezeket az Új Magyarországot és az Igen közölte. Most az Ökotájnak írtam a rendszerelméletéről. Szeretem a mozi, elég sokat írtam filmről. Írtam gazdasági, olykor környezetegészségügyi, vegyészettel kapcsolatos dolgok-

ról, máskor pszichológiai, bölcséleti, vallási kérdésekről, a „harmadik útról” és a napi politikáról, no meg nyelvvédelemről. És nem utolsósorban a zöld mozgalomról, hiszen ebben benne éltem, élek. Nem számoltam össze pontosan, nagyjából 260 hosszabb-rövidebb írásom jelent meg eddig, mindegyik kedves számomra. Könyvet csak egyet írtam, humánökológiai előadásaimból, az előző könyvem csak cikkgyűjtemény volt. Több tanulmányt írtam a Környezetvédelmi Lexikonba, és nemrég írtam egyet, „A természet romlása – a romlás természete” című kötetbe.

Melyek a legfontosabb folyamatok és problémák a mai világban?

Természetesen a világgyarmatosítás, ennek következtében a kultúrák el- és kimúlása, a szegények és a gazdagok közötti szakadék növekedése. Ez a megfigyelhető folyamat. A mögöttes gond: az ember önző, harácsoló, fogyasztói magatartása. A probléma az, hogy föléljük a forrásainkat csak azért, hogy növeljük a nemzetekfeletti vállalatok hasznát.

Túl az íráson és a tanításon, mit teszel ezek megoldásáért?

Igyekszem példát mutatni. Arra törekszem, hogy ne fogyasztói, hanem takarékos módon éljek. Az almából, ha megeszem, csak a szára marad. Nem hagyok a tányéron semmit. Megfogadom Döry István tanácsait. Nem dobom el, amit még tudok használni. Eloltom magam és mások után a villanyt. Nem fűtöm a lakást 20 fok fölé. Ezért sokan habókos öregúrnak tartanak, de nem baj. Inkább a 40-50 föléitiek tartanak annak, a fiatalokkal könnyebben szót értek.

Hogyan képezed el a földi életet ezer év múlva?

Nem tudok jósolni, nem is lehet. Az oksági folyamatok olyan bonyolult láncolatokat alkotnak, hogy soha semmi nem válik be. Olvasom a Római Klub egyik tagjának a hetvenes évek közepén írt jóslatait 2000-re. A számítógép és a televízió tömeges elterjedését és hatásait jól látta. De semmit nem mondott a pénz hatalmi világrend terjeszkedéséről, a világgyarmatosításról, a nemzetekfeletti vállalatokról, vagyis a legfontosabb folyamatokról.

Sajnos vannak rossz sejtéseim. 3000 – csak címszavakban: a fehér ember már a génbankokban sem létezik. A könyvek megszűntek, a régié is. Egyetlen nyelv van, írni és olvasni a lakosságnak alig 4-5 százaléka tud, a javakat birtokló kevesek, a „papok”. A bolygó felületének nagy része sugárzó sivatag, élni csak a magas hegységeken lehet. A mutáns lényeket elkülönítik, ha beszöknek a településekre, megégetik őket. A mutáns állatokat is megégetik. A tengerek szintje megemelkedett, a hajózás megszűnt, a földrészek lakói nem tudnak egymásról.

Remélhetőleg ez sem válik be, miként az eddigiek sem. De a nagy tűzvihar előtt és után lesz népvándorlás, lassa-ebola-marburg-BSE és újabb fajta járványok, amelyekhez képest a tüdőpestis ártatlan kór.

A környezeti válság súlyosbodása ellenére mindig tettekedés és reménykedő vagy, írásaidban is, életviteledben is. Mi ad neked erőt ehhez a világszemlélethez?

Ez belső kényszer. Ahogy Quinn írta: erős elkötelezettséget érzek a világ megmentésére. Azután reménykedem a pillangóhatásban: kevesen sejtették akkor pénteken, hogy a megfeszített Jézus keresztje még sok ezer évig jelkép marad. A kaotikus rendszerekben nincsenek egy-az-egyben leképezhető oksági láncolatok. Ma is Luther szavai futnak az ernyővédőmön: „Ha vége is lenne holnap a világnak, én ma mégis ültetnék egy almafa csemetét.”

Beszélgető- és borozó társ: Demeczky Jenő

Leszkay András bácsi Moha-meséje

Harc a medvével

Nyolcéves koromban január harmincadikán délután így szólt édesanyámnak: „Nemsokára február másodikra. Kijön a mackó a barlangjából.” Ismertem már a játékos néphitét: ha napsütést, enyhe időt talál, visszamegy aludni, mert akkor lesznek még hidegek is, ha téli időt talál, kinn marad, mert az már nem tarthat sokáig. A mackóról eszembe jutott valami, és ki is mondtam: „En azt hittem picit koromban, úgy lesz nyár a télből, hogy mindenik napon egy kicsikével melegebb lesz, mint az előzőn. Tél meg úgy lesz, hogy a nyár közepétől kezdve mindenik nap egy kicsikével hidegebb.” Tízéves bátyám, Gyopár hahotázott egyet, édesapánk viszont elgondolkodott: „A gyümölcsnek tán használna is, ha így lenne nyár. A természet azonban nem gázkályha. Azzal meg lehet csinálni, hogy folyamatosan növekedjék vagy csökkenjen a melege. A mozdony futását is lehet állandóan gyorsítani vagy lassítani. Az időjárás azonban úgy változik, hogy visszaesések vannak benne.” Elgondolkodtam magam is, és felsóhajtottam: „Szegény időjárás! Bizonyára szeretne szépen, szabályosan, folyamatosan változni, és bántják a visszaesései.” Gyopár megint hahotázott, és mosolygott most már édesapánk is: „Pedig te is így változol, Moha. Jó tanuló se úgy lettél, hogy kivétel nélkül mindenik napon egy kicsivel jobban tanultál, mint az előzőn, hanem visszaesésekkel.” Gyopár alamuszi örömmel elvigyorodott: „Ugyebár, édesapa, ez természeti törvény?” Édesapánk felvonta a vállát: „Azt én nem tudom, édes fiam, csak azt tudom, hogy az évszakok is, az emberek is így változnak.”

Amikor félóra múlva szobánk felé mentünk, Gyopár a konyha ajtaja előtt odasúgta nekem: „Gyere!” Beosontunk a konyhába, onnan a kamrába, és egy perc múlva már törögettük és eszegettük

szobánkban a kamrából csent diót. Én a zsebemből szedtem elő egyenként a diókat, Gyopár azonban kirakta őket az asztalkájára. Figyelmeztettem is aggódva: „Bejöhet édesanya, és rosszul fog esni neki, hogy mégis csenünk. Tegnap újból megígértük, hogy nem tesszük többé.” Gyopár ugyanolyan alamuszi módon vigyorgott, mint szüleink szobájában: „És ha százszor is megígértük! Visszaestünk, és kész. Nem tehetünk róla. Természeti törvény.” Éppen össze akartam roppantani a tenyeremmel az asztalon egy diót, de abbahagytam a mozdulatot. Hirtelen nagyon elszégyelltem magam. Hát csakugyan nem volnék több, mint a hó meg a hó, a szél meg az eső? Én is csak úgy tudnék változni, mint az időjárás? Visszaesésekkel? „Tudod mit, Gyopár? Hátározzuk el, hogy soha többé nem csenünk diót.” Rám bámult: „Éppen most? Amikor édesapánk is elismerte, hogy természetes a visszaesés? Nem ettem meszet! Hallottad, még a medve is tud erről a természeti törvényről, és alkalmazkodik is hozzá.”

Másnap, január harmincegyedikén, miközben reggeliztünk a konyhában, édesanyánk bement beágyazni, Gyopár pedig rögtön rám nézett. Minthogy azonban tagadólággal intettem, már osont is be egymaga a kamrába. Nehéz pillanatok voltak ezek. Eszembe jutott, hogy ma már nem fogok diót eszegetve lépegetni az iskola felé, és úgy markolásztam a tejes bögrémet, mintha abba kapaszkodnám, hogy vágyakozásom szélrohama ne sodorjon be engem is a kamra ajtaján. Szemrehányást is tettem Gyopárnak, mikor végre kijött: „Éz nem volt szép tőled. Miért mentél be?” Vigyorgott: „Azért, barátocskám, mert lakik bennem egy okos medve, aki tudja, hogy a visszaesések a természethez tartoznak, és nem száll szembe velük. Sőt!” Hogy ez a „sőt” mit jelentett, azt csak iskolába menet

tudtam meg. Miután ugyanis elfogyasztotta összes dióit, titokzatoskodó mosolygással egy másik zsebébe nyúlt, és mazsolát markolt ki. Édesanyánk csak arról tudott, hogy a diót dézsmáljuk, megdöbbenve bámultam hát Gyopárra: „Hogy mertél... mást is?” Megint csak nevetett: „Ha lúd, legyen kövér! Ha visszaesés, legyen visszaesés!”

Másodszor délután szoktunk beosonni, amikor édesanyánk ledőlt egy kis alvásra. Ezen a napon, mikor hallottuk, hogy csukódik a szoba ajtaja, úgy szólt oda nekem Gyopár, mint aki biztos benne, hogy engedelmesskedek neki: „No gyere, indulunk!” Nagyon szerettem volna néhány szem diót, de megráztam a fejem, és úgy tettem, mintha nyugodtan tanulnék tovább. A hallgatásból, amellyel fejrázásomra válaszolt, megértettem, hogy most már haragszik is rám. Meglepő volt tehát, hogy amikor visszajött, nemcsak barátságos, hanem kedveskedő, mézes-mázos hangon mondotta: „Na nesze, öcsikém, hoztam neked is.” És le-tett az asztalkámra vagy tíz szem diót. Én viszont rémülten néztem fel rá, mert éreztem, hogy nem bírok ellenállni, meg fogom enni a diót. S miután valóban meg is ettem, Gyopár megdicsért: „Jól van, öcskös, lakik benned is egy okos

medve, aki ismeri a természeti törvényeket, és el is ismeri azokat. Most, látod, visszaestél, és mégse dőlt össze a világ.” Dicséretként hangzott ez, mégis nagyon elszomorodtam tőle. Törtem a fejem, mit tegyek, s vagy egy óra múlva így szóltam hozzá: „Tudod mit, Gyopár? Próbáljuk meg most apránként abbahagyni a diócsenést. Határozzuk el, hogy mindennap eggyel kevesebbszer megyünk be a kamrába. Tegnap én háromszor voltam bent, ma már ettem egyszer a dióból, ma tehát egyszer még bemehetek. Holnap már csak egyszer mehetek be, holnapután pedig már egyszer se.” Gyopár összehúzott szemmel hallgatta tervezetemet, aztán fitymálva legyintett: „Szamárság! Fölösleges!” Annak azonban örült, hogy aznap még bemegyek vele egyszer, s hívott is uzsonna után diadalmas kacintással: „No, gyere, te kis tervezőművész!”

Másnap, február elsején ismét nagyon haragudott rám, mert nem mentem be se reggel, se ebéd után, és hiába hozott ki számomra diót. Kijelentettem: „Ha ennék belőle, az ugyanolyan visszaesés volna, mintha magam mentem volna be érte.” Estefelé még bementem ugyan, de inkább csak azért, hogy megtartsam a fokozatos csökkentést. Ekkor már éreztem is, hogy mennyivel jobban kívánom a győzelem örömét, mint a diót. Csak egy-két szemet dugtam zsebre, és már siettem is vissza szobánkba. Gyopár csak később jött utánam, s miután kirakta zsebéből a diót, mazsolát, igen nagy meglepetésemre előhúzott egy hosszúkas üveg befőttest is. Ismét megdöbbsentem: „Ezt már igazán nem lett volna szabad.” „Miért nem? Valamicskével nagyobb visszaesés. Mint májusban a fagyos szentek. Nem tudod, hogy olyankor majdnem tél van?”

Másnap, február másodikán reggel megint nagyon vágyódtam néhány szem dióra, és nagyon nehéz volt nem beosonnom Gyopárral. Felhajtottam hát gyorsan a tejem, fogtam a vajaskenyérem, és bementem szobánkba. Ezen a napon Gyopár még hosszabban időzött kint, még később jött be utánam. Először is letett elém vagy egy tucat diót: „Nesze! Vajaskenyérral nagyon jó!” Aztán kirakta, amit magának hozott. Diót, mogyorót, befőttest, legvégül pedig titokza-

toskodó mosolygással előszedett néhány pénzdarabot is: „Nézd csak, mit találtam még! Valami régi vásárlás után felejtette ott édesanya.” Ijedten bámultam rá: „PéNZ? Vidd vissza!” Mogorva arccal gondolkodott. Aztán elnevette magát, legyintett, és rám szólt: „Edd inkább a diódat. Az nem pénz. És vajaskenyérral nagyon jó.” Ezt magam is tudtam, nem is bírtam ellenállni, és jelentéktelennek is láttam azt a néhány szem diót a befőtt meg a pénz mellett. De bezzeg nem láttam jelentéktelennek, amikor megettem, és Gyopár diadalmasan elvigyorgott: „Jól van, tervezőművész! Megint győzött benned a bölcs medve. Aki tudja, hogy a visszaesés természetes dolog. A medve egyébként kint marad ma.” Az ablakra tekintettem, pedig bántam is én, milyen az idő! Nagyon szomo-

rú voltam a bennem lakó medve miatt. Az ablakhoz álltam, kibámultam a havas, ködös, borongós télbe. Most mi legyen? Mit tegyek most? Határozzam el megint, hogy többé egyszer se esem vissza? Vagy kezdjem előlről a fokozatos abbahagyást? Egyszerre csak ismerős zajt hallottam a konyhából. A rézüstben kevert valamit édesanyánk. Kiballagtam: „Mit tetszik készíteni?” Mosolygott: „Diótortát. Mert látom bizonyos jelekből, mennyire szeretitek a diót.” Rohantam vissza Gyopárhoz, és ujjongtam: „Gyopár! Meg vagyok mentve! Diótorta lesz, de nem fogok enni belőle, mert én ma már ettem diót! Mit bámulsz úgy? Nem érted? Ma már nem lett volna szabad diót ennem, de ha a tortából nem eszem, akkor az előbbi

dióevés nem számít visszaesésnek. Érted már?” Értette jól Gyopár. Láttam az elkomorodásán és a gúnyos legyintésén: „Szamárság! Fogsz enni belőle.” Ő ebben bízott, én meg ettől reszkettem, hogy nem lesz erőm nem enni. Félttem szüleim csodálkozásától, unszolásától is, s hogy legalább ennek elejét vegyem, amikor édesanyánk az asztalra tette a tortát, akkor félig öhozzá, félig édesapánkhöz fordulva így szóltam: „Tessék szíves lenni megengedni, hogy ne egyem a tortából. Nagyon fontos, hogy ne egyem, de nem szeretném megmondani, miért fontos.” Jó jel volt, hogy nem pillantottak össze meglepetten, csak elmosolyodtak, és édesanyánk így szólt: „Jól van, kisfiam. Ha ennyire fontos neked, akkor ne egyél.” Gyopár haragosan pillantott rám: „Pedig ilyenkor finom, öcskös: frissen. És ehetnél nyugodtan másért is. Tudod, mire gondolok. Ugye, édesapa, természetes az, hogy az időjárás is, az ember is visszaesésekkel változik?” Édesapánk csodálkozva bólintott: „Persze, hogy természetes.” Gyopár meg diadalmasan rám nézett: „Na látod! Hát egyél!” Most már felfortyantam: „Nem látok semmit! Én nem vagyok se szél, se eső, se hó! Tudom, hogy így van és természetesnek mondják, de akármilyen természetes, belenyugodni nem fogok soha!” Ebben a pillanatban mindenki felkapta a fejét, és az ablakra nézett. A szoba ugyanis hirtelen kivilágosodott, mert kisütött a nap. Édesanyánk megjegyezte: „Ennek nem örülök. Meglátja az árnyékát a medve a havon, és visszamegy a barlangjába. Tehát még messze a tavasz.” Én viszont örültem, persze annak, hogy sikerült nem ennem a tortából, és szűknek éreztem óriási örömöm számára a szobát. Felugrottam hát: „Kedves egészségükre! Tessék megengedni, hogy kimenjek az erdőbe!” Szüleim mosolyogtak, én meg már rángattam is magamra a ködmönkém. Gyopár sápadt volt a haragtól, és még egyszer megkísérelte, hogy a torta mellett tartson: „Várj egy kicsit! Aztán én is megyek!” De már az ajtóból kiáltottam vissza: „Nem várhatok! Süt a nap! Meg kell keresnem a medvét!” „Mit akarsz vele?” „Felbiztatom, hogy embe-relje meg magát, maradjon kinn!”

Geiko Müller-Fahrenheit

A remény a kereszten függ

Az egyházi év építészei négy adventi vasárnapot irányoznak elő, hogy előkészülhessünk a karácsonyra. A nagypéntek drámájához vezető út azonban sokkal hosszabb. A nagybőjti idő hét vasárnapra terjed ki.

Ennek nagyon is megvan az értelme; a kereszthez vezető út ugyanis hosszú. Ezen a „via dolorosa” sokan sarkon fordulnak.

1. Ismeri Ön a Mátrixot?

A Mátrix című film annak idején hosszasan ment a mozikban. „Kulturális film” ez, mindenekelőtt a fiatalabbak számára. A távoli jövőben játszódik: a Földet egy világot átfogó computerprogram, a Mátrix irányítja. A legtöbb földlakó persze egyáltalán nem tudja már, hogy uralkodnak rajta és ellenőrzik. Már csak kevés az igazi ember! Ők egy titkos városban élnek, amelyet nagyon mélyértelműen Sionnak hívnak. A Mátrix urai elleni döntő csatához két istenszerű lény keresi „a szövetség harmadik tagját”. A kettő közül az egyik egy Morfeusznek nevezett apafigura, a másik egy fiatalabb, Trinity (Háromság) nevű nő. A film ettől kezdve arról szól, hogy találnak egy fiatal férfit, akiről úgy vélik, hogy a Kiválasztottat, az Új Messiást találták meg benne. Súlyos próbáknak és harcoknak vetik alá, hogy kiderítsék, vajon ez az új fiú állja-e a sarat messiási hivatásában. A film vége felé megölik őt a Mátrix sátáni urai, Trinity csókja azonban feltámasztja. Ezután már mindenható és sebezhetetlen. A rázúdított géppisztoly-sorozatot fenséges gesztussal hárítja el. Az utolsó jelenet azt mutatja, amint programozott „földlányok” tömegétől körülvéve – hiszen ezek tulajdonképpen már nem „emberek” – fölszáll a mennybe.

A lányommal és barátjával – mindketten húszas éveik közepén járnak – láttam ezt a filmet. Csak akkor tudatosult bennünk vallási „üzenete”, amikor beszélgettünk róla. A Föld, amelyet ábrázol, mindenestül megváltásra szorul. A világ megváltását egy „Háromságtól” várják. A „Háromságból” indul ki az az erő, amely feltámasztja a holtakat. A világ megváltása azonban csak egy Kiválasztott révén jöhet, aki a Mátrix erőszakos és gátlástalan hatalmait még nagyobb gátlástalansággal és még radikálisabb erőszak-készséggel győzi le. A film által (fel)magasztalt és dicsőített Messiás végül sebezhetetlen, elpusztíthatatlan, fiatal és halhatatlan lesz.

A Mátrix persze csak egy példa a sok közül.

2. A képek hatalmáról

Valaki, aki becsüli az ilyen filmeket, azt mondta nekem: „Miért izgatod föl magad? Hiszen a fiatalok csak akció-jelenetei és effektusai miatt nézik meg a filmet. Ha te itt messiási erőszakélvezetről vagy émelyítően erőszakos messianizmusról beszélsz, ezzel csak nagyobb becsben tartod a filmet, mint amit megérdemel! Vedd hát lazábbra az egészet!”

Csupán az én kultúrpszichizmusom venné rémülettel tudomásul az ilyen filmeket? Pesszimizmus ide, optimizmus oda, számomra biztos, hogy napjaink embere is azokból képekből és képekkel él, amelyek a lelkében élnek, és amelyeket belső szemei elé állítanak. A megszakadt kapcsolat c. könyvben Robert Jay Lifton amerikai pszicholó-

gus kategorikusan kijelenti: „We live on images.” Képekben és képek szerint élünk. „Embereként csak annak alapján ismerjük meg testünket és elképzelésvilágunkat, amit be tudunk képzelni (to imagine) magunknak.”

Amit *beképzünk* magunknak, vagy hagyunk, hogy *beképzeltessenek* velünk, hozzájárul ahhoz, hogyan *képzeljük* el világunkat. Az életről és az élet értelméről magunkban hordott *képek* meghatározzák döntéseinket és magatartásainkat. Minél mélyebben vannak bennünk, annál tartósabban befolyásolnak minket. A kora gyermekkori bevéssédek ezért archetipikus kikerülhetetlenséget eredményeznek. Aki kisfiúként csak egy verekedő apáról és egy szolgálatkész anyáról szerzett tapasztalatokat, annak rendkívüli nehézségeket fog okozni, hogy férfiként és apaként ne járjon el maga is erőszakosan. Aki elé örökké csak az élték meg és állították oda, hogy a konfliktusok erőszakkal „oldhatók meg”, az a maga részéről szintén erőszakos „megoldásokra” fog törekedni. Nem azért, mert ezt akarja, hanem azért, mert semmi más nem jut eszébe; ugyanis csak az juthat eszébe, ami képként benne rejlik.

A magunkban hordozott képeknek megvan a történetük, és alakítják a mi történetünket. Ezért ne mondja nekem senki, hogy ártalmatlanok és következmény nélküliek azok az erőszakos képek és konfliktus-forgatókönyvek, amelyeket a mozi-, video- és tévéfilmek nap mint nap a szemünk állítanak és belevernek a tudatunkba. Belénk hatolnak, lerakódnak bennünk, és így alakítják („képezik”) ki azoknak az *elképzeléseknek* a „mátrixát” (programját), amelyek szerint éljük az életünket.

3. „Ecce homo!” –

„Nézzétek, micsoda ember!”

A nagybőjti időszak arra hív meg minket, hogy kövessük a názáreti Jézus útját egészen megfeszítéséig, és *képet* alkossunk magunknak arról, ami ott történt. Az evangéliumok olyan embert ábrázolnak, aki oly módon állt szövetségben Istennel, mint előtte senki. Ez az ember a legintimebb módon „Abbának”, vagyis Papának szólította a Megnevezhetlent; a kitalált testvére, a törvényen kívülre szorított barátja volt, az emberiség foglalatosa. És éppen ezért végezte a kereszten. „Ecce homo”, mondja hitetlen csodálkozással Pontius Pilátus. „Nézzétek – ezt az embert!” Ilyennek kell lennie az embernek? Vagy ez csak paródiája egy igazi férfinak?

A római kivégzőosztag parancsnoka pedig azt mondja: „Valóban. Ez az ember Isten fia volt!” Hogyan lehetséges, hogy valaki ebben a kereszten függő, lemeztelenített és védtelen emberben, ebben a „fájdalmak férfijában” Isten fiát ismeri fel?

A Megfeszített képe újból és újból iszonyatot és rémületet váltott ki. Sok hinduista például utálatosnak tartja, hogy a Megfeszített alkotja a keresztény hit központi képét. Hiszen ebben nincs semmi magasztos és méltóságteljes! Hogyan akarja legyőzni a világot az, aki ennyire mindenesztül annak kerekéi alá esett?

Bizonyos, hogy a keresztes erőszak egyik képe. De nem dicsőíti az erőszakot. Jézus passiója csupán azt állapítja meg igen realista módon, hogy világunk olyan, amilyen – tele van kízással, iszonyattal és erőszakkal. De a keresztes

együttal ő-s képe is annak a szeretetnek, amelyik hű marad önmagához – és hozzánk! Ez az ember hű marad a maga emberségességéhez, s éppen ebben a rettenetes halálban marad hű. Amikor szorul a hurok, nem vált át a bosszúra, amint ez normális esetben történni szokott, nem hány kardélre másokat, hogy mentse a maga bőrét. Ez az ember hagyja, hogy keresztre verjék. És így imádkozik: „Atyám, bocsáss meg nekik, mert nem tudják, mit cselekszenek!”

Hét hétnél is többre van szüksége az embernek ahhoz, hogy megértse ezt a mondatot.

Tele vagyunk „az istenek” fiatal, szép, hősiessen sebezhetetlen „kedvenceinek”, vagy ahogy ma prózaian mondjuk, a „sztároknak” a képeivel. Szívesen vennénk, ha Isten ilyen lenne: mindenható, megközelíthetetlen, mérhetetlenül gazdag. Ha azonban Jézus kereszthalálában is, és éppen kereszthalála révén marad Isten fia, akkor ez egészen más istenképet vár el tőlünk. Akkor Isten a szenvedők mellett áll, nem pedig a szupersztárok mellett. Akkor „szeretetének hatalmát” csak a kereszti rettenetes tehetetlenségében ismerjük föl.

Ezért írta börtöncellájában a náci által kivégzett Dietrich Bonhoeffer: „Csak a szenvedő Isten képes segíteni”, és ezért van Heny Nouwen amerikai teológusnak ilyen című könyve: *The Wounded Healer*. A megsebzett gyógyító. Ő a Messiás. A keresztyén messianizmus középpontjában a szenvedő, a megvetett alakja áll, aki „a mi vétkeink miatt kapott sebeket, a mi bűneink miatt törték össze, ... s az ő sebei árán gyógyultunk meg” (ahogyan Izsajás könyvének 53. fejezetében olvassuk).

4. A „győztesek vallása”

és a Vesztes hagyatéka

Amilyenek Istent szeretnénk tudni, olyanok szeretnénk lenni mi is: mindenhatók, sebezhetetlenek és mérhetetlenül gazdagok. A siker dönti el, miféle ember vagy. Ezért azon mérhető le, mit érsz, hogy milyen sikeresen tudod eladni magad. A reklámok és a szórakoztatóipar, a gazdaság és a politika egyaránt a „győztes típusok” körül forog. Aki nem képes „number one” lenni, azt „loser”-ként (vesztesként) bélyegzik meg. Hogy ez milyen gyorsan bekövetkezhet, nem rég állította előnk a Mannesmann bekebelezése a Vodafone által.

Ezért kultikus film a Mátrix. A sebezhetetlen Megváltót állítja szemünk elé. De ha ez fog megváltani minket, Isten legyen irgalmas hozzánk!

Mert micsoda emberképpel van itt dolgunk?

A mindenhatóság nyilvánvalóan csillapíthatatlan vágyával. Álmodozás ez a hős Siegfriedről, aki megfürdött a sárkány vérében, és sebezhetetlenné vált. Ezek a képek illúziók. Alapjában véve mindenki tudja ezt. A fiatal superhősből is gyér hajú és műfogsort használó öregember lesz egyszer. Nem csoda, hogy Brigitte Bardot, a hatvanas évek szex-szimbóluma elrejtőzik a kamerák elől.

De a sebezhetetlenség vágya éppen azért követeli a legnagyobb áldozatokat, mivel illúzió. Aki „on top” („a csúcson”) akar lenni, annak „mindent” oda kell adnia. Késznek kell lennie az önfeláldozásra. Arra is késznek kell lennie, hogy félreteljon mindenkit, aki csak útjában áll. A csúcstra vezető út áldozatokkal van kikövezve. Mennyi emberáldozatot hoznak a „győztesek” oltárain! Megszámálhatatlan.

Napjaink vallásában, amely a „győzteseket” imádja, pusztító emberképet látok. Pusztító és ni-

hilista, mert tagadja minden embernek az árnyoldalát, nevezetesen a gyengeséget és a betegséget, az elöregedést és a meghalást. A vesztesek maguk az okai nyomorúságuknak, halljuk aztán. Aki nem tudja tartani a lépést, legjobban elrejtőzik. Az öregség szégyellni való. Ezért a „Harmadik világ” elnyomódása nem téma többé. „Kifordul a gyomrom a szegénységetektől!”

Kiszámítható, mi jön majd ki ebből a masszív „elfojtási munkából”: erőszak, és még több erőszak. Egy könyörtelen társadalom.

Az első keresztyének megtalálták azt a mottót, amelyben összefoglalták az egészséges, üdvös, meggyógyított életről alkotott képüket: „Salve crux – spes unica!” Magyarul: „Légy üdvözölve, kereszti, egyetlen reményünk!”

A nagybőjt hét hete segíthet nekünk abban, hogy felismerjük a názareti Jézus keresztségében rejlő alternatívát. A győztesek ma uralkodó vallásának alternatívájaként először is nagy adag realitásérzék tartalmaz, ugyanis tudomásul veszi, hogy az emberek győztesek és vesztesek, hogy nagyság és gyengeség, bátorság és sebezhetőség, ifjúság és megöregedés összetartozik. Ebből következik, hogy több empátiával tekintünk magunkra és másokra. A kereszthez közeledve sebezhetőségében és rászorultságában ismerjük meg az embert. Ecce homo! Ilyen az ember! Aki csak a győztes oldalt akarja tudomásul venni, szörnnyé teszi az embert.

5. A kereszti és a csillagok háborúja

A Mátrix című film abban a világban játszódik, amely embertelen erőszakban pusztult el. Sok sci-fi film indul ki ebből a képből. Megmutatják nekünk azt a Földet, amely ismét „puszta és üres” lett, mi több, abból indulnak ki, hogy a csillagok között sem uralkodik semmi más, csak háború. „A csillagok háborúja.” Ez a végzetes kozmikus törvény, amely vég nélküli harcra ítéli a „terminátorokat” és a „Jedi-lovagokat”. Intergalaktikus hadjárataik mögött

félelmetes apokaliptikus sejtés rejtőzik: Még az örökkévalóságban is csak ez van: háború, és megint csak háború. Lőrészak és ellenerőszak.

A végtelen pusztítás e lidérces álmával áll szemben a kereszt. „Szeressétek ellenségeiteket!”, mondja. Vagyis törjétek meg az erőszak végzetes ismétlési kényszerét, és lásátok be végre: Ellenségeitek sem mások, mint ti vagytok. „Tegyetek jót azokkal, akik gyűlölnék titeket”, mondja. Vagyis törjétek át azok koalícióját, akik csak saját érdekeiket követik, és hagyják, hogy mások elvérezzenek. „Imádkozzatok azokért, akik megsértettek és üldöznek titeket”, mondja. Más szavakkal: A megtorlás és a bosszú ördögi körét akkor lehet megtörni, ha készek vagytok arra, hogy a rosszért jóval fizessetek.

Gyakran csinálnak úgy, mintha a kereszt e logikája ésszerűtlen vízió, irreális vágyalom lenne. Mindazonáltal aki a kereszten szenvedett, ragaszkodik ahhoz, hogy jó dolog, ha magunkra vesszük a keresztjét, és tanulunk tőle, akit megfeszítettek: „Az én keresztem enyhe, az én terhem könnyű.”

Aki irreálisnak tartja ezeket a szavakat, annak még nincs reális képe arról, hogy e föld legtöbb lakójának milyen viszonyok között kell tengetnie az életét. A háborúk elpusztította városokra gondolok, számos ország kaotikus állapotaira, az óriásvárosok nyomorára, azokra a régiókra, amelyek sztyeppévé válnak a rablógazdálkodás és a túlle-

getetés miatt – micsoda súlyos teher ilyen körülmények között élni. Milyen fáradságos dolog, ha az embernek a háború, az elűzetés vagy a nyomor örökös fenyegetettségében kell tengetnie az életét.

Légy üdvözölve, kereszt, egyetlen reményünk!

Nagyon is tudatában vagyok annak, hogy a kereszttel gyakran visszaéltek. Amikor Konstantin császárnak az a végzetes ötlete támadt, hogy a keresztet győzelmi jelvényként viszi a döntő csatába („E jelben győzni fogsz!”), akkor a szenvedésre kész szeretet jeléből az üldözésre kész hatalom szimbóluma lett. A kard és a kereszt szövetsége véres nyomot hagyott a történelemben.

Hét hétig a kereszthez vezető úton. Ez az idő nem elég ahhoz, hogy e torzulások mögött visszataláljunk ahhoz a kereszthez, amelyet Jeruzsálem kapui előtt állítottak fel. Abból kritikus és építő erő árad. Ragaszkodik ahhoz, hogy ha valaki érdeklődik az iránt, hogy a világban kevesebb legyen a szenvedés, akkor ez csak úgy lehetséges, hogy magunk viseljük. Aki másokra hárítja, csak még nehezebbé teszi. Ha valaki a másik terhét hordozza, akkor az könnyebbé válik, mégpedig mindkettőjük számára.

A kereszt ébren tartja az emberiség titkát. Ahol elárulják a keresztet, ott kárt szenved az emberiség. Ezért függ az emberiség reménye a kereszten. Vele áll vagy bukik.

Forrás: Publik-Forum, 2000/8

A Szerző teológus, író és újságíró, Brémában él.

OLVASÓK FÓRUMA

Tisztelt Szerkesztőség!

A 2000. októberi számban olvastam Georg Baudler „Jézus és a pokol” című írását. Ebben a szerző a teljesség igényével mutatja be a kérdéssel kapcsolatos különböző felfogásokat, eredetüket, történeti hátterüket. Az íráshoz kapcsolódva szeretném felvillantani az örök pokol kérdésének egy másféle aspektusát, mégpedig azt, hogy az örök pokol dogmája hogyan befolyásolja a közgondolkodást, legalábbis a vallásos közgondolkodást.

Isten a világmindenséget a tér és idő keretei közé teremtette. Az ember is, akit Isten saját képére és hasonlatosságára teremtett, a tér és idő keretei között él és végzi el feladatait. Hogy ezzel a világgal mi történik, azt minden ember befolyásolja. Ez csak a mi emberi fogalmaink szerint van ellentmondásban azzal, hogy Isten akarata ellenére semmi nem történik. Nem egyformán ugyan, és ebben ember és ember között óriási különbségek vannak, de minden ember személyesen felelős azért, hogy a világban milyen folyamatok mennek végbe. Ez az, ami az örök pokol dogmájával nem fér össze. Ha ugyanis az örök pokol egyáltalán lehetséges fenyegetés, ez a vallásos ember gondolkodását torzítja, elsődlegesen arra a kérdésre szűkíti le, hogyan lehet ezt a nem emberre (térre és időre) szabott fenyegetést elkerülni. Pedig az ember gondolkodásának központjában annak a kérdésnek kellene állnia, hogy cselekedetei, döntései, vélekedései a világ folyását kedvező vagy kedvezőtlen irányban befolyásolják-e.

A parancsolat úgy szól: Szeresd Uradat, Istenedet, és csak neki szolgálj! A vallásos ember igyekszik meggyőzni magát, hogy tudja, érti, mit jelent szeretni Istent, és ezt próbálja gyakorolni. Az a kérdés azonban, hogy Isten teremtett világa miért pusztul és szűrkül egyre, az örök pokol személyes fenyegetéséhez képest miért szorul hátra, és az is, hogy az egyén maga az életével a pusztulás vagy az épülés irányában hat-e.

Pál azt írja (1 Kor 13,2): „Ha szeretet nincsen énbennem, semmi vagyok.” A vallásos ember igyekszik, hogy a szíve tele legyen szeretettel. Közben azt gondolja, rá nem tartozik, legalábbis „üdvbizonyosságát” nem érinti, hogy a világban növekszik a szeretetlenség, gyűlölködés, erősödnek a politikai, társadalmi, etnikai feszültségek, és azt gondolja, hogy öneki magának úgy sem lehet hatása arra, növekednek-e vagy oldódnak-e a feszültségek. Nem szabad lopni, ölni, paráználkodni, irigynek lenni. A vallásos ember igyekszik megfelelni ezeknek a tilalmaknak. Az örök pokol a vallásos embert csak a saját maga által elkövetett bűnök, illetve a saját hitetlensége miatt fenyegetheti, tehát elhárul fölé a mások bűne miatti felelősség – holott Isten teremtett világának sorsáért minden ember felelős. Felelősséggel gondolkozni pedig azt jelenti, a saját cselekvéseinket, törekvéseinket, állásfoglalásainkat összefüggésbe hozni azokkal a folyamatokkal, amelyek miatt a világ egyre sivárabb és ellenségesebb lesz, és mind többen süllyednek le az egyre szervezettebb alvilágba.

Tombol a világban a globális növekedés, mindent és mindenkit, aki az útjában áll, elsodor, vagy átgázol rajta. Miközben a globális növekedés következtében pusztulnak az erdők, hegyek, vizek, fajok ezrei tűnnek el végleg, embermilliók pusztulnak éhen vagy irtják egymást gyilkos dühvel, a vallásos embernek tudata legmélyén központi kérdése, hogy a pokolra jut-e, vagy a mennyországba.

Nem hiszek az örök pokolban. Hiszem, hogy Isten teremtett világának a sorsáért mindenkit személyes felelősség terhel. Nem valami törvény előtti vagy felettesek előtti felelősségről van szó, hanem olyan felelősségről, amelyet személyében, nevével vállal az ember, ahogy egy alkotó a művéért. Hogy az embernek ez a felelőssége érvényesülhessen, az szabadság és társadalom előtti nyitottság kérdése. Mindenesetre döntően fontos kérdés, amely kivezet ennek az írásnak a keretei közül, hiszen az egész közgondolkodási rendszert alapjaiban érinti.

Benyó Bertalan
Budapest

Gromon András

Jézus humora

„Egy keresztény ne nevéssen! Jézus sem nevetett” – vélte egy 19. századi német teológus. A keresztény művészet is mindmáig csak komolyan, fenségesnek vagy jószágosnak ábrázolta Jézust – nevetve mindenestre soha.

Pedig a nevetni tudásra fokozottan szükségünk lenne manapság, amikor az egyik legelterjedtebb betegség a „problematitisz”, amelynek tünetei abban állnak, hogy az érintett úgy látja, tehetetlenül ki van szolgáltatva a problémáknak, elveszíti az örömet és nem tud többé szívből nevetni.

Szerencsére van gyógyszere ennek a betegségnek, mégpedig a humor! Ez talán nem oldja meg agukat a problémákat, vagy legalábbis nem közvetlenül, de *feloldja a görcsös kötődést* a problémákhoz, tehát éppen a *problematitiszt*; megváltoztatja viszonyulásunkat a problémákhoz, megszabadít attól, hogy azok bénító módon fölény kerekedjenek, s ezáltal sokat elvesz nyomasztó súlyukból és végzettségükéből. Mindenekelőtt azonban arra tesz képessé, hogy *együtt tudjunk élni* problémáinkkal, ha azok megoldhatatlanok.

Persze a humor *fogalmát* itt nem a hétköznapi „vicc, tréfa” értelemben használjuk, azaz bármire, ami nevetésre ingerel, hanem a szó klasszikus értelmében; tehát a humor („felsőfoka”) az, *amikor az ember „mégis” nevet* – jóllehet valami bántja, fáj neki, szenved valamitől, s legszívesebben talán sírna. A humor meghatározását ezért így is megfogalmazhatnánk: Mosoly könnyek között. Mai szóhasználattal talán inkább derűnek mondanánk, de maradjunk meg az eredeti kifejezésnél.

A szóban forgó humornak az az „alapfoka”, amikor valaki el tudja kerülni a megkeseredést, és eljut a bizakodás, a lelki nyugalom, a higgadság állapotára; ezt a vonást azonban minden „lépcsőfokon” megfigyelhetjük majd, sőt a végén kiderül, hogy ez egyúttal „felsőfoka” is lehet, ezért egy erre utaló példacsokorral kezdjük fejtegetésünket.

A higgadság példázatai

Egészséges ember lévén, Jézus részben csalódottsággal és szomorúsággal reagált elutasítására. Például felpanaszolta: „Jeruzsálem, Jeruzsálem! Hányszor akartam egybegyűjteni fiaidat, mint ahogy a tyúk gyűjti szárnyai alá a csibéit, de te nem akartad” (Mt 23,37). De nemcsak hogy nem akarták, hanem erőszakosan léptek föl ellene: rossz hirbe hozták, fenyegették, üldözték (majd végül megkínózták, keresztre szögezték); keserű tapasztalatait összegezte Jézus, amikor azt mondta: „Isten országa erőszakot szenved” (Mt 11,12; Lk 16,16). *Másfelől* azonban, s úgy tűnik, ez a magatartása volt túlsúlyban, rendkívül meglepő higgadsággal reagált, amiről számos példabeszéde tanúskodik.

A *magvetőről* szóló példabeszédben (Mk 4,1-9) tárgyilagosan és panaszos felhang nélkül állapítja meg igehirdetésének veszteségeit: szavainak vetése (nagyobb?) részben a keményre taposott útfélre, köves vagy tövises talajra hull; a maradék azonban mégiscsak jó földbe kerül és bőséges termést hoz, s a végén ezt emeli ki Jézus pozitív beállítottsággal. – Tudja, hogy az általa elindított mozgalom olyan kicsi, mint egy *mustármag*, de nem panaszkodik, hanem bizalommal telve arról beszél, hogy ez a magocska nagy fává nő majd (Mt 13,31-32). – Csak néhány ember csatlakozik hozzá, ő azonban higgadtan abban reménykedik, hogy *kovászként* fognak hatni (Mt 13,33).

Jézus tehát maga is gyakorolta azt a magatartást, amelyet kifejezetten mintául állít abban a példabeszédben, amelynek nem jelentéktelen mellékszereplője a *nem ideges paraszt*, aki miután elvetette a magot, nagy lelki nyugalommal tud aludni, mivel tudja, hogy a mag (Istentől kapott) belső termőképességgel rendelkezik („*automaté*” hoz termést; Mk 4,26-29). (Nem véletlenül mondta egyszer kihívóan G. Bernanos: „Isten nem kedveli azokat az embereket, akik nem tudnak aludni” – mert nem hagyja őket a „problematitisz”, amelybe nyüzsgésük és bizalmatlanságuk kergeti őket.)

Ezt a magatartást azonban nemcsak tanítani tudta Jézus, hanem „éles helyzetekben” (sőt a legélesebbekben) gyakorolni is. Világosan tanúskodik erről *viselkedése a viharban* (Mk 4,35-41). Ha elbeszélői túlzásnak vélhetjük is, hogy aludt, miközben „a hullámok becsaptak a bárkába, úgyhogy már majdnem megtelt”, mindenesetre rendkívüli nyugalmat kellett árasztania, ha tanítványai – minden tiszteletet félrehagyva – azt kérdezték: „Mester, nem törődöl azzal, hogy elveszünk?” Elképesztő a viszontkérdése a tomboló viharban: „*Mit félték annyira?* Hogy lehetséges, hogy még mindig nincs bizalmatok (Istenben)?” Még elképesztőbb, ha meggondoljuk, hogy annak a Jézusnak a szájából, aki tudomásul vette Isten be-nem-avatkozását a világ eseményeibe (vö. Mk 9,31a; Mt 26,39), és aki elutasította a bizonyító csodákat (vö. Mt 16,1-4), ez csak azt jelentheti: „Lehet, hogy bele fogunk fulladni a tóba; de mégsem esnétek pánikba, ha biznátok Istenben, aki képes arra, hogy «három nap múltán» (vö. Mk 9,31b) új életre keltsen minket (odaát).” S beleérthette: „Ez a bizalom és a belőle fakadó higgadság aztán képessé tette titeket arra, hogy pánik helyett megragadjátok az evezőket.”

Istendicséret a sikertelenség közepette

„Szentlélekkel telve, teljes örömmel így szólt abban az órában: *Áldalak téged, Atyám*, mennynek és földnek ura, mert elrejtetted ezeket a bölcsék és okosak elől, és föltartad a kicsinyeknek” (Lk 10,21). – Sikertelenségét és sikereit egyszerre tárja itt Jézus az Atya elé: az általa hirdetett „jó hír” elutasítását a „bölcsék és okosak” részéről, és elfogadását az „eretlenek”, a kicsinyek: szegények és műveletlenek részéről. Ez azt mutatja, hogy Jézus képes a sikertelenségeit (is) – amelyeknek jövőbeli végzetes következményeit nem lehetett nehéz kiszámítani (vö. Mk 8,31) – *nagyobb összefüggésbe integrálni* (ez a „nagyobb összefüggés” jelentheti a most még elutasító „tékozló fiúk” jövőbeli megtérését [vö. Lk 15,4.8.11-24], meg Jézus bizalomteli és bensőséges viszonyát is

az Atyához, azt a kapcsolatot, amely képes mindent elhordozni), s ezzel az *integrálással viszonylagossá tenni* a sikertelenségek miatti fájdalmát, és így ismét képessé válik Isten dicséretére, meghozza „teljes örömmel” („*agalliaein*” = ujjongani). Mi ez, ha nem „mégis nevetés” – azaz humor? Tanítgatta erre övéit is:

Porlerázás

Jézus a békesség („*salóm*”, Mt 10,12) üzenetével küldte szét (Mt 10,5) tanítványait. Am számítaniuk kellett a visszautasításra is. Mitévők legyenek olyankor, kérdezhették. Jézus eligazítása: „Akkor (már) a ház elhagyásakor rázzátok le a port lábatokról” (Mt 10,14). „**Ne cipeljétek magatokkal** egy lépést sem azt a piszkot, ami ott rátok tapadt: **az ő békétlenségüket**, amely a sikertelenség miatti kedvetlenségként és haragként szállt rátok, mint lábatokra a por. Rázzátok le! Ne hagyjátok, hogy a kudarc keserűvé tegyen titeket! Akkor békességtel visszaszáll rátok (Mt 10,13), mint annak idején Noéhoz az első (béke)galamb, amely még nem talált leszállóhelyet (Ter 8,8), s ti tehermentesen tudtok tovább tevékenykedni.” (Jézusnak e mély humort rejtő békéтанítását később a vádolás – Lk 9,5 – , a fenyegetés és a bosszú – Mt 10,14-15 – üzenetévé csavarták ki.) – De Jézus ennél nagyobb bajok „humoros” feldolgozására is biztatta hallgatóit:

Szerencsés szegények

„Szerencsétek van nektek, ti szegények – mert Isten országa értetek van itt” (Lk 6,20). A mondás mindkét fele magyarázatra szorul, főképp ha nem akarjuk, hogy kegyetlen gúnyként vagy olcsó vigasztalásként (ópiumként...) hangozzék, hanem azt akarjuk, hogy felfedezhető legyen benne a mélyszéges jézusi humor.

A szakirodalomban vég nélküli viták folynak arról, kikre gondolt Jézus, amikor „szegényekről” beszélt. Talán legegyszerűbb és legbiztosabb, ha szavainak folytatását fogjuk fel értelmezésként: „Szerencsések vagytok ti, akik most **éheztek...**, akik most **sírtok**” (Lk 6,21), és semmi többet nem magyarázunk bele (tehát pl. a sírás mögött sem keresünk „magasabb” lelki okokat, hanem egyszerűen a különféle szenvedéseket tartjuk a gyökerének). Az éhezők és sírók szerencséje (és nyomorúságuk „humoros” feldolgozásának forrása) pedig abban áll, hogy Isten országa **értük van itt** (és *ilyen* értelemben az „övéké”), konkrétan: hogy ők a jóllakás és a ne-

vetés várományosai. *Mi módon?* Nem csodák, Isten „földről” történő beavatkozása révén (ahogy az apokaliptikusok gondolták), nem is erőszakkal (ahogy a zelóták akarták), hanem úgy, hogy *megettért emberek* – akik Isten országát alkotják, mert Isten ajándékozó lelkülete tölti be őket – *megosztják ennivalójukat* az éhezőkkel (Mk 6,37a) és *orvosolják szenvedéseiket* (Lk 10,9) (ahogyan Jézus tanította; ld. még Lk 6,35b). – Persze megjegyezhetjük, hogy a most szóban forgó humor részben *feltételes* vagy *közvetett* jellegű, hiszen teljes „működésének” feltételei részben kívül esnek az érintett szegényeken: azokban kell megvalósulniuk, akik Jézus tanítását követik.

A bevezetőbeli meghatározás szerint humor az, amikor az ember „mégis nevet”. Az eddig feldolgozott anyagból is látszik, hogy ez a nevetés (a dolog természetéből fakadóan) azért nem (mindig) könnyed, felhőtlen nevetés, hanem inkább csak mosolygás, derűs mosoly, vagy mint a fejezet lezárásában látjuk majd, még annyi sem, csupán belső béke. A most következő alpontokban azonban kifejezetten hangsúlyos a vidám mosoly vagy éppen nevetés.

Igyunk vizet borként!

A jézusi humor egyik legáttetszőbb és legszeniálisabb megnyilatkozását fedezhetjük fel a kánai menyegzőn történetekben (Jn 2,1-10), ha meg tudunk szabadulni a jánosi csoda-magyarázatától, másfelől pedig – beleélve magunkat Jézus szellemiségébe és lelkületébe – kissé szabadjára tudjuk engedni fantáziánkat (ha tetszik: intuíciónkat). Ez esetben a következő **parafrázist** adhatjuk elő.

Elfogyott a bor. Szegény (!) emberek lakodalmán megesik az ilyesmi, de akkor is – micsoda szegényen! Mit lehet tenni ilyen szorult helyzetben? Jézus már tudja. Megettölteti a hat nagy kőkorsót vízzel, hozat belőle, töltet magának, és kristályos vízzel telt poharát magasba

emelve, humoros *tószta* kezd, mondjuk így: „Barátaim, mi szükségünk van borra, amikor egy oly nagy úr kínálja nekünk ezt a drága italt?!” Valaki közbekiabál: „És ki lenne az?” Mire ő: „Hát nem ismeritek az ég és a föld, a hegyek és a **források** nagyszerű Urát, akit Abbának szólíthatunk? Nézzétek, ezt az italt nem kereskedők pancsolták; ezt az Atya ajándékozta nekünk! Ha tudnátok, milyen jó Ő a gyermekeihez!” Megettölteti a vendégek poharát is, és folytatja: „Kérem a násznépet, igyunk arra, ami égen-földön a legjobb (*az ifjú párra tekintve*): az örült szerelemre!” Majd hatásszünet után: „Igen, a Teremtőnek az ember iránti megfoghatatlan szeretetére! Egészségünkre!” **Felszabadult nevetés** terjed szét a vendégek között, s bár egyesek azt gondolják: „Ez boldog! Így nem lehet beszélni Istentől!”, mások olyasmit élnek át magukban, mint *a vasfüggöny leszakadása*. Ez utóbbiak között van az ételmester, aki kiválóan rezonál Jézus humoros (a bajban is nevető!) hangvételére, és nevetve megfenyegeti őt: „Hé, te! Mindenki előbb a jó bort teszi az asztalra, és csak ha a vendégek már túl sokat ittak, akkor a kevésbé jót. Te viszont egészen mostanáig visszatartottad a jó bort!” És talán arra gondol: „Miért hozod csak most az Isten örömét, amikor népünk már torkig van a Tőle való félelem savanyú borával?”

Humor a szitokáradatban

Az alábbi példacsokor azt szemlélteti, hogyan nyilvánult meg Jézus humora, amikor szidalmazták (öt és tanítványait), ami nem volt ritka jelenség. Idevágó humorának „alapfoka”, hogy mentegetőzés nélkül, higgadtan tudomásul veszi a fejéhez vágott szitkokat és **gúnyneveket**, aminek bizonyítéka, hogy gondtalanul ő maga idézi őket: „Eljött az Emberfia..., s azt mondják rá: Lám, a falánk és borissza ember, a vámosok és bűnösök cimborája” (Mt 11,19). Vagy: „Ha a házigazdát Belzebubnak csúfolják, mennyivel inkább a családtagjait” (Mt 10,25b). Elég annyit hozzátenni: Belzebub (Beelzebúl) magyarul annyi, mint „A trágya ura”...

A „középfokot” akkor figyelhetjük meg, amikor Jézus nemcsak feszélytelenül idézi a maga és tanítványai gúnynevét, hanem bizonyos értelemben még meg is erősíti azt, vagy rá is dupláz: persze csak bizonyos értelemben, és ettől lesz reakciókja balekség helyett a mély humor megnyilvánulása. Két izgalmas példát is találunk erre.

Az egyik: „Áldalak, Atyám, mert elrejtetted ezt a «bölcsek és okosak» elől, de feltártad az «éretleneknek». Atyám, jó, hogy így tetszett neked” (Lk 10,21)! A „*nepios*” eredeti jelentése: éretlen, kiskorú, azaz aki még alkalmatlan az önálló gondolkodásra és ítéletalkotásra; a konkrét szövegösszefüggésben ez a Tórával kapcsolatos, tehát annak megítélésével, mi a helyes vagy helytelen Isten előtt; ha pedig felnőttekre alkalmazzák ezt a kifejezést, mint Jézus és tanítványai esetében, akkor nyugodtan fordíthatjuk így: «*infantilisek*», vagy kicsit erősebben: «*idióták*». „Igen, infantilisek, idióták vagyunk – mondja Jézus; **csak** hogy Isten éppen az ilyen «idiótáknak» nyilvánítja ki önmagát és elgondolásait!” S hogy ezt nem valami komor, hanem sokkal inkább nevetős megállapításnak kell elképzelnünk Jézus részéről, azt már az is mutatja, hogy „felujjongása” közben hangzott el.

A másik: „... és vannak olyan «*eunuchok*», akik önmagukat tették *eunuch* – az Isten országáért” (Mt 19,12). – A kasztráció szigorúan tilos volt Izraelben; olyan rémség, amely kultikusan tisztátalanná tett, azaz gyakorlatilag kizárt Izrael közösségéből (MTörv 23,2). Az „*eunuch*” tehát durva szitoknak számított. Jézus minden biztonnal erre a szitokra reagál idézett mondásában; kár, hogy nem

jegyzték föl nevetését és szavainak dallamát: „Nyilván *eunuchok* vagyunk (tanítványaim és én); sőt rosszabb a helyzet: Mi tettük azzá magunkat! **Csak** hogy – az Isten országáért! Aki ugyanis elköteleződik Isten országa mellett, az nemcsak szüleit, testvéreit, gyerekeit (vö. Mt 12,36-37; Lk 9,59-60; Mk 3,31-35) nem szeretheti már «mindenekelőtt», hanem feleségét sem (vö. Mt 19,29; Lk 18,29). Igen, *ebben az értelemben* «házasságra alkalmatlanná» teszi magát, és kiteszi magát annak, hogy «*eunuchnak*» fogják szidalmazni.” (Mondani sem kell, hogy mindennek semmi köze a cölibátushoz!)

A szóban forgó humor „*felsőfoka*” pedig az, amit Jézus így fogalmaz meg tanítványai számára: „... ha gyaláznak titeket, és neveteket mint valami romlottat kiköpik, **örüljete**tek és **táncoljatok!** Nézzétek, Istennél nagy a jutalmatok...” (Lk 6,22-23)!

Emberfia

Talán az előző alpontba sorolhattuk volna még a következő példát is, de különleges *teológiai jelentősége* miatt mégis kiemelten mutatjuk be. Hogy a benne rejlő mély humor még jobban kitűnjék, *előbb egy másik esetet* idéznék fel: „A Jeruzsálemből jött írástudók azt mondták: Beelzebúl („A trágya ura”...) van benne (szó szerint: „Beelzebúlt birtokolja”), és a démonok fejedelmével üzi ki a démonokat” (Mk 3,22). S *most* jön az a hely, amelyikre rá akartunk térni: „Útközben megkérdezte tanítványait: Mit mondanak az emberek, ki vagyok én? Azok így válaszoltak: Keresztelő János, mások szerint Illés, ismét mások szerint a próféták egyike. És megkérdezte őket: De ti mit mondotok, ki vagyok én? Mire Péter így felelt: Te vagy a Messiás” (Mk 8,27-29). – E két idézetből az derül ki, hogy *ellenfelei* az Alvilág urához tartoznak, s így az „ember alatti világhoz” tartoznak, azaz mintegy „**emberalatti lénynek**” (Untermensch) tartják őt, *tisztelet*ő viszont az „ember feletti világhoz” tartoznak, a Messiásnak, azaz mintegy „**emberfeletti lénynek**” (Übermensch; ez bizonyos fokig vonatkozik már azokra is, akik Keresztelő Jánost, s még inkább, akik Illést emlegetik.)

Jézus maga viszont „*ettől fogva* arra kezdte oktatni őket, hogy az Emberfiának sokat kell szenvednie...” (Mk 8,31). Az „emberfia” Jézus arám anyanyelvében semmi mást nem je-

lent, mint azt, hogy „ember, egyszerű ember” (a vallási nyelvben – 8. zsoltár, Ezekiel könyve – egy kis mellékzöngével: „önmagától tehetetlen, egyszerű ember, akit azonban Isten körülvesz gondoskodásával”); körülírással meghatározva: „az ember általában, és ennél fogva én is”, „egy egyszerű ember, mint én”. Míg tehát ellenfelei-ellenségei emberalatti lénynek tartják, rajongói pedig emberfeletti lénynek, Jézus **egyszerű embernek** nevezi magát (akinek, éppen *mivel* ember, *számolnia* kell a szenvedéssel)! Mint amikor egy matematikaprofesszor rejtett *humorral* ismét egészen előről kezdve kezdi oktatni „szuperokos” hallgatóit, mondván: Az egy annyi, mint egy; **nem több, és nem kevesebb!** (Vö.: „Egy egyszerű ember, aki eszik és iszik”, Mt 11,18, és: „Íme, az ember”, Jn 19,5.)

Itt még lehetséges Jézus számára a nevetés vagy a mosoly, a humor „*külső oldala*”, mimikai kifejeződése is. De a tények (az, hogy az ördög cimborájának tartják) és saját szavai is („sokat kell szenvednie...”) már előrevetítik a kegyetlen végkifejletet, amikor a nevetés és a mosoly már képtelenség, s egy-egy szóban vagy néhány arcvonásban (ld. a turini lepel arcását) már csak a humor „*belső oldala*”, lényege fejeződik ki. Ez valósult meg – a kereszten.

Végső és teljes bizalom

A bevezetőben azt mondtuk, a humor alapfoka a megkeseredés elkerülése, a bizalom és a higgadság lelkiállapota. Jézus magatartása és szavai a kereszten arról győznek meg minket, hogy a bizalom és a higgadság, immár a „*vért izzadás*” árán újra kivívott bizalom és higgadság egyúttal a humor *legfelső foka* is. Megkorbácsoltan, tövissel koronázottan, a kereszthez szögezve, egy-egy korty levegő után kapkodva az elfogadás, a megbékélés, az Istenbe vetett **megingathatatlan bizalom** és az istendicséret zsoltárát imádkozza, a huszonekettediket, amelynek első szavai: **ÉLI, ÉLI** – én Istenem, én Istenem (pontosabban „én Eröm, én Eröm”; Mk 15,34; vö. Péter apokr. ev. V,17), utolsó szavai pedig: **Ó beteljesítette** (Jn 19,30)!

Mindebből aztán azt is megérthetjük, hogy a humor nem olyasmi, amit ha egyszer kivívtunk, egyszer s mindenkorra elveszítethetetlen tulajdonunk. Ellenkezőleg, megrendítő szenvedéseken keresztülmenve kell *újból és újból* kivívnunk. Jézus példája azzal biztat, hogy ez a legvégső nyomorúságban is lehetséges.

Utazás az „elég” világába

Végtelen vágyakkal élünk itt a Földön, s közben végesek az anyagi körülményeink, lehetőségeink, készségeink, erőnk. Véges az idő is, amely beláthatóan a rendelkezésünkre áll. Választásainkat ezermily körülmény, megszorítás, szükségszerűség határolja be. Bármilyen téren akarunk fejlődni, utunkat az elégedetlenség érzése kíséri.

Jól tudjuk, hogy anyagi gyarapodásunknak, lélekszámunk növekedésének határt szabnak a földi erőforrások korlátai. Gyakran látunk kell, hogy munkánk, találékonyágunk, alkotókészségünk nem más szolgát, mint a keveseknek hasznot hozó, életünk terét fel-emésztő gazdasági növekedést. Ha más utat választunk - ha megtehetjük -, és a Föld seibein vagy az emberek gondjain próbálunk segíteni, ha hosszú távú változásokon munkálkodunk - akkor is naponta ezer módon szembesülünk azzal, hogy nem tudunk úgy élni, ahogy szeretnénk.

Az elégedetlenség „szakirodalma”, legalábbis a sikerkönyvek csoportja azt állítja, hogy mindenki számára elérhető a hatalmas vagyon, a tökéletes egészség, a nyerők kiterjedt kapcsolatrendszere vagy a végtelen spirituális hatóerő. Jó érzéssel úgy sejtjük, hogy a megelégedést nem ezek nyomán érdemes keresnünk. Az MCC (Mennonite Central Committee) is más utat választ. Önkéntesei, munkatársai, diákok segítségével és az ő élményeik alapján dolgozta fel az elégedettség témáját. Az összegyűjtött anyag javát egyhónapos elmélkedés-sorozatba rendezte egyének, de még inkább közösségek számára. Ez a kiadvány arra keres választ, hogyan élhető meg egyénileg a kiegyensúlyozottság elkötelezettségeink, vágyaink, szükségleteink, terheink között, hogyan lehet társadalmi szinten is fenntartható módon élni, a jövő nemzedékekre és a teremtménytársakra is tekintettel. Az egyszerűsítést, a valóban fontos dolgokra figyelést, a fenntarthatóságot, a harmóniát tűzi ki célul. Arra biztat ez a kiadvány: lépünk be a mindenki számára elég világába négy hétre - és ha tetszik, éljünk aszerint tovább, családukkal, közösségünkkel.

Az MCC a mennonita egyház segítségnyújtó szervezete, világszerte kb. ötven országban van jelen. Munkája a helyi közösségek szükségleteihez igazodik, munkatársai nagyrészt az élelmiszerellátás, oktatás, egészségügy területén dolgoznak, katasztrófák, háborúk áldozatait, menekültjeit látják el, közvetítenek - a mennonita kezdettől erőszakmentes egyház -, munkahelyeket teremtenek. Kiadványukat, amely az „Utazás az elég világába” címet viseli, négy részletben közöljük.

Simonyi Katalin

KALAND AZ ELÉG VILÁGÁBAN

„Se szegénységet, se gazdagságot ne adj nékem...” (Példabeszédek 30,7-9).

Elég? Micsoda fogalom! Társadalmunk arra biztat: „Többre van szükséged. A több jobb. Nem élhetsz teljes életet, ha csak nincs ez és ez, no meg még amaz is a birtokodban.” Gyakran kérdezzük magunkban fáradtan: „Mennyit bírok még? Vajon belefér-e ez az újabb tevékenység amúgy is zsúfolt napjaimba?” Azt mondta egyszer egy lelkes a Fülöp-szigetéről: „Keresztény hitünknek nem az a lényege, hogy kevesebbünk van, mint amennyire szükségünk lenne, hanem hogy mindenkinek elegendő jut.” Egyszerű gondolat... mindenkinek elég. Elég étel ... elég ruha ... elég pihenés ... elég idő a családdal ... elég csend ... elég idő Istennel. De mi az elég? Az „Utazás” során erre a kérdésre keressük a választ gondolkodva és tettekkel. Tegyük meg ezt az utat barátainkkal, diáktársainkkal, közösségünkkel, családukkal. A barátok fontosak, nem azért, hogy ők mondják meg, hogyan gondolkodjunk és éljünk, hanem hogy elmondjuk történeteinket, bátorítsuk egymást. Az „Utazás” négy héten keresztül különböző témákat mutat be, naponta új történettel, bibliai idézettel, megbeszélésre váró kérdésekkel, tennivalókkal. Mindez arra hív, hogy lépünk be a mindenki számára elég világába, s ebben gondolkodjunk, éljünk.

Jó utat!

FÜRDÉS AZ ELÉG TENGERÉBEN

„Aki sokat gyűjtött, nem bővelkedett, aki meg keveset, nem szükölködött” (2Kor 8,15).

Ha csoportosan mennek úszni az emberek, a bátrabbak mindig előbb ugranak a vízbe, azután odakiabálnak a többieknek a partra: „Gyertek, jó a víz!” Az Utazás történetei arra a kérdésre keresnek választ, hogy mi az „elég”. Hívnak minket is, hogy vessük bátran bele magunkat, éljünk az „elég” szabályai szerint. Persze nem egyformán lépünk a vízbe. Van, aki **fejést ugrik.** Az ilyen emberek először az „ökológiai lábnyomokat” és a melléklet más adatait nézik át, majd négy hétre előre készítenek tervet. Mások **lábujjhegyen** közelítik meg a vizet, azután egyre mélyebbre merészkednek. Az ilyen emberek naponta határozzák meg céljaikat az „utazás” során. Lesznek napokra, hetekre esedékes, esetleg az „utazás” hónapján túlnyúló feladatok. Senki ne próbáljon mindent végigcsinálni, mert belefárad. Válassz az a feladatot, amely illik hozzád; ha aznapra eső nem érdekel, találd ki helyette más. **Jelölj ki egy hónapot!** Kezdjétek az „utazást” azzal, hogy az „elég” szellemében összegyűltök: együtt tölthettek egy hétvégét valamelyikotoknál, átnevezve a kiadványt, készülődve a hónapra, együtt játszva, szolgálva, imádkozva, külsőségekben (étel, alvóhely) is egyszerűen. Vagy szentelhetek egy estét, egy szabadnapot az indulásnak. A tapasztalatszerzés végén **ismét gyűljetek össze,** hogy beszélgessetek az átéltekről, tervezetek a továbbiakra.

Gyertek! Jó a víz!

I. Az út kezdete: Elég öröm

1. AZ ÉLET ÉRTELME

„Én azért jöttem, hogy életük legyen és bőségben legyen” (János 10,7-18).

Ezen a héten az élet értelmét vizsgáljuk. Miért és mire teremtöttünk? Mit kezdjünk az életünkkel? Hogyan találhatjuk meg és érhetjük el célunkat? **Az észak-amerikai kultúra** ellentmondásos tanácsokkal lát el bennünket arra vonatkozólag, hogyan tudnánk a maximumig fokozni életörömünket. Az Egyesült Államok katonai hirdetései szerint: „Légy minden, ami csak lehetsz, csatlakozz a hadsereghez!” Elégedettek leszünk, ha megtanulunk harcolni? Egy híres karórareklámot idézve: „Soha nem

lehetsz elég gazdag és elég karcsú.” Megelégedettek lennénk szupermodell szépségű testtel és hatalmas vagyonnal? Az egyik szóraklármagyar tóban horgászó férfiakat mutat dobozos sörrel. Így szól: „Ennél jobb már nem lesz.” Valóban dobozban rejlik a megelégedettség? **Jézus azt mondta,** hogy bőséges, teljes életet akar adni nekünk. Ezen a héten arról lesz szó, hogy mit jelent számunkra a teljes, bőséges élet. Életfilozófiánk legmélyebb hitünkéből ered. Kifejezi, mit gondolunk Istenről és a világról. Amikor ezekről beszélgetünk, nem arról döntünk, hogy kinek van „igaza” és ki „téved”. Létünk misztériumának legmélyéről kapunk információkat egymástól.

Dave Schrock-Shenk

Milyen életre és tettekre teremtettek engem?

A bőséges életéről alkotott elképzelés nagyszerűnek – és nagyon személytelennek tűnhet.

Mindannyiunknak sajátos tehetsége, érdeklődési köre van.

Az életünk akkor lesz teljes, ha rájövünk, miképpen illeszkedhetünk be a nagyobb elképzelésbe.

Melyik szentírási rész, vers, történet, ének vagy idézet foglalja össze az életéről alkotott véleményemet?

Mi az elképzelésem arról a „bőséges életéről”, amit Jézus ígért nekünk?

Sorolj fel tíz olyan dolgot, amit nagyon jól tudsz csinálni!

2. CSAKNEM MINDENT NÉLKÜLÖZNI

„...Érte mindent elvettem, ... csakhogy Krisztust elnyerhesem ...” (Filippieknek 3,7–16).

„A lelki élet titka az a hajlandóság, hogy csaknem mindent nélkülözzünk” (ismeretlen szerző). Észak-amerikaként számomra a szabadság egyenlő a választási lehetőségekkel. Az egyik üzlet 135 féle gabonapelyhet árul. Ekkora választási lehetőség megbénít – hogyan tudnék ennyifélet kipróbálni? Huszonévesen azt gondoltam, mindent meg tudok tenni; hosszútávon dolgozom az egyháznak, megházasodom és családom lesz, mások szolgálatának szentelem az életem, „normális” életet élek. Amikor 35 éves lettem, váratlanul rájöttem, hogy nemsokára eltűnik az életemből a gyermekvállalási lehetőség. Választásainknak következményei vannak. Mégsem bánom életem egyik döntését sem. Azzal, hogy szegény embereket segítek, más lehetőségeket kizárok az életemből. Mégis szabadabbnak érzem magam, mert nem aprózodom el azzal, hogy az utamon felmerülő minden lehetőségnek utánajárok. „Választásaimnak szabad utat hagyni” csak akkor tudok, ha nem kötelezem el magam hosszú távra életem során. Ha Jézust követem, el kell fogadnom, hogy az út szűk, a hűséggel nem jár együtt a vég nélküli választási lehetőség. De a szűk úttal vállalt határok a szükséges mederbe terelik energiáimat, hogy céllal és irányultsággal áramolhassanak. Ha hajlandó vagyok „csaknem mindent nélkülözni”, egyedülálló, teljes és mély lelki elhivatottságot élhetek meg.

Susan Classen

Hogyan hatnak rám a körülöttem lévő választási lehetőségek?

A látható, tapintható jelenségeket megérteni egészen más, mint kapcsolatunk Istennel, aki nem látható, nem tapintható.

Istenkapcsolatunkban nem támaszkodhatunk mások mércéire. Ha őszinte kérdéseket teszünk fel önmagunknak, növekedni fog ez a tudatosságunk.

Életünk ideje véges, nem tehetünk meg mindent. Ha egyvalamit választunk, gyakran le kell mondanunk más lehetőségekről. Akkor leszünk elégedettek, ha alapvető választásaink alapvető értékeinket tükrözik.

Mondhatom-e őszintén, hogy Isten a legfontosabb az életemben?

Életem során melyek voltak azok a választások, amelyek Istenhez fűződő kapcsolatomat tükrözik?

Tölts ma 15 percet Istennel! Imádkozz, elmélkedj séta közben, olvasd a Bibliát vagy írd naplót! Próbáld meg az Istennel töltött időt napjaid állandó részévé tenni.

3. A VADVIRÁGOK UTÁNI ADÓ

„Csepegnek a pusztá legelői és a halmokat vígság övezi” (65. zsoltár).

Amikor az adóelszámolást készítettem, feltűnt, hogy az általam szegénynek minősíti családunkat. Ennyire szegények va-

gyunk: ötéves fiam jelentette, hogy egy májfü nyílik a dombon. Előző évben néhány vadvirágot ültettünk át a dombunkra. (Mi az értéke egy májfünek az adózási úrlapon?) **A férjem** erősen meg-rándította a hátát néhány évvel ezelőtt – egy kertész számára ez katasztrófa. Barátaink kisegítették a bajból: egy nyolcéves kisfiú gyomlálta ki a zöldbabot a kertünkben. (Mennyit ér a barátság dollárban?) **Többgyermekes anyaként** nem könnyű elmélkedésre időt találnom. Legjobban reggel tudok imádkozni, amíg fejem a kecskéket. (Tisztelt adóbehajtók: Levonható az adónkból farmköltségként annak a harminc percnak az értéke, amit a Nagy Tanácsadóval töltök?) Munkám közben Istenemmel vagyok kapcsolatban. **A férjem és én** többet kereshetnénk, ha más foglalkozást választanánk. De lenne-e időnk vadvirágültetésre a fiúkkal? Tudnánk-e egymásnak segíteni a szomszédainkkal? Lenne-e időm az imádságra, ha túládnék a kecskéinken, amelyek „nem gazdaságosak”? Én továbbra sem a „módosított értékű bruttó jövedelem” szerint ítélem meg a vagyónkat, és boldog vagyok szegénységem gazdagságában.

Ellen L. Davis-Zehr

Milyen mércék szerint értékelem már meghozott döntéseimet?

Mindannyian hozunk döntéseket életünkkel kapcsolatban. Ahogy ezek szerint élünk, mások ezer módon adják tudtunkra, hogy szerintük indokolt és fontos volt-e a döntés.

Útólag felül kell vizsgálnunk, jók voltak-e korábbi választásaink, s azok az értékek és elkötelezettségek, amelyek elsősorban befolyásoltak minket döntéseink meghozatalakor.

Életvezetésem tükrözi-e a számomra legfontosabb értékeket?

Legközelebbi barátaim támogatják-e értékrendemet, vagy megpróbálnak eltávolítani hitemtől?

Válassz ki valakit, akinek életstílusa jobban vonz téged! Hívd meg ebédre! Beszéljess vele terveidről, értékeidről. Kérdezd meg tőle, hajlandó-e rendszeresen találkozni veled, beszélgetni arról, hogyan lehet olyanfajta életet élni, amilyenre lényed legmélyéről vagyol.

4. LÁTTAM A PIGMEUSOK TÁNCÁT

„...a hegyek és halmok ujjongva énekelnek tielőttek...” (Ézsaiás 55,6–13).

Az élet időnként meglepetéseket tartogat.

Mennyi csodálatos élményem gyűlt fel az elmúlt 40 év alatt!

Jók is...rosszak is...

Láttam a pigmeusok táncát.

Úsztam az Indiai-óceánban.

Kagylókat gyűjtöttem Zanzibár szigetén.

Láttam a keringő derviseket Khartoumban,

és egy lázadást Khampala közepén.

Éreztem a szantálfának, a tömjénnek és a mirhának az illatát.

Emlékszem a nyitott kanálisok, az égő szemét, a rothadó hús, a száradó hal és a tevéürülék szagára.

Ébredtem a muzulmánok reggeli imádságának hangjára.

Hallottam, ahogyan felrobbant egy taposóakna.

És pisztolylövéseket ünnepléskor, lázadáskor, félelemből, dühből.

Egy AK 47-est rám szegeztek, amikor ellopták az autónkat.

Tudom, hogy sok minden van az életben, amit még nem tapasztaltam, és élhettem volna teljesebb életet is.

Meglep, hogy a sajnálkozás elől nem életem legfontosabb gondja.

Most megpróbálok elképzelni magamat 50, 60, 80 évesen.

Mekkora boldogságot jelent, hogy még a fél életem hátravan.

Még negyven év tele lehetőségekkel, élményekkel, emberekkel.

Még negyven évig élhetek azzal a férfival, akit szeretek.

Még negyven évig járhatok Isten útjain, és szerethetem őt.

Le vagyok nyűgözve.

Pam Ferguson

Milyen váratlan örömet hozott nekem az élet?

Meg van írva, hogy Isten arra a helyre hív minket, „ahol találkozik nagy örömiünk a világ nagy vágyakozásával”.

A fenti elmélkedés írója olyan megtörtént eseményekről mesél, ahol veszéllyel és szükséglet szenvedő emberekkel találkozott. Mégis arról ír, hogy jó élete volt. Nem kellett választania a között, hogy teljes élete legyen, és hogy dolgozhasson másokért.

Sokan végeznek számukra érdektelen a munkát, mert nincs lehetőségük mást csinálni. Mások meggyőződésükkel ellentétes munkát vállalnak, mert jól kereshetnek.

Sokszor szükségleteink megfogalmazásától függ, hogy talá-lunk-e olyan munkát, amiből meg tudunk élni, egyszersmind másoknak is hasznára vagyunk vele.

Mely élményeimből származik a legtöbb öröm?

Van-e mód arra, hogy olyan megélhetést válasszak, amivel másoknak is hasznára lehetek?

Írj verset vagy más elmélkedést eddigi életed főbb állomásairól.

5. KÉTES FELTEVÉSEK

„...nem a vagyonban való bővelkedéstől függ az ember élete” (Lukács 12,13–34).

Néha megkísért az a gondolat, hogy ha félre tudnék tenni elég pénzt, akkor pihenhetnék és lenne időm a számomra fontos dolgokra: minőségi időtöltésre a barátaimmal és a családommal; nehéz időket megélt emberek segítésére. **Az a gyanúm azonban,** hogy téves ez a logika, hiányzik az ellentmondó bibliai elvek valamilyen felszabadító egyensúlya. Anthony de Mello indiai pap története erre az ellentmondásra emlékeztet.

A gazdag északi gyáros megdöbbenve látta, hogy a déli halász kényelmesen fekszik a csónakja mellett.

„Miért nem halászik?” – kérdezte a gyáros.

„Mert mára elég halat fogtam” – mondta a halász.

„Miért nem fog többet?”

„Mit kezdenék vele?”

„Több pénzt kereshetne, azon motorcsónakot vehetne, mélyebb vizekre evezhetne, és több halat foghatna. Azután jobb hálókat vehetne, ezekkel még több halat foghatna, ami még több pénzt jelentene. Nemsokára két csónakot vehetne ... talán egy egész flottát. Akkor aztán olyan gazdag lenne, mint én.”

„Akkor mihez kezdenék?”

„Élvezhetné az életet.”

„Mit gondolsz, most mit csinál?”

Earl Martin

Mi a jó egyensúly a „kielégülés elodázása” és a „holnapért nem aggódás” között?

1957-ben az átlag amerikai fizetés 8000 \$ volt (mai árfolyam szerint). Ma az átlagkereset több mint 16000 \$, vagyis megkétszereződött. Mégis 42 %-ról 30 %-ra esett azoknak az embereknek az aránya, akik meg vannak elégedve anyagi helyzetükkel.

Ha a nálunk gazdagabbakkal hasonlítjuk össze magunkat, vagy azon tépelődünk, mennyit kereshetnénk, soha nem leszünk boldogok és elégedettek. Az „elég” nem egy számszerű cél, hanem hozzáállás kérdése.

„Két módon lehet megelégedettségre jutni. Az egyik mód az, hogy egyre többet gyűjtünk. A másik mód az, hogy kevesebbrel is beérjük” (G. K. Chesterton).

Életem során egyre több lesz-e a birtokomban lévő tárgy, vagy egyszer csak kimondom majd: elég?

Mennyit kell összegyűjtenem ahhoz, hogy megtehessem, amit igazán meg akarok tenni?

Mit teszek jelenleg azért, hogy élvezzem az életet?

Tölts el egy estét a szüleiddel, nagyszüleiddel, vagy olyan ismerősöddel, aki már nyugdíjas! Kérd meg őket, beszéljenek arról, milyen döntéseket hoztak életük alakításával kapcsolatban! Mely döntésük hozta a legtöbb örömet? Mi az, amit visszagon-dolva többször szerettek volna csinálni?

6. SZABADULJUNK MEG A SZÍNLELESTŐL

„A hívek mind összetartottak, és közös volt mindenük. ...örömmel és tiszta szívvel vették magukhoz az ételt” (ApCsel 2,43–47).

Egy dolgot nagyra értékelek azokban az emberekben, akiket Lao népéből ismerek: nem színlelnek. Ez persze részben kulturális örökség, és a szegénységgel is összefügg. Anyagi nehézségben az embereknek osztozniuk kell egymással. Ily módon szabadon lehetnek önmaguk, de nem kell fenntartaniuk a látszatot, hogy egyedül is boldogulnak. Ez **különösen nyilvánvalóvá vált** egy többhetes úton, mikor falvak sorát látogattuk végig. Kis szobákban aludtunk, nyitott ablakok és ajtók mellett. Az élet napi ritmusa – főzés, fürdés, mosás, látogatások – kint, közös tereken zajlott. Szobánk nem volt magánstentély, mint nyugaton. Laói kollégáink be-bedugták a fejüket, hogy üdvözöljenek bennünket. Idővel megtanultuk élvezni ezt a közelséget és kötetlenséget. **Amikor egy nagy városba** értünk, ahol egyedül aludhattunk légkondicionált, fürdőszobás hotelszobáinkban, úgy éreztem, el vagyok vágva a kollégáimtól, akikkel együtt töltöttük az elmúlt heteket. Nem voltak többé nyitott ablakok, és nem éreztük szükségét, hogy kiüljünk a verandára egy kis friss levegőért. Nem volt szükségünk egymásra. **Gyakran eltűnődöm,** hogyan befolyásol minket vagyonunk. Míg élvezem otthonom kényelmét, feladtam-e a reményt, hogy másokkal közvetlen tudok lenni? Míg függetlenségemet építgetem, be merem-e szabadon vallani, hogy szükségem van másokra?

Linda Gehman Peachey

Falakat vagy hidakat építek magam és az emberek közé azokból a dolgokból, amelyek a birtokomban vannak?

Mit mondanak nekem mások arról, hogy szükséges-e, kívánatos-e „egy saját hely”? Kinek a gondolatai ezek?

Ha légnem a házam, kit kérnék meg, hogy ideiglenesen szállást adjon?

Beszélgétek meg csoportotokban, ki, milyen dolgot szeretne venni az elkövetkezendő hat hónapban. Válaszatok ki ezek közül valamit, és vegyétek meg, használjátok közösen.

7. AZ EGYETLEN SZÜKSÉGES DOLOG

„Újjon betértek egy faluba. Egy Márta nevű asszony befogadta házába ...” (Lukács 10,38–42).

Amikor megérkeztem a Belo Jardim nevű városba, egy 70 éves özvegyasszony, Doña Josefa adott szállást. Két évig voltunk szomszédok. A nap bármelyik szakában örült látogatásomnak, és sokszor találkoztam nappali szobájában más asszonyokkal, akiket szintén megragadott bölcsessége és humora. Örömmel tette félre a munkát, hogy az emberekre összpontosíthasson, mert ez volt számára a legfontosabb. Nem aggódott amiatt, hogy készüljön a látogatókra; tudta, hogy jelenléte a legfontosabb. *„Mária ...odaült az Úr lábához, és hallgatta a szavait, Márta meg sürgött-forgott, végezte a háziasszonyi teendőket.” En min-dig jó előre meghívtam az embereket. Kitakarítottam, aggódtam, hogy elég lesz-e az ennalval. Doña Josefa gyakran nevezett a lányának. Vajon mennyit tanultam második anyámtól? Lehet, hogy valami nagyon fontosat? Hogy eszeveszett készülődésem elvonja a figyelmemet vendégeimtől? Hogy ők akkor érzik leginkább otthon magukat, ha teljesen rájuk figyelek, a házi-munkát félretelve? „Az Úr azonban így válaszolt: ...sok minden-re gondod van és sok minden nyugtalanít, pedig csak egy a szükséges...”*

Sally Jacober

Mi a legnagyobb ajándék, amit az életembe belépő látogatónak adhatok?

Mikor találkoztam lenyűgöző vendégszeretettel valakinek az otthonában?

Mivel érték el, hogy otthon érezzem magam?

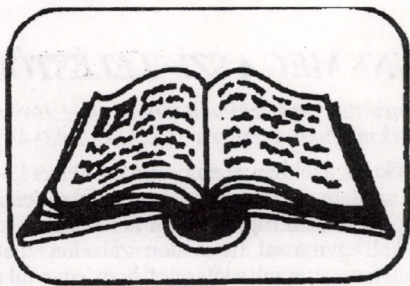
Kinek a jelenléte old fel legjobban? Mit tesz az illető ezért?

Összefoglaló kérdések:

Mit tudtam meg önmagamról ezen a héten?

Tapasztalatgyűjtés közben mit élveztem a legjobban?

Mit találtam a legnehezebbnek?

BIBLIA

A februári elmélkedéseket Lipien Mihály és Ibolya, a márciusiakat Gromon András készítette.

Február 4. — Évközi 5. vasárnap — Lk 5,1–11 — „Ne félj! Ezentúl emberhalász leszel.”

Minden kornak és főleg minden hatalomnak az az igénye, hogy az embereket egy közös cél érdekében mozgósítsa. A magyar történelemben számos olyan esemény van, amikor embertömegeket kellett összegyűjteni. Például Kapisztrán Szent János a török elleni harcra lelkesítette és toborozta az embereket, Dózsa György viszont a népen élősködő urak ellen fordította az összecseregletteket. Az ország királyának és urainak ugyancsak sereget kellett összegyűjteniük a mohácsi mezőkre. A szocializmus diktatúrájában egyszerű sorozással vagy kisdobos és úttörő szövetségbe terelve mozgósították az ifjú-

ságot. Érződött rajta a kényszer és a kötelező jelleg.

A piaczgazdasági társadalomnak is megvannak a maga „emberhalász” módszerei. Ez leginkább a fogyasztás növelésén keresztül, a profitszerzésre épül. Lépj be a hálózatunkba! Vegyél Te is Amway termékeket! Lehetőleg sokat, mert így olcsóbb. Terjeszd tovább! Halászd ki embereket, hogy azok is vegyenek! Lehetőleg minél többet! Azután majd ők is rendeznek termékbemutatókat. De lehet a Zepter termékeit is kínálni. „Tanítványaid” hasznából neked is jut. Ha ügyesen csinálod, hamarosan milliomos leszel! — hangzik a hangzatos buzdítás. Közben

Február 11. — Évközi 6. vasárnap — Lk 6,17.20–26 — „Boldogok vagytok...”

Az evangélisták leírása és az evangéliumok szerkesztése során a Máté szerinti hegyi, illetve a Lukács által készített mezői beszéd a boldogságokkal kezdődik.

Egyiknél nyolc, a másiknál négy, ami valójában egy: Jézushoz tartozni boldogság, ami azonban nem előnyös és pláne nem veszélytelen. Olyannak tűnik minden felsorolás, mintha az ember egy mérleghintán ülne. Egyszer a felemelő magasságokban van, azután pedig két lábbal meg kell tapasztalnia a földi élet realitását. Az emberi lét törékenységet, veszélyeztetettségét minden nap átérezzük. Semmi sem biztos, semmi sem állandó. Ebben az egzisztenciálisan veszélyeztetett környezetben kell azt a biztos pontot megtalálnunk, ami újra és újra felemel. Ez pedig nem más, mint a Jézushoz tartozás tudata és ennek családi és közösségi közegben átélt felemelő élmé-

nye. Jézus boldogságról szóló mondatai azért jelentenek sokat számomra, mert a valóságot tárják elénk. Ő nem beszél mellé, hanem már működése legelső megnyilvánulásakor elmondja tanítványainak, mennyi veszeléj fenyegeti életüket.

Eszembe jut az a történet, amikor ötödéves teológus koromban magához hivatott Udvardy püspök úr, és nyomatékkal kért, hogy hagyjak fel a szegedi fiatalokból álló közösség működtetésével. Figyelmeztetett, hogy felelős vagyok értük, nem vállalhatom magamra az egyetemről és főiskoláról történő kirúgásukat, mert azzal kettétöröm karrierjüket. Azt válaszoltam, hogy felhívtam figyelmüket ennek veszélyére, és azzal biztattam püspököt, hogy ez az ateista rendszer már nem tarthat sokáig. A próféta szóljon magából - válaszolta. Azóta persze sok min-

pedig tönkremennek az emberi kapcsolatok, mert a barátom és ismerősöm nem állt be a fogyasztók és terjesztők hálózatába.

Egészen más emberhalászásra hív Jézus. Nem a hatalmi gépezet mozgatja ténykedését, még csak nem is valami nacionalista propaganda vagy a pénz hatalma. Ő az Istent keresők és embert szeretők számára akar közösséget, tanítványi kört gyűjteni. Fülemben cseng Barcza Barna Az emberhalász imádságának kezdő mondata: „Nagyon nehéz dolog, Uram, az emberhalász mestersége! Embereket az önzetlen szeretetre és adásra hívni, tanítani, és közben hitelesen tanúságot tenni.” Ma ki hajlandó időt, pénzt és szeretetet ingyen adni? Az emberhalásznak az erre fogékony társakat kell megtalálnia. A hogyanra frappáns útmutatást ad Tamás evangéliumának 8. mondata: „Az ember az okos halászhoz hasonlít, aki hálóját a tengerbe veti, s telve apró hallal a partra vonja azt. Az okos halász talált egy nagyon jó halat. Az összes apró halat visszadobálja a tengerbe. Nehézség nélkül a legnagyobb halat választja. Akinek füle van a hallásra, hallja meg!”

Testvérem, Te mi vagy? Okos halász, apró hal, vagy a legnagyobb?

den megváltozott, de a boldogságok felemelő élménye és a realitásokkal szembesítő mélysége ugyanaz maradt. Ma így fogalmaznám át a boldogságokat:

Boldogok vagytok, hogy Istenhez tartoztok, mert tiétek a legnagyobb gazdagság!

Boldogok vagytok, ha nélkülözitek a kevesek által birtokolt anyagi gazdagságot, mert ráébredtek, hogy vannak értékebb dolgok az életben.

Boldogok vagytok, ha az élet próbatételeit kiálljátok, és nem futamodtok meg előlük, mert a gyémántnál is értékesebbé váltok.

Boldogok vagytok, ha a jólétben élők és a hatalomhoz dörgölődők nem engednek közelükbe, mert megmaradtok az igazi értékek keresésénél.

Testvérem, Te milyen boldogságot hajszolsz? Igazit vagy hamisat?

Február 16. — Évközi 7. vasárnap — Lk 6,27–38 — „Szeressétek ellenségeiteket!”

Az egyetemes szeretetre történő felhívás olyan mondata ez, amellyel az emberiség a történelem során szinte semmit nem tudott kezdeni. Ennek a mondatnak a megértéséhez nem elég aránylanccon függő keresztet tenni a nyakba, nem elég az autó visszapillantó tükrére rózsafüzért akasztani, de még az sem elég, hogy vasárnap elmenjünk a templomba. Ennek az egyetlen mondatnak a megértéséhez valami egészen különleges dolog szükséges: a beavatás.

Sok évvel ezelőtt olvastam el Rónay György Szerápcion legendáját. Ez a vers az emberbe vetett hit mesterműve. Olyan mester ajkáról hangzik el a tanítvány Szerápcion felé az emberek iránti szeretet himnusza, aki látta, hogyan kínoznak halálra ártatlanokat: nőket és

csecsemőket. Az a mester tanítja tanítványát a megbocsátásra, aki elszenvedte a kínzások és megalázások gyötrelmeit. Nem szabad soha megfedkezünk arról, hogy embertársaink is az Isten képeire lettek megalkotva. Gyűlölet, harag, ellenségeskedés nem lehet úrrá rajtunk. Felül kell emelkednünk azon a megrázó gondolaton, amit Esterházy Péter irt Harmonia Caelestis című könyvében: „Édesapám a XVII. században a vallást, a XIX. században az Istent, a XX. században az embert ölte meg.” Ha nem térünk észhez, akkor hamarosan mindent elpusztítunk és mindannyian elpusztulunk.

A mai evangéliumi részletben az a legfőbb mondanivaló számomra, hogy meghalni szabad, de ölni soha! Isten Jézussal

adta tudunkra ezt a törvényt. Ez a legnagyobb parancsa Istennek, és a legnehezebb küldetése az embernek.

Aki már fordult oda kedvesen egy gyűlölködő emberhez, az a beavatás útjára lépett. Aki a bántások, megalázások, fenyegetések ellenére sem mond le a feltétel nélküli felebaráti szeretetről, az a beavatás útján jár. Akitől pedig az életét vették el az ellenségszeretet parancsának megtartása miatt, az már tökéletes beavatott. Megértette és megtette mindazt, amiért Isten ebbe a világba küldte. A fegyverekkel nem tudjuk megvédeni magunkat, de az ellenségszeretet gondolatának egyetemessé tétele megvéd mindannyiunkat.

Testvérem, Te hiszel még abban, hogy minden ember az isteni jóság csíráját hordozza?

Február 25. — Évközi 8. vasárnap — Lk 6,39–45 —

„Testvér, engedd, hogy kivegyem a szálkát a szemedből...”

A mottóként kiragadott félmondat egy segítőkész ember alakját állítja elénk. Ez azonban a Jézus ajkáról elhangzott mondatnak csupán az egyik fele. Márpedig Balczó Banditól felejthetetlenül megtanultam, hogy a féligazság nem az igazság 50%-a, hanem hazugság. Képmutatásainkat leplezi le Jézus az ítéletről elhangzott tanításával. Hamvas Béla ugyanezt a lét korruptiójának nevezi. Gyakran tapasztalatom, hogy az emberek erkölcsösnek, jónak, segítőkésznek mondják magukat, látszólag azok is, de érzem, hogy belül az ellenkezőjét gondolják, és „önző Adámként” élnek.

Minden este imáimbba foglalva köszönöm meg Istennek, hogy asszonyt terem-

tett a férfi mellé. A házasságban csak ideig-óráig lehetek képmutató, mert a társam a legfőbb leleplezőm. Az arc, a hanghordozás, a szemek pillantása árulkodó jelekként teszik nyilvánvalóvá a kiejtett szó és a belső érzület között tátongó szakadékot. Nagyon jó, hogy valaki szembesít azzal, amivel nem merek szembesülni. Ez is a beavatás komoly része. Elfogadni egymás segítségét, hogy rálelhessünk gerendáinkra, és megszabadítsuk magunkat (és nem a párunkat!) ezektől. A befelé forduló és az Istent önmagában felfedező ember már kifelé is másként néz. Istenhez igyekvő, botladozó embereket lát maga körül, és bennük önmagára ismer. Nem lenéz rájuk, el-

néz fölöttük vagy ítéletet kiált feléjük, hanem csupán magára ismer bennük.

Sokszor azt gondoljuk, hogy a bocsánat szó kimondása lerombolja az emberek rólunk alkotott képét. Isten szemében az a nagy, aki meg tud bocsátani és bocsánatot tud kérni. Aki „nábál”, felfújtt hólyag, pókheni, önmagával eltelt, az nem is lehet Istennek tetsző tanítvány. Aki másokat minősít, az már önmagáról is kimondta a minősítést. Éppen ezért a mai vasárnap evangéliumi részlete nagyon komoly alázatra tanít.

Testvérem, Te büszke vagy önmagadra és tetteidre, avagy megértően tekintesz másokra és magadra?

Március 4. — Nagyböjt 1. vasárnapja — Lk 4,1–13 — Korszerű kísértések

Pusztaság, kövek, templomparkány, Ördög, megkísértés. Elképzelni is nehezebb elavultabb történetet, vélhetnének. Főleg ha valaki rutinszerűen mindig ezt hallja minden év nagyböjtjének első vasárnapján. Viszont nem kisebb személyiség, mint Carl Gustav Jung állítja, hogy „az egyházi év ritmusa olyan üdvös rendszer, amely gyógyítja sebeinket”. Érdemes hát erre fölfigyelni, és ennek fényében olvasni újra Jézus megkísértéseinek történetét. Talán nem is valami jézusi sajátosságról van itt szó, hanem az ember meg nem szűnő, folyton visszatérő és ezért örökké „korszerű” megkísértéseiről.

„Ha Isten fia vagy, mond ennek a kőnek, hogy váljék kenyérré!” Lefordítva: Ha Isten óvó, védelmező jósága kiterjed rád, nem hagyhatja, hogy éhezzel..., hogy hiányt szenvedj a szükséges javakban, hogy ne juss emberhez méltó lakáshoz, hogy ne tudd kifizetni a számláidat, hogy ne tudd megadni a gyerekeidnek, amire szükségük van, hogy gyógyíthatatlan betegségben sínylődj éveken át, hogy bölcsőhalál vigye el pár hónapos gyerekedet, hogy egyszer csak összeomoljon a házasságod... Ha van Isten, nem hagyhatja,

hogy emberek tíz- és százezeréves éhezések, tartsák nyomorban, zsákmányolják ki... — „Nemcsak kenyérről él az ember...” Természetesen kenyérről is. Már ha van. De van, ami a kenyérmél, az egészségnél, az emberhez méltó lakásnál, a jó házasságnál, sőt magánál az életnél is fontosabb. Botrányos válasz? Jézus melyik tanítása nem botrányos?

„Minden hatalmat és dicsőséget neked adok, ha imádsz engem.” Bármilyen jólakott, egészséges és boldog legyen is az ember, mindez nem elég neki. Hatalmat és dicsőséget is akar. Egyébként az éhes, a beteg, a szenvedő ember is. Persze becsúgyának mértékében. Vannak, akik megelégszenek azzal, ha „egy kicsi szemétdombon lehetnek kakasok”, mások világbirodalmak urai akarnak lenni. Hatalomhoz és dicsőséghez viszont ma is, mint mindig, csak egyféle módon lehet hozzájutni: ha „imádjuk az Ördögöt”, amihez nem kell sátánistának lenni, elég, ha ördögi elveket teszünk magunkévá, és gyakorlatra váljuk őket. Ez még „Istennel és vallással leöntve” is lehetséges. Sőt. — „Egyedül Isten imádd, és csak neki szolgálj!” Talán furcsa, de ehhez nincs szükség templomra, hosszas imádkozásokra,

lenyűgöző vagy éppen egyszerű „isten-tiszteletekre”, elég, ha feje tetejére fordítjuk a „bevett, józan, normális” emberi gondolkodásmódot, és életünket arra a mintára formáljuk, amelyet Jézus – Isten képviselőjében – elénk élt.

„Ha Isten fia vagy, vesd le magad a templom parkányáról!” Magyarul: Ha szeret téged az Isten, diadalra viszi ügyedet. Szerezz hát róla bizonyosságot! Bizonyosságot arról, hogy Isten létezik, hogy Isten abszolút jó, hogy akarata tévedhetetlenül felismerhető, hogy jó úton jársz, hogy egyedül te képviseled helyesen az ő szándékait, hogy rád vár az örök üdvösség... — „Ne kísértsd Uradat, Istenedet!” Ne tedd próbára! Ne akarj tőle bizonyosságot kikényszeríteni. Elég, ha megbízol benne. Elég, ha rábízod magad. Feltétel nélkül. Biztosíték nélkül. Biztonság nélkül. Sőtétben tapogatózva is. A szakadéka zuhanás kockázatával is. Csak nem szédülsz? Miért? Hát nem ott kezdődik-e a jóság, ahol az üzletnek már árnyéka sincs? „Alku, ha szent is, alku... Más kell már: Semmiért Egészen!”

Vajon hány nagyböjti első vasárnapnak kell eltelnie, hogy elmondhassuk, kiálltuk a kísértéseket?

Március 11. — Nagyböjt 2. vasárnapja — Lk 9,28–36 — Csak órá hallgassatok!

Miért kell külön a tanítványok szájába rágni, egyenesen isteni ragyogás közepete, mennyből jövő szózattal, hogy Jézusra hallgassanak? Kire hallgathatnának még Jézus legbuzgóbb hívei, legelkötelezettebb követői? Kézenfekvő: Mózesre és Illésre. Vagyis „a Törvényre és a Profétákra”. A Hagymány és a Vallás képviselőire. Akiktől annyira félték (vö. Mk 9,6). Joggal, mert a Hagymány és a Vallás képviselői nagyon kedvesek tudnak ugyan lenni azokhoz, akik beleilleszkednek az általuk diktált „rendbe”, de könyörtelenül lesújtanak azokra, akik ki akarnak lépni abból. Márpedig Jézus nem habozott kilépni belőle, ha úgy vélte, hogy ez a „rend” ellentétes azzal, ami „kezdeten volt” (vö. Mk 10,5–6), vagy akár csak a saját meggyőződésével (vö. Mt 5,21–48).

Most pedig éppen ez az ütközés volt a tét. Jeruzsálemba készültek, és Jézus tudta, mit kockáztatnak ezzel: „Az Emberfiának sokat kell szenvednie, a vének, a főpapok és az írástudók elvetik...” (Lk 9,22). De nemcsak neki kellett ilyesmivel számolnia: „Aki [most] utánam akar jönni, vegye föl keresztjét...” (Lk 9,23).

Elvonul hát néhány tanítványával (több napos? vö. Lk 9,37) „lelkigyakorlatra”, ami feltehetően nem csupán imádkozást, hanem beható beszélgetéseket is jelentett azzal kapcsolatban, amit Jézus akart, amitől ők félték, a kettő ütközéséről, az ellentmondások lehetséges feloldásáról, a békés harmonizáció („építünk három sátrat”) lehetetlenségéről. Miért lenne olyan lehetetlen, hogy e lelkigyakorlat során

„saját szemükkel látták” és „saját fülükkel hallották”, hogy bizony nem a „nemcsak... hanem... is” a „keresztény kötőszó”, hanem a „vagy-vagy”: nem Mózes és Illés is, meg Jézus is, hanem csak Jézus. Csak órá kell hallgatniuk – mert ő a „fiú”, ő tartozik hozzá olyan szorosban Istenhez, hogy hitre méltóan képviselheti Istent! Miért lenne olyan lehetetlen, hogy ezt „isteni megvilágosításként”, vagyis „mennyei hangként” élték meg? És miért ne „ragyoghatott” volna Jézus arca, de akár ruhája is? Hogy ne „sugározza” az, akit ilyen mértékig áthatott az abszolút jóság Istene?

Miért kellene hát krisztológiai spekulációkhoz és mágiikus csodákhoz ragaszkodnunk? Csak nem azért, hogy ne kelljen kizárólag órá hallgatnunk?

Március 18. — Nagyböjt 3. vasárnapja — Lk 13,1–9 — Búcsú a büntető Istentől

Lemészárolták őket? Rájuk dőlt a torony? Nyilván megverte őket az Isten. Vallásos szájából nem szokatlan kijelentés. Ma persze már nem nagyon szalonképes. Ami csak annyit jelent, hogy nem divatos így fogalmazni. A gondolkodásmód azonban nemigen változott. Alkoholista? Munkanélküli? Hajléktalan? Éhező a harmadik világban? Vallásos szájából is megszokott válasz: „Valahol ő tehet róla.” Értsd: Megérdemli! Utolérte a büntetés. A „sors”. A személytelenített Isten, a végletekig ködösített Végzet: „Valahol.” Mintha megerőltető odafigyelés és bámulatos észterna kellenne ahhoz, hogy észrevegyük: virágnak a gazemberek, miközben egyik baj a másik után éri a jókat (vö. 10. zsoltár).

Az „őszövetségi szem”, s még inkább az „őszövetségi szív” úgy látja, hogy Jézus is megerősíti a szokványos szemléletet: „Ha meg nem tértek, éppen úgy el-

vesztek mindnyájan.” Az aztán már csak „biblikus jártasság” vagy járatlanság kérdése, hogy az „éppen úgy...” azt jelenti-e valaki számára, hogy előbb-utóbb minden bűnöst evilági, fizikai csapás ér Isten részéről, vagy az „elvesztést” elkárhozás-ként értelmezi-e. Nem mintha az utóbbival jobb fényt vetne Istenre.

Pedig már az Őszövetségben is olvashatták volna: „Hát kívánva kívánom én a gonosz halálát?, mondja az Úr. Nem inkább azt, hogy megtérjen útjáról és éljen” (Ez 18,23 – Károli ford.)? És ha a korábbi korok emberének volt is mentsége erre a primitív, adok-kapok szemléletmódra (az „igazságosság” apoteózisára), lehet-e mentsége a modern embernek, aki tudja, mik azok a pszichoszomatikus betegségek, és fogyasztói szemlélet- és életmódja hogyan hozza létre az ózonlyukat, az árvizeket, a tájfunokat, a föld, a levegő és a vizek megmérgezését és így tovább.

Milyen hűsbavágóan elevenednek meg a János-evangélium Jézusának szavai: „Mehaltok bűneitekben” (8,21). Pontosan erről beszél Jézus a mai evangéliumi szakaszban: a bűn halált eredményez. Egészen konkrétan azt mondja hallgatóinak: Ha továbbra is szimpatizáltok a zelótákkal [ma úgy mondanánk: a nacionalista terroristákkal], akiknek egy részét most lemészároltatta a római helytartó, és nem tértek meg ebből a szemléletből, ti is úgy fogtok járni: a rómaiak veletek is elbánnak majd. (Ugyanerről beszél utolsó útján is: Lk 23,31.)

Mindezt elvileg már az Őszövetség is megfogalmazta Mózes szájába adva: „Lásd, eléd adtam ma az életet és a jót, de a halált és a rosszat is... Előtökbe adtam az életet és a halált, az áldást és az átkot. Válaszd hát az életet” (Mt 2,15.19)! Miért olyan nehéz mégis az életet választani?

Március 25. — Nagyböjt 4. vasárnapja — Lk 15,1–3.11–32 — Feltétel és korlátok nélkül

E közismert példabeszéd Jézus elbeszélői művének közepén helyezkedik el: azt a pontot jelzi, amikor Jézus ellenfelei már hátrározottan megjelennek és konkrét szemrehányásokat tesznek neki, amiért az „aljanéppel” barátkozik, de még van esélye arra, hogy ellenségességüket legyőzze, és bevonja őket Isten országának erőterébe.

Jézus talán seholy másutt nem foglalta össze ennyire „töményen” és ugyanakkor ennyire túláradóan Isten országának lényegét, amit – bármennyire közhelyszerűen hangzik is – talán így

fogalmazhatunk meg: feltétel és korlátok nélküli jóság. Amint a történet első fele mutatja, elsődlegesen Isten feltétel és korlátok nélküli jóságát jelenti ez, ami persze csak annak jelenthet valamit, aki megtapasztalta. Jézus – talán először (s talán egyedülként is?) a történelemben – bemutatta, s aki a közelébe került (és nyitott szeme-szíve volt), átélhette abban, hogy együtt evett-ivott, vagyis teljes közösséget vállalt a „nyilvános bűnösökkel”. Ezzel azonban felborított minden „józan” elképzelést: cáfolta, hogy Isten a jókat megjutalmazza, a rosszakat megbünteti. Ezek a kategóriák ismeretlenek voltak számára. Csak arról tudott, hogy Isten jósága mindenkire egyformán kiárad. Bármekkora bűnös legyen is valaki, *nem* kell előbb megtérnie, hogy Isten jósága őrá is kiterjedjen. „Isten országa hasonlít ahhoz a háléhoz, amely mindenfajta halat bekerít” (Mt 13,47).

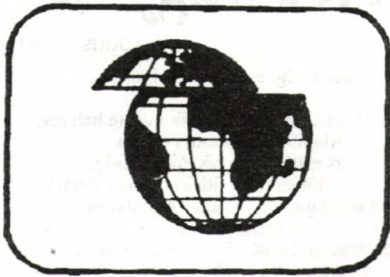
A történet második fele azonban rámutat arra, hogy Isten e feltétel és korlátok nélküli jóságától még igencsak hiányos, fogyatékos Isten országa: ugyanezt a magatartást kívánja meg az ember részéről is. Ettől válik aztán háborzongatóvá a dolog. Az ember ugyanis, és leginkább a jámbor, vallásos, vagy ha úgy tetszik, a tisztességes ember erre azt mondja: „Ja, ha így áll a helyzet, ha az aljanép minden feltétel nélkül »asztalhoz ülhet Isten országában«, akkor köszönöm szépen, de én kimaradok belőle!” Hogyan is olvassuk a tisztességes, keményen dolgozó, nem tékozló, apja parancsait soha meg nem szegő idősebbik fiúról? „Erre az megharagudott, és nem akart bemenni.”

Az apa feltétel és korlátok nélküli jóságán ez mit sem változtat: „Kiment hozzá, és kérlelni kezdte...” Engedett-e apja kéréseinek? Bement-e az örömtünepre? A történet befejezése szükségképpen nyitott marad, hiszen közvetlen meghívás akar lenni a hallgatóság számára.

Végül is ismerjük a történet eredeti címzettjeinek válaszát. Eltették Jézust láb alól. De vajon „jobbán járt-e” Jézus a „követőivel”? Ritka kivételektől eltekintve, ők is eltették láb alól, csak sokkal kifinomultabb módszerekkel. Például azzal, hogy örökösen megmagyarázták: „Tanítását nem úgy kell érteni...”

A kérések, a meghívás nekünk, neked, nekem is szól. Tekintettel az elmúlt kétezer évre, már az is nagy dolog lenne, ha felfognánk, miről is van itt szó. Hát ha még akadna közöttünk, aki meg is cselekedné!

Génpiszkált áruk a hazai boltok polcain?

Mit mondanak a vállalatok?

A genetikailag módosított növények (szója és kukorica) 1996-os megjelenése óta termelésük az Egyesült Államokban sokszorosára ugrott. Nyugat-Európa azonban az elmúlt években kibontakozó intenzív tiltakozás nyomására egyre kevésbé fogadja be ezeket, így félő, hogy az amerikai kivitelű vállalatok olyan helyeken keresnek piacot maguknak, ahol kisebb a fogyasztói érzékenység és lazább a szabályozás. Kelet-Európa több országából érkeztek már hírek arról, hogy a törvények hiányát kihasználva egyes cégek génpiszkált növényeket termesztenek, illetve forgalmaztak. Vajon nálunk mi a helyzet?

Jelenleg Magyarországon kereskedelmi természetben még nincsenek genetikailag módosított fajták, de az is tény, hogy a külföldről (elsősorban az Egyesült Államokból vagy Dél-Amerika egyes országaiból) behozott alapanyagok és késztermékek tartalmazhatnak ilyeneket. Noha az érvényes törvényi szabályozás nálunk is kötelezővé teszi (tenné) a genetikailag módosított szervezetből, vagy annak felhasználásával készült termékek jelölését, tudjuk, hogy az ellenőrzésre kijelölt Országos Élelmiszer- és Táplálkozástudományi Intézet (OETI) pénz hiányában mindaddig nem tudta kialakítani a szükséges – és a törvény végrehajtását lehetővé tevő – laboratóriumi hátteret.

Ezért külföldi társszervezeteink példájából kiindulva a Génpiszka Hálózat néhány tagszervezete kampányt indított idén májusban, hogy képet kapjunk arról, a hazánkban élelmiszer-termeléssel, ill. -forgalmazással foglalkozó vállalatok termékeiben vajon előfordulhat-e géntechnológiával módosított összetevő? A nyugati tapasztalatok azt mutatják, hogy a fogyasztói nyomás, tiltakozás hatására a nagy áruházláncok, ill. élelmiszer-gyártó cégek sorra kinyilvánították, hogy nem használnak génpiszkált alkotórészeket az általuk forgalmazott termékekben, s beszállítóiktól is igazolást kérnek erről. Mivel a hazai élelmiszeripar és -kereskedelem nagy része külföldi kézben van, szeretjük

volna megtudni, hogy azok a cégek, amelyek nyugaton tartózkodnak a génpiszkált termékektől, vajon itthon is alkalmazzák-e ezeket az alapelveket?

A környezeti információszerzés tényleg tevékenykedő Ökotárs Alapítvány hivatalos levélben kereste meg kérdéseivel tizenegy nagyobb élelmiszer-feldolgozó, ill. -forgalmazó cég vezetőit, az MTVSZ és ETK tagjai pedig mint aggódó fogyasztók egy levélíró kampány keretében nyújtottak háttérrel ehhez az akcióhoz.

A megcélzott vállalatok: Lay's Magyarország SVE Kft., Danone Kft., Nestlé Hungária Kft., Unilever Élelmiszer- és Mosószergyártó Rt., Tesco Globál Áruházak Rt., Cora Magyarország, SPAR Magyarország Kereskedelmi Kft., Csemege Julius Meinl Ipari és Kereskedelmi Rt., Auchan Magyarország Kft., McDonalds Magyarországi Éttermi Hálózat Kft., Kraft Foods Hungária Kft.

A feltett kérdések a következők voltak:

- Nyomon követik-e, hogy milyen forrásból, honnan kerülnek Magyarországra az Önök által használt alapanyagok és termékek (különösen a szója és származékai)?
- Tudomásuk szerint van-e genetikailag módosított összetevő itthon gyártott, illetve forgalmazott termékekben?
- Tervezik-e elkülönítő jelölési rendszer bevezetését a génmanipulált összetevőt tartalmazó termékekre?
- Tesznek-e erőfeszítéseket ezek kiváltására, nem-génmanipulált növényekből származó anyagokkal való helyettesítésére?

A megkeresett tizenegy cég közül nyolc válaszolt az Ökotárs Alapítvány vagy tagjaink kérdéseire, ezek közül 7 volt értékelhető. Hat cég (Danone, Lay's, McDonald's, Nestlé, Unilever, Kraft Foods) határozottan kinyilvánította, hogy termékeik nem tartalmaznak genetikailag módosított anyagokat. Többségük azt is megírta, hogy beszállítóiktól igazolást kérnek a génmanipuláció mentességéről, né-

melyikük meg is vizsgálja az alapanyagokat. Érdekes, hogy mind a hat cég az élelmiszer-termelésben érdekelt, úgy tűnik számukra fontosabb az élelmiszerbiztonság.

Ezzel szemben az áruházláncok közül mindössze a Tesco és a Cora jelzett vissza. Előbbi válasza nem teljesen egyértelmű. Bár azt írják, hogy „megfelelnek a magyar jogszabályoknak”, illetve „Angliából importált termékeinket anyacégünk élelmiszer-higiéniai osztálya – ahol kifejezetten génmanipuláció vizsgálatával is foglalkoznak – ellenőrzi”, nem derül ki, hogy az általuk forgalmazott termékek tartalmaznak-e génpiszkált szervezetekből származó anyagokat vagy sem. (Pedig még arról is írják, hogy a jogszabályok szerint a génmanipulált összetevő is adalékanyag minősül, s mellékelten megküldték nekem azon árucikkeik a listáját, „amelyek például az E betűvel kezdődő adalékanyagokat tartalmaznak” – a lista pedig nem más, mint a HUNMUSZ „Éledelel-E?” c. kiadványának fénymásolata.)

A Cora, a Profi és Csemege Meinl árubeszerzéséért felelős Provera Beszerzési Központ vezetője láthatóan először találkozott a génmanipuláció kérdéssel, s nem nagyon értette, hogy mire is lennének kíváncsiak, a megismételt, részletesebb kérdésekre pedig a mai napig nem válaszolt. Az Auchan és a Spar pedig egyáltalán küldött semmit.

Mindezek alapján úgy tűnik, hogy az élelmiszer termelő nagyvállalatok feltehetőleg nem alkalmazznak kettős mércét, s akár csak Nyugat-Európában, termékeik valószínűleg nálunk sem tartalmaznak génpiszkált anyagokat, tehát az általuk hazánkban vagy Európában gyártott édesipari-, tejtermékek, csipszek valószínűleg nem génpiszkáltak. Ugyanez nem mondható el biztosan a nagy áruházláncokról, hiszen ők vagy nem nyilatkoztak egyértelműen, vagy egyáltalán nem válaszoltak. Ezért elképzelhetőnek tartjuk, hogy a hazai áruházak polcain vannak olyan – főleg a tengerentúlról származó – termékek, amelyek tartalmazhatnak génmanipulált összetevőket.

fidusz – move

Forrás: Kukabúvár, 2000. ősz

TARTALOM

Tanulmány

Walbert Bühlmann: Három végzetes izmus az egyházban	2-4
Georg Baudler: Vallás és erőszak	8-9
Gergely G. András: Szent Ambrus és a(z) (állam)hatalom	10-11
Sárdy Péter: „Senki emberfiától nem kértem tanácsot”	13-14
Gromon András: Jézus humora	22-24

Interjú

Thomas Seiterich-Kreuzkamp: „Hiteles püspökökké kell válnunk”	5-7
Demeczky Jenő: Borozás Pirossal	15-16

Gyerekeknek Moha-mese

Harc a medvével	17-18
-----------------	-------

Meditáció

Farkas József: Az egyház jövője	12
Geiko Müller-Fahrenholz: A remény a kereszten függ	19-21
Simonyi Katalin: Utazás az „elég” világába	25-27

Elmélkedések

Vasárnapi szentírási elmélkedések	28-30
-----------------------------------	-------

Környezetvédelem

fidusz – move: Génpiszkált áruk a hazai boltok polcain?	31
---	----

(Azokat a cikkeket, amelyeknek a fordítóját nem jeleztük, **Gergely G. András** fordította.)

ELŐFIZETÉS!

Tisztelettel kérjük Olvasóinkat, hogy *2001. február 28-ig* újítsák meg előfizetésüket. Bár az egyes számok ára 125,- Ft lesz, az *éves előfizetés* csak **700,- Ft**, illetve annak, aki postán kéri, a *postaköltséggel együtt 1000,- Ft*. Köszönjük megértésüket!

Kérjük, hogy az utalvány címzésében Kovács László (1076 Budapest, Thököly út 11. I. 6.) és az „Érted vagyok” nevét egyaránt tüntessék föl.

„A remény olyan, mint teában a cukor:
egy kevés is megédesíti az egészet.”

(Kinai bölcsesség)

Légy csillag

Légy csillag –
törd át a magányosok
és az egyedül hagyottak
sötéttségét!

Vigyél örömet
és reményt
a szorongóknak!

Légy csillaga
a bátortalanoknak,
a szomorúaknak,
a betegeknek,
a megkinzottaknak,
a megvetetteknek!

Önts beléjük
bátorságot!

Légy csillaga
az egész világon
szétszóródott
testvéreidnek
és nővéreidnek!
Önts beléjük
reményt!

Adalbert L. Balling

„Érted vagyok”

(Exodus 3,14)

Közösségi és családi folyóirat

XII/1. (65.) szám. Megjelenik évente hatszor.

Alapította: Simonyi Gyula

Szerkeszti a Szerkesztőbizottság.

A szerkesztőbizottság titkára: Garay András

Laptulajdonos: Család Alapítvány

Számlaszám:

10200964-20210809 Magyar Hitelbank Rt.

Budapest V., Szabadság tér 5-6.

Olvasóink a Család Alapítvány fent jelzett számlájára „Érted vagyok” megjelenéssel támogatást küldhetnek lapunknak.

Az Alapítványnak adott összeg
az adóalpból levonható!

Felelős kiadó: Vincze Endre

Kiadóhivatal: 1476 Budapest, Pf. 40.

Szerkesztőség: 1076 Budapest, Thököly út 11. I. 6.

Internet: <http://c3.hu/~idory/ev/ev.htm>

E-mail: ertedvagyok@matavnet.hu

A lap az „Ingyen kaptatok, ingyen is adjátok”
(Mt 10,8) szellemében szerzői honoráriumot nem
váró írásokat közöl.

Minden írásért szerzője felelős, és nem
feltétlenül a szerkesztőség véleményét fejezi ki.

Az „Érted vagyok”-ban közölt anyagok (a szerző
hozzájárulásával) tartalmi torzítás nélkül szabadon
közölhetők, a forrás megjelölésével. A szerkesztőség
ezúton kér az újraközlés esetén tiszteletpéldányt.

Kéziratot nem őrzünk meg, s nem küldünk vissza.

Készült: AC sokszorosító,
Ipolytölgyes.

Felelős vezető: Martos György

ISSN: 0865-8021

Bimonthly newspaper of „Family Foundation for
communities and families”, about gospel, charity,
third world, ecology, nonviolence, family life,
education and radical renewal movement in the
Hungarian Catholic Church.

Editor: Garay András

Adress: H-2120 Dunakeszi, Berzsenyi u. 5/c

The materials published by „Érted vagyok” can be
republished free, without distortion of contents.
The editorial board hereby asks for complimen-
tary copies in case of republication.

Előfizetés és terjesztés:

Kovács László („Érted vagyok”)
1076 Budapest, Thököly út 11. I.6.

Előfizetést *belföldi postautalványon* a fenti címre
lehet küldeni. Kérjük, az utalvány Értesítés részén
a név és cím olvashatóan, pontosan legyen rajta,
címzésében a Kovács László és az „Érted vagyok”
név egyaránt szerepeljen, a hátán, a közleményben
pedig világosan legyen leírva, hogy a pénzt a fel-
adó mire küldte.

Előfizetési díj 2001-re (postaköltséggel):

Belföldre: 1000 Ft
szociális előfizetés
a szerkesztőséggel történt egyeztetés szerint

Külföldre:

Itthon előfizetve:

a szomszédos országokba 1000 Ft

egyéb külföldre 2400 Ft

Nyugaton: 36 DM

Köszönjük a szerzők, a szerkesztők és a sokféle
segítő ingyenes szolgálatát. Köszönjük a bátorító
kritikákat, javaslatokat és biztatásokat. Köszönjük
az adományokat és a terjesztők munkáját.

A lap esetleges jövedelmét a Család Alapítvány
szociális célokra fordítja.